DOĞU PERİNÇEK'İN ESERLERİ-33

Doğu Perinçek

Kemalist Devrim-5

KEMALİZMİN FELSEFESİ VE KAYNAKLARI

KAYNAK YAYINLARI

DOĞU PERİNÇEK'İN ESERLERİ-33

Doğu Perinçek

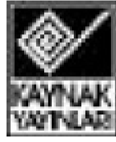
Kemalist Devrim-5

KEMALİZMİN FELSEFESİ VE KAYNAKLARI

KAYNAK YAYINLARI

Birinci Basım: Kasım 1997
İkinci Basım: Nisan 2004
Üçüncü Basım: Eylül 2006
Dördüncü Basım: Haziran 2008
Beşinci Basım: Ağustos 2010
Altıncı Basım: Ekim 2010
Teknik Hazırlık: Analiz Basım Yayın
Baskı: Analiz Basım Yayın
ISBN: 978-975-343-209-2
KAYNAK YAYINLARI: 236

ANALİZ BASIM YAYIN TASARIM GIDA
TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Meşrutiyet Cad. Kardeşler Han No: 12/3
34430 Galatasaray-İstanbul
web adresi: www.kaynakyayinlari.com
e-posta: iletisim@kaynakyayinlari.com
Tel: (0212) 252 21 56-99 Faks: (0212) 249 28 92
Matbaa: (0212) 501 82 87

Doğu Perinçek

Kemalist Devrim-5

KEMALİZMİN FELSEFESİ VE KAYNAKLARI

I - KEMALİZMİN TANIMI VE İÇERİĞİ

1. Kemalizm Adlandırmasının Ortaya Çıkışı

Cumhuriyet Devriminin pratiğine, daha Kurtuluş Savaşı yıllarından başlayarak Kemalizm adı verilmiştir. Ancak Kemalizmin isim babaları, devrimi yapanlar değil, fakat yabancılardı. Saptayabildiğimiz kadarıyla Kemalizm terimine ilk kez İngiliz belgelerinde rastlanıyor. İngiliz resmî raporlarında, daha 1919 yılı Ağustos ayında Kemalist terimi kullanılmış.[1] Kurtuluş Savaşı yıllarında İngiliz ve Amerikan basını, Anadolu'daki hareketi Kemalist diye anıyor. Doğan Avcıoğlu, Batılı emperyalistlerin bu nitelemeyi Türk Milliyetçiliğini hor görmek için, "Kemal ve çetesi" anlamında kullandığını belirtiyor.[2]

1 Bkz. Gotthard Jaeschke, Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2. basım, Ankara, 1991, s.135/dipnot. Ayrıca bkz. s.148, 154, 157-159, 161-164, 170, 183, 187, 192, 203-204, 215, 219, 232, 236, 238, 240, 242, 244, 246, 248, 249, 254. Aynı şekilde bkz. Erol Ulubelen, İngiliz Gizli Belgelerinde Türkiye, Çağdaş Yayınlar, İstanbul, 1982, s.251.

Amerikan basınında l92l yılının baharında, 3 Mart günlü The New York Times'ta, Kemalistler'den söz ediliyor. Bkz. Osman Ulagay, Amerikan Basınında Türk Kurtuluş Savaşı, Yelken Matbaası, s.127. Komintern organlarında ilk kez A.R. imzalı ve 7 Nisan 1921 tarihli yazıda Kemalistler terimi geçiyor. Yazı, Komintern'in Güneydoğu Avrupa için çıkardığı Kommunismus dergisinin Haziran 1921 tarihli sayısında yayımlanmış. Bkz. Doğu Perinçek'in derlediği ve Kaynak Yayınları'nın çıkardığı Komintern Belgelerinde Türkiye Dizisi'nin l. kitabı: Kurtuluş Savaşı ve Lozan, yeniden düzenlenmiş 2. basım, İstanbul, Kasım l993, s.26 ve 28. Dizinin diğer kitaplarında Kemalizm kavramı şuralarda geçiyor: 2. kitap, Kemalist Cumhuriyet, İstanbul, Nisan 1994, s.11, 18, 36-38, 40-42; 3. kitap, Kürt Sorunu, yeniden düzenlenmiş 2. basım, İstanbul, Nisan 1994, s.22, 34, 41, 66.

2 Doğan Avcıoğlu, Millî Kurtuluş Tarihi, c.I, Remzi Kitabevi, s.129.

Sovyet ve Komintern yayın organlarında ise, Kemalizm, Ezilen Dünyada emperyalizme karşı mücadele ateşini tutuşturan Türkiye'nin kurtuluş hareketidir. Sovyet devrimcileri, daha 1920 yılından beri bu kavramı kullanıyorlar.[3]

3 Örnekler için bkz. Doğu Perinçek, Lenin Stalin ve Mao'nun Türkiye Yazıları, Kaynak Yayınları, 3. basım, İstanbul, Temmuz 1992.

Kemalist adlandırmasını, Mustafa Kemal ve arkadaşlarının Kurtuluş Savaşı yıllarında benimsemediği görülüyor. Atatürk, G. Ellison'a şöyle diyor: "Bu kelime hareketin ruhunu anlatmıyor. Ben ölsem de canlı da kalsam hareket devam edecektir."[4]

4 Grace M. Ellison, Kuvayi Milliye Ankarası, Milliyet Yayınları, İstanbul 1973, s.165.

Dikkat edilirse, Atatürk, daha en başından kendi davasını bir "hareket" olarak, yani bir "pratik" olarak tanımlamaktadır.

Kâzım Karabekir Paşa, Lozan Konferansı arifesinde, Kemalizm adlandırmasından rahatsızdır.[5]

5 Bkz. Uğur Mumcu (Yayıma Hazırlayan), Kazım Karabekir Anlatıyor, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1990, s.52.

Cumhuriyet Devrimi önderlerinin, Kemalizm adlandırmasına ilişkin tavırları 1930'larda değişiyor.

Kemalizm kavramına CHP'nin temel belgelerinde ilk kez 1935 yılında rastlıyoruz. CHP'nin 9 Mayıs 1935 günü açılan 4. Büyük Kongresinde kabul edilen programın Girişinde şöyle denmektedir:

> "Yalnız birkaç sene için değil geleceği de kapsayan tasarlarımızın ana hatları burada, toplu olarak yazılmıştır.
>
> "Partinin güttüğü bütün bu esaslar, Kamâlizm prensipleridir."[6]

6 C.H.P. Programı, Ulus Basımevi, Ankara, s.3. Tekin Alp, bizim elimizde bulunan CHP Programı başlıklı küçük boy kitapçıktan farklı bir 1935 Programı'na gönderme yapıyor. Bizim elimizde bulunan kitapçıkta "Giriş" denen bölüm, Tekin Alp'te Önsöz diye adlandırılıyor. Bizim kitapçık, dilde arınma cereyanının türettiği yeni sözcüklerle yazılmış. Tekin Alp'in metni ise, daha eski dille yazılmış. Yukarıdaki iki cümlenin Tekin Alp'in kitabında aktarılan hali şöyle: "Yalnız birkaç sene için

Görüldüğü gibi, Kemalizm, CHP Programı'nda prensipler, yani ilkeler olarak tanımlanmıştır. Peki bu ilkeler toplam olarak nedir, ideoloji midir, teori midir, öğreti midir? Programda bu kavramların hiçbiri kullanılmıyor,

prensipler deniyor. Tekin Alp’in “Önsöz”e gönderme yaparak aktardığı metinde ise, yol deniyor. Bu tutumun açıklamasını, daha önce kabul edilmiş olan Cumhuriyet Halk Fırkası 1931 Programında ve 1935 Programının kendisinde buluyoruz. Önce 1931’de kullanılan formülü aktaralım:

> “Cumhuriyet Halk Fırkası’nın programına temel olan ana fikirler, inkılâbımızın başlangıcından bugüne kadarki fiiliyat ve tatbikatta aşikârdır.”[7]

[7] Örnekler için bkz. Doğu Perinçek, Lenin Stalin ve Mao’nun Türkiye Yazıları, Kaynak Yayınları, 3. basım, İstanbul, Temmuz 1992.

Bu saptama, 1935 Programının Giriş bölümünün hemen ilk cümlesinde, dili sadeleştirilerek aynen yer alıyor:

> “Cumhuriyet Halk Partisi’nin programına temel olan ana

Cumhuriyet Halk Giriş
Partisi ~~H.F.~~ Bizim Programına temel olan
ana fikirler, Türk Devriminin başlan
gıcından bugüne kadar yapılmış
olan işlerle yalın olarak ortaya ko-
nmuştur (1931).

> fikirler, Türk Devrimi’nin başlangıcından bugüne kadar yapılmış olan işlerle, yalın olarak, ortaya konmuştur.”[8]

[8] Grace M. Ellison, Kuvayi Milliye Ankarası, Milliyet Yayınları, İstanbul 1973, s.165.

> Atatürk, bu tanımı, 1939 yılında toplanacak CHP Kurultayı için 1937’de kendi eliyle yazdığı program taslağının “Giriş” bölümüne de aynen almıştır.”[9]

[9] Bkz. Uğur Mumcu (Yayıma Hazırlayan), Kazım Karabekir Anlatıyor, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1990, s.52.

Atatürk aynı sayfanın son cümlesinde, Türk Devriminin gerçekleştirdiği bütün bu işleri, “Kamâlizm Prensipleri” diye adlandırmayı sürdürür:

“Partinin güttüğü bütün bu esaslar ‘Kamâlizm Prensipleri’dir.”

Bunlardan başka, 1935 Kurultayında
saptanan fikirler de bu
programa alınmıştır:
Partinin güttüğü bütün bu
esaslar «Kamâlizm Prensipleri»
dir.

10Atatürk'ün elyazısıyla "Kamâlizm Prensipleri". Atatürk, l939 yılında toplanacak CHP Kurultayı için l937 yılında program hazırlığı çalışmaları yapıyor. "Girit" başlıklı ilk sayfanın son cümlesi, 1935 Programı'ndan aynen alınmış: "Partinin güttüğü bütün bu esaslar 'Kamâlizm Prensipleri'dir." Belge, Anıtkabir Arşivi I. dosyadadır, No: 1091. Fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri arşivinde bulunuyor.

10 C.H.P. Programı, Ulus Basımevi, Ankara, s.3. Tekin Alp, bizim elimizde bulunan CHP Programı başlıklı küçük boy kitapçıktan farklı bir 1935 Programı'na gönderme yapıyor. Bizim elimizde bulunan kitapçıkta "Giriş" denen bölüm, Tekin Alp'te Önsöz diye adlandırılıyor. Bizim kitapçık, dilde arınma cereyanının türettiği yeni sözcüklerle yazılmış. Tekin Alp'in metni ise, daha eski dille yazılmış. Yukarıdaki iki cümlenin Tekin Alp'in kitabında aktarılan hali şöyle: "Yalnız birkaç sene için değil, istikbale de şamil olan tasavvurlarımızın ana hatları burada toplu bir halde yazılmıştır. Partiye esas olan bütün bu prensipler Kemalizm yoludur..." (Kemalizm, Cumhuriyet Gazetesi Matbaası, İstanbul 1936, s.18). Tekin Alp'in Kemalizm kitabını sadeleştiren Prof. Dr. Çetin Yetkin'in yayımladığı kitapta Tekin Alp'in kitabında ikinci cümledeki "esas olan" ifadesi, "şamil olan" diye yer almış (Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, Mayıs 1998, s.39). Ayrıca bkz. İsmail Arar, Atatürk'ün Halkçılık Programı, s.26; Fahir Giritlioğlu, Türk Siyasî Tarihinde Cumhuriyet Halk Partisi'nin Mevkii, c.II, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1965, s.434; Cemil Koçak, Türkiye'de Millî Şef Dönemi (1938-1945), Yurt Yayınevi, Ankara, 1986, s.461. Atatürk'ün CHP 4. Büyük Kurultayını açış konuşması için bkz. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I, Türk İnkılâp Tarihi Yayımları, İstanbul, 1945, s.365 vd.

Kemalizm isimlendirmesi, 1935 yılının 9-16 Mayıs tarihinde toplanan CHP 4. Kongre kararıyla kabul edildikten sonra yaygın olarak kullanılır

olmuştur. 1936 yılında “Kemalizm” veya “Kamâlizm” başlığını taşıyan iki kitap yayınlanmıştır.

Birisi Edirne Mebusu Şeref Aykut’un “Kamâlizm” isimli kitabıdır. Alt başlıkta, “C.H. Partisi Programı’nın İzahı” açıklaması yer almaktadır.[11]

11 CHP 1931 Programı öncesinde Atatürk’ün el yazı notları ve programın tam metni için bkz. Doğu Perinçek, Kemalist Devrim-3 Altı Ok, 1. basım, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1999, s.97 vd.

Kemalist Devrim’in düşünürlerinden Tekin Alp de, yine 1936 yılında yazdığı kitaba Kemalizm adını vermiştir.[12]

12 C.H.P. Programı, Ulus Basımevi, Ankara, s.3.

Mahmut Esat Bozkurt, Devrim Tarihi derslerinde CHP Programıyla uyumlu bir Kemalizm tanımı yapmıştır:

> “Türk ihtilalinin verimi, sembolik altı ok içindedir ki, buna Kemalizm diyoruz ve diyorlar.”[13]

13 Atatürk’ün 1939 CHP Kurultayı için hazırladığı program taslağını kendi elyazılarıyla ilk kez 1987 yılında 2000’e Doğru dergisinde yayımladık. Bkz. “Atatürk’ün Elyazısıyla ‘Kamâlizm Prensipleri’”, 2000’e Doğru, sayı 46, 8 Kasım 1987, s.20 vd. El yazı belge için şu kitabımıza da bakılabilir: Doğu Perinçek, Kemalist Devrim-3 Altı Ok, 1. basım, Kaynak Yayınları, İstanbul 1999; s.109 vd.

Kemalizmin “Kamâlizm”e dönüşmesinin hikâyesini ise, 4 Şubat 1935 günlü Anadolu Ajansı bülteninden öğrenebiliyoruz: “İstihbaratımıza nazaran, Atatürk’ün taşıdığı Kamâl adı Arapça bir kelime olmadığı gibi Arapça Kemâl kelimesinin delâlet ettiği mânâda da değildir. Atatürk’ün muhafaza edilen özadı, Türkçe ‘ordu ve kale’ mânâsına olan ‘Kamâl’dir.” (Aktaran: Mete Tunçay, “Atatürk’e Nasıl Bakmak”, Toplum ve Bilim, sayı 4, s.89/dipnot 2.)

Atatürk’ün 1937 yılında kendi eliyle “Kamâlizm Prensipleri” diye yazması, adındaki değişikliği benimsediğini gösteriyor.

Prof. Dr. Afetinan da, “Atatürk’ün uğraştığı ve kendi mesuliyeti altında tahakkuk ettirmek istediği inkılâplar”ın, “ona izafeten ‘Kemalizm’ tabiriyle tarihte yer aldığını” belirtmektedir.[14]

14 Belge, Anıtkabir Arşivi I. Dosya, No: 1091’dedir. Fotokopisi Atatürk’ün Bütün Eserleri arşivinde bulunuyor.

Suphi Nuri ileri, 1935 yılında yazdığı Kooperativler kitabında “Kamalizm” kavramını kullanır.[15]

15 Şeref Aykut, Kamâlizm (C.H. Partisi Programı’nın İzahı), 1.basım, Muallim Ahmet Halit Kitabevi, İstanbul 1936; 2. basım, Kaynak Yayınları, İstanbul, Mayıs 2008.

2. Bir Felsefe veya Teori mi?

Özetleyecek olursak, 1931'den 1937'ye kadar sürekli olarak benimsenen tanımda, Kemalizm, "iş", "fiiliyat ve tatbikatla", yani eylem ve uygulamayla açıklanıyor. Kemalizm, CHP programlarında ve Atatürk'ün elyazılarında, yürütülen devrimci pratikle tanımlanmıştır. Burada düşünceyi toplumsal pratiğin belirlediğini kabul eden, materyalist tutumda ısrar edildiğini görüyoruz.

Bu tanım yapıldıktan sonra, Kemalizmin esaslarının sistemli ve bilimsel ölçülerde belirlenmesi ve yazılması istemi, CHP Kongrelerinde ve siyasal düzlemlerde sık sık dile getirilmiştir.[16] Atatürk'ün kendi ilke ve eğilimlerini bir doktrin veya ideoloji halinde sistemleştiremediğini Yakup Kadri de belirtir.[17] Hatta Kadro dergisi, kendi yayınlanma nedenini bu ihtiyaca bağlamıştır. Kadrocular, Kemalist Devrim'in kendi ilkelerini yaşatacak ve buna bilinç oluşturacak bütün teorik ve fikri unsurlara sahip olduğunu, ancak bunların devrime "ideoloji olabilecek bir fikriyat içinde" birleştirilip sistemleştirilmediğini belirtmişlerdir.[18]

16 Tekin Alp, Kemalizm, Cumhuriyet Gazetesi Matbaası, İstanbul 1936. Bu kitabın günümüz Türkçesiyle basımını Prof. Dr. Çetin Yetkin gerçekleştirdi. Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, Mayıs 1998.

17 Mahmut Esat Bozkurt, Atatürk İhtilâli I-II, Düzeltilmiş 4. basım, Kaynak Yayınları, İstanbul, Nisan 2003, s.191 vd.

18 Afetinan, Atatürk Hakkında Hâtıralar ve Belgeler, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 4. basım, Ankara, 1984, s.296.

Ancak Kadro dergisinin Kemalizmin teorisini yapma iddiasının pek başarılı sonuç verdiği söylenemez. Bu nedenle Kemalizmin sistemleştirilmesi ve teorileştirilmesi konusundaki bunalım devam etmiştir. Örneğin Tekin Alp'in Kemalizm kitabı, bu bunalımı çok iyi yansıtır. Tekin Alp, Kemalizmin, bir ideoloji mi, nazariye mi, doktrin mi, sistem mi, yoksa bir rejim mi olduğu tartışmasını yapanlardandır. Ona göre, Kemalizm İhtilali, "Türkiye'nin rejimi"dir. Kemalizm, bir "sistem"dir; bir "ideoloji"dir ve gelecekte azimle takip edilecek olan "yol"dur.[19]

19 Suphi Nuri İleri, Kooperativler, İstanbul, 1935, s.348 vd.

Burada Tekin Alp'in ve birçok Kemalist düşünürün ideoloji ile öğreti (doktrin) ve teori (nazariye) kavramlarını birbirlerine karıştırdıkları ve bu kavramları bilimsel ölçülerde tanımlamadıkları üzerinde uzun boylu durmayacağız. Kısaca değinelim, ideoloji toplumsal sistemlerin, dolayısıyla

sınıfların fikir, kurum ve değerlerinin bütünüdür. Bu nedenle ideolojiler, doktrin veya teoriler gibi belli önder veya düşünürlerin damgasını taşımazlar; bir sınıfın yüzlerce yıllık maddi ve manevi kültür ürünlerinin bileşimini ifade ederler. İdeolojileri, kişiler değil, tarihsel süreçler yaratır.

Kavramların tanımındaki belirsizlik bir yana, aslında Tekin Alp, Kemalist Devrim konusunda CHP Programında dile getirilen kavrayışı anlayamamıştır. Atatürk, Kemalizmi, "Türk devrimiyle gerçekleştirilen işler" diye tanımlayarak, bir öğreti veya teori kurma iddiasında bulunmadığını ortaya koymuştur. Nitekim Yakup Kadri, Atatürk'ün "Doktrin istemem. Donar kalırız. Biz yürüyüş halindeyiz" dediğini aktarır.[20]

20 Örneğin Manisa Mebusu Kazım Nami Duru, CHP'nin 1939 yılında yapılan 5. Kurultayı'nda bu talebi kuvvetle ifade ediyor. Bkz. Cemil Koçak, Türkiye'de Millî Şef Dönemi (1938-1945), Yurt Yayınevi, Ankara, 1986, s.461.

Atatürk'ü anlayan devrim önderleri kuşkusuz vardır. Nitekim CHP Genel Sekreteri Recep Peker, Kemalizmi açıklarken şöyle der:

> "Parti programının hayat anlayışı, nazariyecilikten değil, hayattan gelir."[21]

21 Yön dergisi, yıl 1, sayı 47, s.12.

Manisa Mebusu Kazım Nami Duru da, tıpkı Recep Peker gibi olayı anlamıştır:

> "Arkadaşlar, Kemalizm bir ideal değildir. Tahakkuk ettirilmiş bir takım realitelerdir."[22]

22 Kadro'nun 1930 yılı sayılarından aktaran: Ali Nejat Ölçen, Kemalizmin Ekonomisi, Genişletilmiş 2. basım, Güldikeni Yayınları, Ankara, Mart 2000, s.59.

Kemalist Devrim'in önemli düşünürlerinden Sadri Ertem ise, teoriyi daima hayatın belirlediğini etkili ifadelerle dile getirir:

> "Türk inkılâbının oluşu, sıçrayışları teoriler hatırı için değildir, o doğrudan doğruya hayatın zaruri hamleleridir.
>
> "Bunun için normaldir. Türk inkılâbının, evvela teorilerinin, edebiyatının yapılması beklenseydi kim bilir daha ne kadar gözler yollarda kalacaktı."[23]

23 Tekin Alp, Kemalizm, İstanbul, 1936, s.17 vd.

Daha birçok örnek verilebilir. Devrimin uygulayıcıları ve düşünürleri, genellikle Kemalizm tanımında pratiğe verilen önceliğin altını çizerler. Özetlenecek olursa, Kemalizm, Kemalist Devrim denen uygulamaların toplamıdır.

Kemalizmi, o devrimci pratikten koparmak, hayatın dışında, dünyanın dışında, insanlığın ve verili toplumsal ekonomik sistemlerin dışında, "ideolojiler üstü" metafizik konumlara yerleştirmek, yani Kemalist Devrimi tepetakla etmek, daha çok 1940 sonrası Küçük Amerika döneminde görülen bir hurafedir. Kuşkusuz daha Atatürk'ün yaşadığı sırada, Şükrü Kaya gibi, "Kemalizm, sağ veya sol formüllerin dar çerçevesi içine alınamaz" diyenler de bulunmaktadır. Aslında bu tür nitelemeler, "Kemalizm diye bir şey yoktur" anlamına gelir. Çünkü dünyada ideolojilerin üstünde ve dışında, gerici, tutucu veya devrimci gibi nitelemelerin dışında bir fikir, bir siyaset, bir sistem, bir rejim bulunmaz. Bütün siyasal akımlar, verili toplumsal-ekonomik sistemler içinde bir yere otururlar. Atatürk, Fransız Devriminin yolunu izlediğini ve Sovyet Devriminden etkilendiğini her zaman açık ifadelerle belirtmiştir. Atatürk ve arkadaşları, 1920'den itibaren "Devlet Sosyalizmi"ni savunduklarını, felsefede Tarihsel Materyalist veya Pratik Maddiyetçi ve Determinist olduklarını vb. sık sık ifade etmiş ve ders kitaplarına da yazmışlardır.

Bu açıklamaların ışığında, Kemalizm bir felsefe veya bir teori miydi sorusuna şu cevabı verebiliriz: Atatürk ve arkadaşları, "Kemalist felsefe", "Kemalist teori" gibi nitelemelerden kaçındılar. Atatürk, Kemalizmi bir "felsefe" veya bir "ideoloji" veya bir "teori" olarak değil, "Türk Devriminin yaptığı işlerin toplamı" olarak tanımladı. Çünkü Kemalizm diye bir felsefe yoktur, Kemalizm diye adlandırılan bir ideoloji de yoktur. Ama o "işler"in, yani o devrimci pratiğin kuşkusuz bir felsefesi, bir dünya görüşü, bir ideolojisi vardı.

Kemalist Devrimin önderleri dünya çapındaki felsefe akımları içinde bir tercihte bulunmuşlardı. İlerde açıklanacağı üzere, felsefede "Determinist ve Pratik Maddiyetçi" veya "Tarihsel Materyalist" olduklarını söylüyorlardı. Ekonomide ise, konumlarını "Halkçılık ve Devletçilik" veya "Devlet Sosyalizmi" kavramlarıyla belirliyorlardı.

Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Devletçilik, Laiklik ve Devrimcilik; ideolojiler ve siyasal teoriler dışındaki kavramlar değildir. Bu ilkelerin hepsi Türk Devriminden ve Atatürk'ten önce vardı ve böyle olması

da doğaldır. Her siyaset ve felsefe akımı, kendisinden önce ortaya çıkan toplumsal ilişkiler ve değerlerden beslenir. O nedenle teori ve öğretiler, insanlar tarafından uydurulmuş değillerdir; belli tarihsel zeminler üzerinde yükselirler. Atatürk'ün üstünlüğü, yaşadığı toplumun ve dünyanın gerçeklerini çok iyi açıklaması, yaşanan süreci dinamik bir akış içinde dünü ve yarınıyla anlaması ve bu verili tabloda, bir devrimin yapabileceği işlerin sınırlarını sonuna kadar zorlamasıdır. Kuşkusuz bu son derece yaratıcı ve engin devrimci tavrın temelinde bir dünya görüşü bulunmaktadır ve en önemlisi bu dünya görüşünün belirlediği bir hedef vardır. Yanlış olan bu dünya görüşünü, bu felsefeyi, dünyada verili sistemlerden, rejimlerden, doktrinlerden kopararak, cennetteki Tuğba ağacı gibi kökleri gökyüzünde olan bir masal ögesine benzetmektir.

Evet, Kemalizm, Atatürk'ün deyişiyle bir "uygulama"dır, bir "yürüyüş"tür, o nedenle "yol" diye tanmlanmıştır. O yolun kuşkusuz bir yol göstericisi vardır. Atatürk, o yol göstericinin bilim olduğunu açıklayarak, Materyalist bir felsefeye sahip olduğunu belirlemiştir. Daha 23 yaşındayken, 1904 yılında not defterine, "Evvela sosyalist olmalı, maddeyi anlamalı" diye yazmıştır.[24] Bu maddeyi anlama çabası, aslında Atatürk'ün bütün başarılarının esasıdır.

24 Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Yön dergisi, yıl 1, sayı 47, s.12.

3. Kemalizmin Tarihsel Konumu ve Tanımı

Kemalist Devrimin yaptığı işlere yol gösteren düşünsel birikimin temel metinleri şunlardır: 13 Eylül 1920 tarihli Halkçılık Programı,[25] 1921 Anayasası,[26] 1924 Anayasası,[27] Cumhuriyet Halk Fırkası 1931 Programı,[28] Cumhuriyet Halk Partisi 1935 Programı,[29] Devrim Kanunları.[30]

25 Recep Peker'in CHP'nin 1935 yılındaki 4. Kongresi'ndeki konuşmasından aktaran: Fahir Giritlioğlu, age, c.II, s.429.

26 Aktaran: Cemil Koçak, age, s.461.

27 Sadri Ertem, Türk İnkılâbının Karakterleri, 2. basım, Kaynak Yayınları, İstanbul, Nisan 2007, s.101 vd; aynı şekilde bkz. s.28 vd.

28 Atatürk'ün yıllarca saklanan not defterindeki bu ifade için bkz. Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.1, Kaynak Yayınları, İstanbul, Ekim 1998, s.15.

29 Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.9, Kaynak Yayınları, İstanbul, Ekim 2002, s.323 vd.

30 Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.10, Kaynak Yayınları, İstanbul, Mart 2003, s.302 vd.

Kemalistler, kendilerini özellikle ve öncelikle Halkçı kavramıyla tanımladılar. Halkçılık, 1930'larda formülleştirilen Altı Ok'tan biriydi, ancak aynı zamanda Kemalist Devrim pratiğinin tamamını da ifade ediyordu. Nitekim kurdukları partiye Cumhuriyet Halk Fırkası adını verdiler. Kemalist Devrim'in ilk resmî programı, Halkçılık Programı diye adlandırıldı.[31] Bilindiği gibi, Heyeti Vekile (Bakanlar Kurulu) adına BMM Reisi Mustafa Kemal imzasıyla, Anayasa tasarısı olarak 13 Eylül 1920 günü Meclise sunuldu. Devrimin ilk anayasası, Halkçılık Programı'nın geliştirilmesiyle 20 Ocak 1921 günü kabul edildi. Halkçılık, Büyük Fransız Devriminin temsil ettiği burjuva-demokratik akım ile Doğu Avrupa'daki Halkçılık (Narodnizm) ve Sovyet Devriminin, Türkiye gerçekleri zemininde kaynaştırılmasıydı.

31 Prof. Dr. Suna Kili-Prof Dr. Şeref Gözübüyük, Türk Anayasa Metinleri, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1985, s.111 vd.

Kemalist Devrim, Osmanlı Devletini yıktı, emperyalizme karşı tarihin ilk başarılı kurtuluş savaşını verdi; 1930'ların devletçi ve planlı ekonomi uygulamasıyla bir kalkınma modeli kurdu ve bu pratiklerden geçerek evrensel düzlemde Mazlum Milletlerin öncü konumundaki yerini belirginleştirdi.

İşte bu tarihsel pratik, Kemalizmin tanımını da belirler: Kemalizm, Türkiye'nin 19. yüzyılın ikinci yarısında başlayan milli demokratik devriminin İstiklâl Savaşı ve Cumhuriyet'in inşası dönemindeki pratiğidir.

Kemalizmi uluslararası alandaki yerine oturtacak olursak, bir yönüyle Batı'ya göre gecikmiş bir burjuva demokratik devrimdi. Ancak Kemalist Devrime Ezilen Dünyadan bakacak olursak, bir öncü devrim saptamasında bulunuruz.

Türkiye'nin milli demokratik devrimi, kapitalizmin yükseliş çağında değil, çürümeye başladığı dönemde, yani emperyalizm aşamasında, Ezilen Dünyanın en ileri ülkelerinden birinde yaşandı. Bu nedenle Kemalizmin içeriğini, emperyalizme karşı kurtuluş mücadelesi belirledi. Bu mücadele, İstiklâl Savaşıyla sınırlı değildir. Türkiye, 18. yüzyıldan beri dış ticaret çağındaki yayılmacı kapitalizme ve emperyalizme karşı savaşıyordu. Türkiye, burjuva demokratik devrimi, dünya burjuvazisine rağmen

gerçekleştirmek durumundaydı. Ezilen Dünyada bağımsız bir millî devlet ve çağdaş bir millet, Batının gelişmiş kapitalist ülkelerindeki gibi, bireysel çıkarı esas itici güç sayan liberalizmle kurulamazdı. Bu nedenle Kemalizm, Türk Devriminin daha önce belirginleşmiş halkçı geleneğinden beslenerek ve Sovyet Devriminin kamucu karakterinden etkilenerek, demokratik devrim pratiğini halkçı-devletçi bir rotaya oturttu ve Ezilen Dünya ülkelerine esin veren bir model üretti.

19. yüzyılın sonlarına doğru belirginleşen Türk Devriminin milliyetçiliği, o tarihlerde tekelci aşamaya varan İngiliz ve Fransızlarınki gibi emperyalist değil, bağımsızlıkçıydı ve diğer milletlerle uyum içinde yaşamayı öngörüyordu; bireyci değil, toplumcuydu (halkçı); özel çıkarcı değil, kamucuydu; merkezkaç eğilimli değil, merkeziyetçi idi. Kemalizm, Türk Devriminin pratiğini emperyalizme ve feodalizme karşı devrimci bir zafere ulaştırırken, devrimin bu özelliklerini, Sovyet Devriminden de kuvvetle etkilenerek iyice belirginleştirdi ve zorunlu olarak Batının burjuva demokratik devrimlerinden farklı bir yola yöneldi ve farklı bir pratik ve öğreti yarattı.

Türkiye’nin demokratik devrimi, kapitalizmin kuruluşuna önderlik eden Batı Avrupa burjuvazisinin gerçekleştirdiği burjuva demokratik devrimin tarihsel işlevini, emperyalizm çağında, bir Ezilen Dünya ülkesinde gündeme getirdi.

Kemalist Devrim, düşünsel ürünleri açısından değilse de, toplumda yarattığı etki ve kapsam bakımından Türkiye’de Materyalizmin tarihinin en önemli sayfasıdır.

Ülkemizde bağımsızlık, laiklik, sanayileşme ve çağdaşlaşma yönündeki her adım, hâlâ Kemalizmin mirasından kuvvet almaktadır. Kemalist Devrimin yarattığı toplumsal değişme, karşıtlarını da, onu aşmak isteyenleri de etkilemiş büyük bir olaydır. Bu nedenle Kemalizmin dünya görüşünü araştırmak, bugünü anlamak bakımından çok önemlidir.

II - KEMALİZMİN FELSEFESİ

1. Doğada: Maddenin Önceliği

Kemalizmin, Atatürk tarafından bir teori veya doktrin olarak tanımlanmadığını belirlemiştik. O nedenle Atatürk ve arkadaşlarının açıklamalarında, özgün bir felsefe teorisi aramaktan çok, Kemalizmin felsefî yönelişlerini, içinde yer aldığı felsefe kampını ve özellikle Kemalist Devrimin pratiğini besleyen düşünce kaynaklarını saptamak, daha anlamlı ve gerçekçidir.

Felsefe akımları bilindiği gibi, iki kampa ayrılıyor. Ruhun ya da düşüncenin önceliğini kabul eden felsefeye İdealizm, doğayı ilk ve esas unsur kabul eden felsefeye ise, Materyalizm deniyor.[32]

32 İdealizm ve Materyalizm konusunda bkz. F. Engels, Ludwig Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu, çev. C. Karakaya, Sosyal Yayınlar, İstanbul, s.28 vd.

Burjuva demokratik devrimlerin ve milli demokratik devrimlerin ideolojisi materyalisttir. Bu akım içinde yer alan Kemalizmin tavrı da açıktır, esas unsuru doğada görmektedir.

Kemalist Devrimin ders kitapları, Materyalist Tekçiliği (Monizm) savunur, doğayı "evrendeki varlıkların birliği" olarak tanımlar. Doğa, hem evrenin yasalarının sahibidir, hem de aynı yasalara bağlıdır. Doğada hiçbir şey yok olmaz ve hiçbir şey yoktan var olmaz. Doğanın üstünde ve dışındaki bütün kavramlar, insan beyni tarafından uydurulmuştur.[33]

33 Tarih, c.I, Kaynak Yayınları, 4. basım, İstanbul, Ekim 2000, s.2.

Bu Materyalizm dersi, Tarih kitabının hemen başında yer alır. Zaten Kemalist önderlik tarih çalışmalarına iki amaçla girmiştir. Birincisi, "millî

bir tarih yazmak"tır. İkincisi, "evrenin oluşumu, insanın ortaya çıkışı ve insan hayatının tarihî devirlerden önceki geçmişi konusunda yanlış anlayışların önüne geçmek, Eleştirel Tarih'e ve doğa bilimlerine dayanan bilimsel teorileri açıklamaktır".[34]

34 Türk Tarihinin Ana Hatları, Kaynak Yayınları, 3. basım, İstanbul, Şubat 1999, s.25.

Kemalist Devrimin önde gelen düşünürleri, felsefede materyalizmi yeğlediklerini açıkça belirtmişlerdir. Örnek olarak Yusuf Akçura idealizmi eleştirir. Fikir ve ahlakın tarihe yön verdiğini savunan Osmanlı tarihçilerinin ve aydınlarının görüşlerini materyalizm açısından çürütür.[35]

35 Yusuf Akçura, "Portekiz İhtilali Münasebetiyle", Sırat-ı Müstakim, c.5, sayı 111, 21 Ekim 1910, s.119'dan aktaran: Kemal Şenoğlu, Yusuf Akçura Kemalizmin İdeoloğu, Kaynak Yayınları, İstanbul, Ekim 2009, s.68.

2. Evrenin Bilinebilirliği

Kemalizm, varlık ile bilgi arasındaki ilişkiye de materyalist bir yanıt vermiştir; insanın evreni bilebileceği kanısındadır. Tarih kitapları, bilgimizin sınırının "son yüzyıllarda yapılabilmiş keşiflerin ötesine geçemeyeceğini" belirtirler. Ancak her günkü yeni keşiflerle "bilgilerimizin sınırı gittikçe genişlemektedir."[36] Atatürk, insan zekâsının doğanın sırlarını çözeceğine ve beklenilen gerçekleri ortaya koyacağına "kesin" gözüyle bakar. Doğa da hiçbir şeyin yok olmayacağından hareketle, ilerde insanlığın geçmişten kalan ses dalgalarını da saptayabileceğini ve binlerce yıl önce söylenmiş sözleri belirleme olanağına kavuşacağını belirtir.[37] Görüldüğü gibi, Kemalist devrimciler, bilinmezci idealizmi reddederler.

36 Türk Tarihinin Ana Hatları, Kaynak Yayınları, 3. basım, İstanbul, Şubat 1999, s.17.

37 Afetinan'ın 9 Ocak 1936 günü DTCF'nin açılışında verdiği ilk dersin bazı bölümlerini Atatürk yazdırmış. Bkz. Afetinan, Atatürk Hakkında Hâtıralar ve Belgeler, s.242 vd.

3. Toplumda: Determinizm ve Maddecilik

Toplumsal Pratiğin Belirleyiciliği

Kemalist Devrimin düşünsel birikimine göre, tıpkı doğa gibi, doğanın bir parçası olan toplumların hayatında da maddî süreçler belirleyicidir. Atatürk, "hayatın hayallere dayanmadığını, maddiyata dayandığını" konuşmalarında açıkça belirtir.[38] Bu tutum, yalnız Atatürk'ün görüşü değil, hükümetin de felsefesidir: "Hükümetimiz, TBMM Hükümeti, millîdir; tamamiyle maddîdir; hakikatperesttir."[39] "Hükümet, maddî ve cismanî"dir.[40]

38 Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.15, s.58. 2 Şubat 1923.

39 Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.14, s.316. 18 Ocak 1923.

40 Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.14, s.295. 18 Ocak 1923.

Atatürk, maddeye öncelik tanıyan bu felsefî görüşe daha 1904 yılında genç bir subayken ulaşmış ve not defterine şöyle yazmıştır: "Evvela socialiste olmalı, maddeyi anlamalı."[41] "Maddeyi anlamak", Atatürk'ün bütün siyasal eylemlerini ve başarısını belirleyen anahtar kavramdır.

41 Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.1, s.15. 5 Ocak 1904.

Kemalist Devrim'in düşünürleri de, toplumların gelişmesinde maddî süreçlerin, yani hayatın düşünsel süreçleri belirlediğini işlemişlerdir. Yusuf Akçura, daha 1902'den beri "Materyalizmin İdealizme göre gerçeğe çok daha yakın olduğunu" savunur. Akçura için Materyalizm "gerçeğe yaklaşma" yoludur.[42] Türk Devriminin değerli düşünürü, İbn Haldun, Vico, Herder, Guizot, Buckle, Hegel ve Marx gibi tarihçi ve filozofların ortaya koydukları büyük teorilerle tarihin mantığını keşfetme çabalarına, yani Determinizme hak verir.[43]

42 Yusuf Akçura, "Portekiz İhtilali Münasebetiyle", Sıratı Müstakim, c.5 sayı 111, 8 Teşrinievvel 326/21 Ekim 1910'dan aktaran: François Georgeon, Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri -Yusuf Akçura (1876-1935)-, çev. Alev Er, Yurt Yayınları, Ankara, Ocak 1986, s.66.

43 Yusuf Akçura, Ulum ve Tarih, s.22-23'ten aktaran François Georgeon, Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri -Yusuf Akçura (1876-1935) -, çev. Alev Er, Yurt Yayınları, Ankara, Ocak 1986, s.64.

Sadri Ertem, Kemalist Devrim'in Materyalizmde en tutarlı düşünürlerindendir. Halk Fırkası'nın "Tabiattan aldığı kuvvetle hayata hükmettiğini" belirtir.[44]

44 Sadri Ertem, Türk İnkılâbının Karakterleri, 2. basım, Kaynak Yayınları, İstanbul, Nisan 2007, s.135.

Dikkat edilirse, burada doğadaki maddî süreç ile devrimci öncünün o maddî sürece müdahalesi arasındaki ilişki diyalektik yöntemle çok güzel açıklanmıştır. Sadri Ertem, "hayatın teoriye hakim olduğunu" çarpıcı ifadelerle anlatır:

> “Her cemiyet inkılâbı gibi, Türkiye’nin toplumsal hareketleri ve ihtilali bir filozofun, bir fikir adamının bir sistem halinde vücuda getirdiği bir teorinin hatırı için olmamıştır.
>
> “Tarihin devreleri önünde fikir adamlarının, devlet işlerini teori sistemlerine uyduran adamların vaziyeti, bir manzarayı tespit eden fotoğraf objektifinden başka bir şey değildir. Onun vazifesi, bilerek veya bilmeyerek olanı yansıtmaktır.”[45]

45 Sadri Ertem, age, s.28 ve 101.

Sadri Ertem, devamla ancak hayatla ilişkisi olan düşüncelerin kitleleri harekete geçireceğini, dolayısıyla tarihsel süreçleri etkileyeceğini belirtir:

> “Herhangi bir teori için, hayat ve hakikatle teması olmayan bir fikir için belki bazı insanlar ölmeyi tecrübe etmişlerdir. Fakat kitleler hayatlarının şuurlu ve şuursuz ifadesi olmayan hareketler için bir damla kanlarını değil, tırnaklarının ucunu bile feda etmemişlerdir.”[46]

46 Aynı eser, s.28 vd.

Determinizm, Pratik Maddiyatçılık ve Tarihsel Materyalizm

Kemalist Devrim’in önderleri, felsefelerini “tarihte deterministiz, icraatta pratik maddiyetçiyiz” diye açıklamışlardır.[47] Bu açıklamayı Meclis kürsüsünden İçişleri Bakanı Şükrü Kaya yapmaktadır. Öyle anlaşılıyor ki, konu Atatürk ve çevresinde tartışılmış ve sonunda böyle bir formülde karar kılınmıştır.

47 İçişleri Bakanı Şükrü Kaya’nın konuşması için bkz. TBMM Zabıt Ceridesi, c.16, Devre V, s.59-61.

Cumhuriyetin düşünür ve siyaset adamlarının Marks ve Engels’in Tarihsel Materyalizminden kuvvetle etkilendiklerini görüyoruz. Mahmut Esat Bozkurt, “ihtilal ve sebepleri hakkında en esaslı görüşü” Marx ve Engels’in belirtmiş olduklarını vurgular. “Marx’ın görüşlerinden, ilmi tahlillerinden, metotlarından hak ve hakikatler lehine istifade edecek çok şey vardır.”[48] Atatürk’ün Adalet ve İktisat Bakanı Bozkurt, Bilimsel Sosyalizmin emek değer teorisini reddedenleri “şarlatan” olmakla suçlar ve Marksizmin “bilginin, yüksek düşüncenin ve feragatin verimi” olduğunu ve “dünyayı düşündürdüğünü” vurgular.[49]

48 Mahmut Esat Bozkurt, Atatürk İhtilali I-II, düzeltilmiş 4. basım, Kaynak Yayınları, s.117 vd.

49 Mahmut Esat Bozkurt, aynı eser, s.68.

Tekinalp, Tarihsel Materyalizmin toplumların gelişme sürecine ilişkin şemasından etkilenmiştir. Tesanütçülüğü (Dayanışmacılığı) komünizm

olarak görür ve eski Türklerin “ilkel komünist” olduklarını söyler.[50]

50 Tekinalp, Türk Ruhu, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1944, s.52-54.

Kemalizmin açıkça Tarihsel Materyalizmi kabul ettiğini öne süren ise, Edirne Mebusu Şeref Aykut olmuştur. Aykut, 1936 yılında yazdığı Kamâlizm başlıklı kitapta, Kemalizmin toplumsal öğretisini şöyle açıklar:

“Tarihte hiçbir devrim yoktur ki, tarihsel olmasın. Bunların hepsi istisnasız, ayrısız tarihin maddi sebeplerinden, mutlak ekonomik sebeplerden doğar” saptamasında bulunduktan sonra, yakın tarihimizi, “tarihî maddecilikten doğmuş ekonomik hareket” olarak inceleyebileceğimizi belirtir ve inceler. Şeref Aykut, ulusçuluğu da, tarihî maddecilikle açıklar ve Atatürk’le ilgili olarak şu değerlendirmeyi yapar:

> “Atatürk, ulusçuluğu ancak tarihin maddi ve ekonomik yöneyinden kavrayarak Partisine hız vermiştir.”[51]

51 Şeref Aykut, age, s.21, 24.

Doğrudur, Atatürk’ü Atatürk yapan, genç yaştan başlayarak tarihin seyri konusundaki bilimsel bakış açısıdır. Atatürk, hep tarihin maddesini anlamaya çalışmış ve bu yaşanan süreçte yine tarihin seyri içinde gerçekleşebilir çözümler üretmiştir. Osmanlı devletinin “ömrünü tamamladığını” ve yeni bir millî devletin koşullarının doğduğunu, bu bakış açısıyla görmüş ve başarı kazanmıştır. Nutuk’un başlarında, Benim kararım başlığından sonraki tahlil, Atatürk’ün tarihin seyrini nasıl maddî süreçlerle açıkladığını gösteren parlak bir örnektir:

> “Hakikatte, içinde bulunduğumuz tarihte, Osmanlı devletinin temelleri çökmüş, ömrü tamam olmuştu. Osmanlı memleketi tamamen parçalanmıştı. Ortada bir avuç Türk’ün barındığı bir ata yurdu kalmıştı. (…) Bu vaziyet karşısında bir tek karar vardı. O da milli hâkimiyete dayalı, kayıtsız şartsız bağımsız yeni bir Türk devleti tesis etmek! (…) Tatbikatı bir takım safhalara ayırmak ve vakalardan ve hadiselerden istifade ederek milletin hissiyat ve fikirlerini hazırlamak ve kademe kademe yürüyerek hedefe ulaşmaya çalışmak lazım geliyordu.”

Atatürk, kendi deyişiyle “milletin vicdanında ve kendi geleceğinde sezdiği büyük gelişme kabiliyetini (…) peyderpey bütün toplumumuza tatbik ettirmişti.”[52]

52 Atatürk’ün Bütün Eserleri, c.19, Nutuk I, s.30-32.

Kemalistler, “tarihte deterministiz” açıklamasıyla, yalnız doğanın değil, toplumun da nesnel yasalara bağlı olduğunu saptıyorlardı. Bilindiği gibi, Determinizm (Gerekircilik), doğadaki süreçlerin ve olguların evrensel ve nesnel bir nedenselliğe dayandığını kabul eder. Mahmut Esat Bozkurt, Devrim Tarihi derslerinde Determinizmi, “milletlerin haklarına kavuşmaları için” ihtilalin gerekliliği ve kaçınılmazlığı olarak açıklar.[53]

53 Mahmut Esat Bozkurt, Atatürk İhtilali I-II, düzeltilmiş 4. basım, Kaynak Yayınları, İstanbul, Nisan 2003, s.121 vd.

Kemalist yazında “İcraatta pratik maddiyetçiyiz” açıklamasının içeriğini belirten yorumlara rastlamadık. Ancak bu “Pratik maddiyetçiliğin”, hayatın ihtiyaçlarına cevap verme anlamında kullanıldığını düşündüren açıklamayı, yine İçişleri Bakanı Şükrü Kaya’nın Meclis konuşmasında buluyoruz:

> “Muayyen bir formül tatbik ederek, onu ebediyen muhafaza için almadık. Hayatın gündelik zaruretlerinden mülhem olarak [esinlenerek] aldık. İnkılâpçılığın esas ruhu budur.”[54]

54 TBMM Zabıtlarından aktaran: Bekir Yalçın-İsmet Gönülal, s.463.

“Pratik Maddecilik” kavramına Bilimsel Sosyalizmin kuruluş döneminde rastlıyoruz. Marx ve Engels 1845-1846 yılında yazdıkları Alman İdeolojisi’nde “pratik maddeciliği”, “Komünizm”le eşanlamda kullanıyorlardı:

> “Pratik materyalistler -yani komünistler- için mesele, varolan dünyayı devrimcileştirmek ve gerçekçi bir biçimde, varolan şeylere karşı çıkıp onları değiştirmektir.”[55]

55 Karl Marx-Friedrich Engels, Alman İdeolojisi, çev. Selahattin Hilav, Sosyal Yayınlar, İstanbul, 1968, s.78.

Bazı Bilimsel Sosyalist düşünürler, Marks’ın dünya görüşünü “Pratik Materyalizm” diye adlandırmakta ve Marks’ın teorisini Praxis kavramıyla özetlemektedir.[56]

56 Wang Nanshi-Xie Yongkang, Marksist Pratik Materyalizm, çev. Deniz Zarakolu-Cem Kızılçeç, Kalkedon Yayıncılık, Mayıs 2011, s.140. Prof. Hikmet Gökalp de çalışmalarında aynı görüşü savunuyor.

Denebilir ki, “Pratik Maddiyetçilik”, Kemalizmin eyleme öncelik veren tavrını yansıtmaktadır.

Tarihte Belirleyici Etken: Ekonomi

Kemalizm, toplumların tarihinin açıklanmasında, ekonomiyi belirleyici etken olarak kabul eder. Atatürk, 1930 yazında Yalova'da "tarihî olayların en önemli etkeni" konusunda bir tartışma açar.[57] Bu konuda kendi görüşlerini şöyle belirtir:

57 Afetinan, Atatürk Hakkında Hâtıralar ve Belgeler, s.274.

"Bence bir milletin doğrudan doğruya hayatiyle, yükselmesiyle, düşkünlüğüyle ilgili olan en önemli etken, milletin iktisadiyatıdır. Bu, tarihin ve tecrübenin tespit ettiği bir hakikattir. Bu hakikat bizim millî hayatımızda ve millî tarihimizde de tamamıyla görülmektedir.

"Türk tarihi incelenirse, birçok sebeplerin başında bütün yükseliş ve çöküş sebebinin iktisat meselesinden başka bir şey olmadığı anlaşılır."[58]

58 Aynı eser, s.277. Ayrıca bkz. s.293 vd.

Atatürk, son cümleyi, yedi yıl önce İzmir İktisat Kongresini Açış Konuşmasında da aynen söylemiştir.[59] Ona göre, "Zamanımız bir iktisat devrinden başka bir şey değildir". Kongre konuşmasının sonlarına doğru, "tam bağımsızlık" ve "millî egemenlik" gibi büyük hedeflerin gerçekleşmesi için gerekli kuvvet ve temeli de şöyle belirlemiştir: "Yegâne kuvvet, hakikî en kuvvetli temel iktisadiyattır."[60] Bu anlayışı nedeniyle Yeni Türkiye devletinin temellerinin "süngü ile değil, süngünün dahi dayandığı iktisadiyatla kurulacağını" belirtmiştir.[61]

59 Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.15, Kaynak Yayınları, Şubat 2005, s.139. Atatürk, "Milletin yoksulluk ve yıkımının en önemli nedenini" ekonomik gerilikte bulan görüşünü, aynı dönem başka konuşmalarında da belirtmiştir. 15 Ocak 1923 günlü konuşması için bkz. Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.14, Ağustos 2004, s.243.

60 Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.15, s.144.

61 Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.14, s.315.

Kemalizmin ekonomiyi esas etken kabul etmesini, dinsel inanca indirgeyenler bile olmuştur. Edirne Milletvekili Mehmet Şeref Aykut, "Kamâlizm"in, "bütün prensiplerini ekonomik temeller üzerine kuran bir din" olduğunu söylemektedir.[62]

62 Şeref Aykut, age, s.3, 15. Ayrıca bkz. Mete Tunçay, Tek Parti Yönetimi…, s.327.

Ekonomiyi temel aldığı için, Marksizm ile akrabalık kuran Kemalist düşünürler de vardır. Örneğin Yusuf Akçura, "toplumların gelişmesinde ekonominin ve sınıf mücadelesinin ne kadar önemli bir yeri olduğunu

Marksizmden öğrendiğini" belirtir ve Yeni Türkiye'nin kurulmasında ekonominin başlıca tarihî etken olacağını vurgular.[63]

63 François Georgeon, Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri -Yusuf Akçura- (1876-1935), çev. Alev Er, Yurt Yayınları, Ankara, 1986, s.78, 107 ve 80.

Mahmut Esat Bozkurt ise, ekonominin siyasal kurumlara, devlet biçimine ve dünya politikasına etkisini anlattıktan sonra ekonomik yenileşme ile devrim arasındaki diyalektiği açıklar:

> "İhtilaller, sosyal ve ekonomik nedenlerle gerçekleşir ve her ihtilal ancak ekonomik alana girerek, 'tam ve başarılı' olabilir."

Bozkurt'a göre, Lenin'in bu yöndeki görüşleri haklıdır; "Atatürk de sosyal ve ekonomik alanlara çok önem vermiştir." Bozkurt, ekonomik yenilik yarattığı için "eksiksiz ihtilallere" örnek olarak, Atatürk ihtilalini, Lenin ihtilalini ve 1789 Fransız ihtilalini gösterir.[64]

64 Mahmut Esat Bozkurt, Atatürk İhtilali I-II, s.59 vd., s.146 vd.

Bozkurt, Kemalizmin ekonomiyi esas etken kabul eden görüşlerini, Komünizmin emek-değer teorisini benimsemeye kadar götürür. Kemalizmin bu ateşli ideoloğu, üniversitedeki Devrim Tarihi derslerinde şöyle demektedir:

> "Komünizm: Değer=iştir... diyor (Capitale, K. Marx)
>
> "Bunda şüphe yoktur. Gerçi bazı şarlatanlar buna hayır diyorlar"[65]

65 Aynı eser, s.194.

Bozkurt, devamla Marx'ın artı-değer teorisini savunur ve artı-değerin "işçinin kapitalist tarafından çalınan emeği" olduğunu belirtir.[66]

66 Aynı eser, s.195.

Sınıf Mücadelesi Teorisi

Kemalist yönetim, Efendi, Bey, Paşa Gibi Lakâp ve Unvanların Kaldırıldığına Dair Kanun'un gerekçesinde, Türk tarihinin sınıflaşma sürecini şöyle özetlemişti: Türk toplumu, bir zamanlar sınıfsızdı. Ortaçağ'da Yakındoğu toplumlarıyla temasa geçerek sınıflara bölündü. "Zorbalık, tasallut ve din", seçkin sınıflar yarattı.[67]

67 TBMM Zabıt Ceridesi, c.24, Dönem 4, s.42. (Okuyucunun incelemesini önerdiğimiz bu Gerekçenin tam metni Saçak dergisinde yayınlandı, sayı 30, Temmuz 1986, s.27 vd.)

Lise Tarih kitapları, sınıflara bölünmeyle oluşan toplumsal kuruluşun adını evrensel teorik kategorilerle açıklıyordu: "İslam-Türk feodalitesi", "Selçuklu feodalitesi", "Osmanlı feodalitesi".[68]

68 Tarih, c.III, Kaynak Yayınları, 3. basım, İstanbul, Nisan 2001, s.2, 10. Aynı eserin 1931 basımı, s.1, 2, 46. 1941 basımı, s.1, 2, 10, 55-56.

Kemalistlerin Osmanlı toplumu üzerine resmî görüşü diyebileceğimiz metin, sınıfsal bir tahlili içerir. Ortaokul ve lise Tarih kitaplarına kaynak olan Türk Tarihinin Ana Hatları adlı eserin, Osmanlı "feodal" toplumu üzerine tezleri şöyle özetlenebilir:

- Osmanlı toplumu sınıflı bir toplumdur. Osmanlı hâkim sınıfı, hükümdarın çevresindeki ruhanî, askerî ve mülkî aristokrasiyi oluşturan merkezî feodaller ile yerel feodallerden oluşur.
- Osmanlı feodal hâkim sınıfı da, onun ezdiği halk da, yalnız Türk değildi, çeşitli kavimlerden oluşuyordu. Başka deyişle toplumsal çelişme, kavim farklarına değil, sınıf farklarına dayanıyordu.
- Osmanlı ordusu, Osmanlı sultanının ve hâkim zümresinin çıkarlarını korumakla görevliydi.[69]

69 Türk Tarihinin Ana Hatları, s.596-605. Bu bölüm Saçak dergisinde de aynen yayınlandı. Bkz. sayı 56, s.44-47.

Cumhuriyet Devriminin tarihçileri diyebileceğimiz Fuat Köprülü'ler, Yusuf Akçura'lar, Cumhuriyet öncesi tarihi sınıfsal açıdan incelemişlerdir.[70]

70 Bu konuda bkz. Doğu Perinçek, "Burjuva Liberal Tarihçilik ve Kemalizm", Saçak, sayı 30, Temmuz 1986, s.21.

Kemalistler, yıktıkları Osmanlı devletinin zalim ve soyguncu karakterini, ödün vermez bir dille belirtirler.[71] Bu net tutumun bir sonucu olarak, tarihi, feodal hâkim sınıfların bakış açısıyla değil, daha çok ezilen köylü ve göçebe kitlelerin safından açıklarlar.

71 Örnekler için bkz. Doğu Perinçek, Osmanlıdan Bugüne Toplum ve Devlet, Kaynak Yayınları, geliştirilmiş 4. basım, İstanbul, Temmuz 2009, s.142 vd.

Cumhuriyet Devriminin okullarda okutulan tarih kitapları, Avrupa Ortaçağını ve Fransız Devrimini incelerken de, sınıfsal tahlil yöntemini benimsemişlerdir.[72]

72 Tarih, c.III, s.126 vd.

Kemalist Devrimin, tarih yazımında sınıf mücadelesi etkenine yaptığı vurgularda, Fransız liberal tarihçilerin etkisi görülür. Onlar, tarihin açıklanmasında, tek tek şahsiyetler yerine toplumsal grup ve sınıflara;

siyasal düzenden çok insanın burjuva varlığı ve burjuva toplumuna öncelik tanıyorlardı. Siyasal düzen, “toplumun elbisesi” idi. Yönetilenlerin mutluluk veya acısı, kralların zaferlerinden veya acılarından daha önemliydi. Özgürlükçü tarihçiler, Engels’in belirttiği gibi, tarihin açıklanmasında sınıf mücadelesi olgusuna “anahtar” rolü vermişlerdi.[73]

73 Marx-Engels, Werke, c.21, s.299.

Kemalizmin tarihçileri, Fransız sosyolojik tarihçileri gibi “Restorasyon” döneminde değil, kendi ülkelerinin devrim döneminde ortaya çıktılar. Dahası Fransız Sosyolojik Tarih Okulu, Paris Komününü ve Ekim Devrimini görmemişti. Kemalizmin tarihçileri ise, hem 19. yüzyılın Narodnik akımından, hem de Ekim Devriminden etkilenmişlerdi. Yusuf Akçura’lar Rusya’dan bu fikirlerle gelmişlerdi. Fuat Köprülü’ler ise, tarih araştırmaları sırasında, Sovyet tarihçileriyle birlikte çalışmışlardı.

Ancak Kemalist tarihçilerin din konusundaki idealist tavırları, onları zaman zaman sosyolojik tarihçilikten uzaklaştırdı. Örneğin Ortaçağda sınıfların oluşmasında, sık sık toplumsal ve ekonomik temele değil, fakat dine belirleyici önem verdiler. Dolayısıyla Kemalist yönetimin içinde, Ortaçağın aşılmasını, eski üretim ilişkilerinin tasfiyesinden çok dinin ideolojik tasfiyesi olarak anlayanlar bir hayli etkiliydi.

Kemalistler de, sınıfların ve sınıf mücadelesinin varlığını, liberal burjuvazinin genel tutumuna uygun olarak kendilerinden önceki dönem için geçerli saymışlar, kendi dönemlerine gelince sınıfların olmadığı veya uzlaştıkları gibi tezler getirmişlerdir. “Sınıfsız, imtiyazsız, kaynaşmış bir kitleyiz” formülü, zaman zaman işte böyle bir anlayışla yorumlanmıştır.

4. Evrim Değil Devrim

İhtilal ve inkılâp kavramları, Kemalistlerin tarih felsefesinin temel taşlarıdır. Atatürk ve arkadaşları, insanlığın gelişmesinin tahlilinde devrime anahtar rolü verirler.[74]

74 Bu konuda bkz. Doğu Perinçek, Osmanlıdan Bugüne Toplum ve Devlet, Kaynak Yayınları, geliştirilmiş 4. basım, İstanbul, Temmuz 2009, s.220 vd.

Kemalizm, evrim mi devrim mi tartışmasına, devrim yaparak kesin ve açık bir yanıt vermiştir. Bu yanıt, yalnız pratikte değil, aynı zamanda teoridedir: "Sosyal ve ekonomik hayatta ilerleme, evrimde değil, gerektiğinde ihtilaldedir."[75] Bozkurt, evrimin "ancak fizyolojik olaylarda söz konusu" olacağını kabul eder, ne var ki toplumlara gelince, "Seviye ve evrim (gelişme) teorisini", şiddetle eleştirir; bunları "ihtilaller için zararlı" ve "safsata" olarak niteler. Evrimin "safsata" olduğunu, Türkiye örneği kanıtlamıştır, "bir atılımda bin yılı gerilerde bırakarak bin yıl ileri gitmiştir".[76] Sadri Ertem de, Halk Fırkası'nın "dünden yarına bir ihtilalle geçtiğini", bu nedenle "evrimci olmadığını" vurgular. "Çünkü o, hadiseler kendi kendine olsun, yavaş yavaş bir evrim bütün siyasi hadiseleri halleder, hadiseleri tabiata olduğu gibi bırakalım dememiştir. İlerlemiş, atlamış ve gene tabiattan aldığı kuvvetle hadiselere hükmetmiştir."[77]

75 Mahmut Esat Bozkurt, Atatürk İhtilali I-II, s.157. Ayrıca bkz. s.137 vd.

76 Aynı eser, s.157 vd.

77 Sadri Ertem, Tür İnkılâbının Karakterleri, s.135.

Atatürk, devrimi şöyle tanımlar:

> "İnkılâp mevcut kurumları zorla değiştirmek demektir.
>
> "İnkılâp, Türk milletini son yüzyıllarda geri bırakmış olan kurumları yıkarak yerlerine, milletin en yüksek uygarlık gereklerine göre ilerlemesini sağlayacak yeni kurumları koymuş olmaktır."[78]

78 Afetinan, Atatürk Hakkında Hâtıralar ve Belgeler, s.259.

Mahmut Esat Bozkurt'un Devrim Tarihi derslerinde verdiği "İhtilal" tanımı da, Atatürk'ün tanımıyla aynı özü taşır:

> "Tam ve olgun anlamıyla ihtilâl; mevcut bir politik, sosyal ve ekonomik düzenin yerine; yine politik, sosyal ve özellikle ekonomik, yeni ve ileri bir düzeni zorla ve çoğu zaman silah gücüyle başaran harekettir.
>
> "… İhtilâl, ileri bir rejim kurmalıdır. Böylece eskiliğin yerini, yeni bir düzen ve kuruluş almalıdır."[79]

79 Mahmut Esat Bozkurt, Atatürk İhtilali I-II, s.58 vd. Yine bkz. s.137.

Bozkurt, devamla 1789 Fransız, 1917 Rus Sosyalist ve 1919'da başlayan Atatürk ihtilallerini, "düzeni baştan başa değiştirdikleri ve ileriye götürdükleri" için "tam ve eksiksiz" devrimlerin örnekleri olarak sayar.

Mahmut Esat Bozkurt, Devrim Tarihi derslerinde ihtilallerin "tesadüfî ve yerel olaylar olmadıklarını" belirtir ve Kemalizmin toplumların gelişmesine ilişkin temel görüşünü vurgular:

“İhtilâl, tarihî bir zorunluluktur.

“Çünkü ekonomik olaylar aynı kalmaz, boyuna değişirler.”

Kemalizmin devrim tarihçisi, siyasal kurumların, “mülkiyetin değişen şekillerine bağlı” olduğunu saptar. “Yüzyılların dibinden kopup gelen geniş sosyal gelişim”, ihtilal hareketlerini ve ihtilalleri doğurmaktadır.[80]

80 Aynı eser, s.144 vd.

Dikkat edilirse, Kemalistler, devrimi istek ve iradeye bağlamamışlar, tarihin kaçınılmaz ve gerekli gelişme yolu olarak görmüşlerdir. Tarihte determinist olduklarını belirterek, bu görüşlerini felsefi bir temele de oturtmuşlardır. Mahmut Esat Bozkurt, toplumların devrimlerle ilerlediği yasasını, tarihin bilimsel gözleminden çıkartır ve bu olguyu “bir nevi determinizm gözüyle” şöyle açıklar:

> “Filozoflar ne derlerse desinler, ne yolda düşünürlerse düşünsünler… benim tarihin verimi olarak bildiğim, gördüğüm realite şudur:
>
> “Milletler haklarına kavuşmak için ihtilâl yapıyorlar.
>
> “Milletler haklarına ihtilâl ile kavuşuyorlar.
>
> “Bu iş başka türlü olmuyor.
>
> “İş başında bulunanlar, milletlerin muhtaç oldukları yeniliklere, rica ile razı olmuyorlar. En küçük reformlara bile razı olmuyorlar. Aklın ve mantığın icaplarına uymuyorlar. Akıl ve mantık zaruretleri, silahla takviye edilincedir ki, iş başındakilere ‘Pekiyi!’ dedirtmek mümkün oluyor! Bunun aksi tarihte nadir değil enderdir.
>
> “…
>
> “Saati çalıp da, hayatî zaruretler kendilerini gösterince hakka kavuşmanın çaresi ihtilâl oluyor.
>
> “…
>
> “Bu, doğru veya eğri olabilir. Fakat, tarihin verimidir. Dönmez ve şaşmaz bir verimi.”[81]

81 Aynı eser, s.121 vd.

Kemalistler, toplumların baskı ve despotluğa karşı devrim yapma hakkını savunurlar. Bozkurt, günümüz dünyasını bu hakkı kullanan toplumların yarattığını açıklar:

"Tarih diyor ki, lüzumunda ihtilâl çıkartmak milletler için uğursuz değil, mutlu neticeler verdi.

"Bu muhakkaktır.

"Uzaklara gitmek gerekmez. Türk milleti 1918'de ihtilâl hakkını kullanmasaydı, bugünü yaratamazdı… İngilizler meşhur ihtilâllerini yapmasalardı, bugünkü İngiltere doğar mıydı?

"1789 Fransız ihtilâli olmasaydı; insanlık bugünkü manâsıyla olur mu idi?

"İhtilâlde hayat vardır.

"Uyuşuklukta da ölüm vardır."[82]

82 Aynı eser, s.110 vd.

Yusuf Akçura, modern devletin "ihtilâllerin ürünü" olduğunu saptar.[83]

83 Yusuf Akçura, "Asrî Türk Devleti ve Münevverlere Düşen Vazife", Türk Yurdu, c.3, sayı 13, Ekim 1925. Yeni harflerle yayını: Saçak, sayı 34/5, Haziran 1984, s.14.

Recep Peker, İnkılâp Dersleri'nde, Türk Devrimi'ni "hürriyet devrimi tipinden bir halk ihtilali" diye tanımlar.[84]

84 Recep Peker, İnkilap Tarihi, 4. basım, İletişim Yayınları, İstanbul, 1984, s.33.

Yasa gerekçelerinde Türk Devrimi, Ortaçağ kurumlarına karşı "demokratik" bir devrim olarak nitelenir.[85]

85 Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.14, s.176. Efendi, Bey ve Paşa Gibi Lakap ve Unvanların Kaldırıldığına Dair Kanun Lâyihası'nın gerekçesi ve görüşme tutanakları için bkz. TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 4, Toplantı 3-4, Oturum 79-81, 1-25, c.24, s.40 vd. Yasanın gerekçesi, Saçak dergisinde yayımlandı, önemli bir belgedir, incelenmesini öneririz. Bkz. Saçak, sayı 30, Temmuz 1986, s.27 vd.

Kemalistler, ezilen bir ülkenin Jakobenleridir. Onlara göre demokrasi, bir devrim sorunudur. Atatürk, Medenî Bilgiler kitabı için kendi eliyle yazdığı bölümlerde, demokrasiyi "milletin çoğunluğunun, toplumsal kuvvetinin sonucu" olarak görür:

"Millet yeter derece kuvvetli olunca, kuvvet ve kudreti eline alır. Bu olay bazan ihtilâl ile ve bazan da hükümdarla yapılan düzeltici bir anlaşma ile olur."[86]

86 Medeni Bilgiler, s.29; el yazısı, s.399.

Ancak Atatürk'ün kendisi, reformcu değil, devrimcidir. İkinci Meşrutiyeti hükümdarla millet arasında denge aradığı için eleştirmiştir. Millete gerekli olan, "hürriyet ve hâkimiyetini fiilen ve maddeten" eline alacağı bir devrimdir.[87] İdare-i maslahatçılar esaslı devrim yapamaz. O, devrimin kazanılması için tarihin gösterdiği araca başvurmakta kararlıdır. Devrimin kaynağı yasalar değildir. Devrimin yasası mevcut yasaların üstündedir.[88]

87 Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.14, s.176.

88 Age, s.302; Mustafa Kemal, Eskişehir İzmit konuşmaları (1923), Kaynak Yayınları, İstanbul, Haziran 1993, s.163.

Atatürk ve arkadaşları, önderlik ettikleri hareketi, ihtilal, inkılap, halk ihtilali, isyan, ayaklanma gibi terimlerle ifade etmişlerdir. Mahmut Esat Bozkurt, "Rahmetli Atatürk ihtilâl terimini severdi" der.[89]

89 Mahmut Esat Bozkurt, Atatürk İhtilali I-II, s.138.

Eski bir imparatorluğun çürümesi, hürriyet ve istiklâl isteyen Mustafa Kemal'ler kuşağında, devrim düşünce ve pratiğini beslemiştir. Osmanlı devletini adım adım çöküşe götüren her olay, köhnemiş bir sistemi kurtarmak diye bir çözüm bulunmadığını göstermiş ve Cumhuriyet Devrimine yönelişi güçlendirmiştir.

Mustafa Kemal, daha askerî öğrencilik yıllarında, gece sabahlara kadar "devlete karşı halk isyanı" hayalleri kurar. İhtilalci Mustafa Kemal, gizli cemiyetlere girer, tutuklu kalır.[90]

90 Falih Rıfkı Atay, Mustafa Kemal'in bu "isyanlı" gençlik yıllarını ve devrimci kişiliğinin olayların akışı içinde gelişmesini çok güzel anlatır. Bkz. Çankaya, İstanbul, 1969, s.29-54. Özeti için bkz. Doğu Perinçek, Osmanlı'dan Bugüne Toplum ve Devlet, s.223 vd.

1906 yılında Selanik'te arkadaşlarına çağrısı şöyledir:

> "Kahredici bir istibdada karşı ancak ihtilal ile cevap vermek ve köhneleşmiş olan çürük idareyi yıkmak, milleti hâkim kılmak, kısacası vatanı kurtarmak için sizi vazifeye davet ediyorum!"[91]

91 Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.1, Ekim 1998, s.32.

1918 yılında Karlsbad'da okuduğu kitaplardan birinden aldığı şu not, onun dünyaya bakışını da yansıtmaktadır:

> "Tutucular, nehrin suyunu elleri içinde tutmak isterler, onların parmaklarında bir parça çamurdan başka bir şey kalmaz."[92]

92 Afetinan, M. Kemal Atatürk'ün Karlsbad Hatıraları, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1983, s.53.

Erzurum ve Sivas Kongrelerinden sonra, daha Ankara'ya gelmeden, yaşadığı olayın adını koymuştur:

> "Milletin ciddi, hakiki mevcudiyetiyle ayaklanması."[93]

93 Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.10, Mart 2003, s.84.

l921 yılı sonunda, ürün alınmaya başlanmıştır:

> "Millet hâkimiyetini isyan ederek almıştır."[94]

94 Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.12, Aralık 2003, s.130. Yine Mustafa Kemal Kurtuluş Savaşı sırasında, 3 Mart 1922 günü şöyle der: "Bundan üç sene evvel Türkiye halkı da kıyam ve isyana lüzum ve mecburiyet hissetti." (Age, s.299)

Kurtuluş Savaşından sonra toplanan İzmir İktisat Kongresi'nde, İktisat Bakanı Mahmut Esat, yapılan işi şöyle özetler:

> "Milletler, yüksek menfaatlerini ihmâl eden idareleri sonunda silahla devirirler. Bundan üç buçuk yıl evvel Türkiye'nin efendi halkı da böyle yaptı ve icab ederse herhangi bir kuvveti yine ve her gün silahla durdurmağa kâdirdir."[95]

95 Afetinan, İzmir İktisat Kongresi, s.78.

Cumhuriyet'in kurulmasından sonra dönüp arkaya bakan Atatürk, olayı, "saltanat taç ve tahtının parçalanması" olarak betimler.[96]

96 Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.16, Mayıs 2005, s.209. 5 Şubat 1924 günü yapılan bu konuşma, aynı zamanda, Halifeliğin kaldırılacağı işaretlerini de verir.

Büyük Nutuk'ta, gerçekleştirilen eylemin adı, "Osmanlı hükümetine, Osmanlı padişahına ve Müslümanların halifesine isyan"dır; emperyalistlere "milletçe silahlı olarak karşı koymak ve mücadele eylemek"dir.[97]

97 Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.19, Nutuk I, Eylül 2006, s.31.

"Yeni vatan, yeni toplum, yeni devlet": Başarılan işlerin özeti, Atatürk'e göre, "arasız devrimler"dir.[98]

98 Atatürk'ün Bütün Eserleri,

Bu devrimci dünya görüşü, Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi'nde ve Bursa Nutku'nda, Cumhuriyetin başına geçebilecek "gaflet, dalalet ve hıyanet içindeki yöneticilere", onların emrindeki polise, jandarmaya ve adliyeye karşı direnme çağrısı olarak devam eder.

Çözüm, devrimi terk eden devletin güçlerinde değil, fakat halkın ve gençliğin o güçlere karşı yine devrime sarılmasındadır.[99]

99 Bursa Nutku için bkz. Sadi Borak, Atatürk'ün Resmî Yayınlara Girmemiş Söylev, Demeç, Yazışma ve Söyleşileri, Kaynak Yayınları, İstanbul, Şubat 1997, s.251-252 ve Mahmut Goloğlu, Atatürk İlkeleri ve Bursa Nutku, Ankara, 1973.

5. Tutarsızlık ve Çelişmeler

Kemalistlerin Materyalizminde tutarsızlık ve çelişmeler de görülür.

Toplumun maddesi olan toplumsal pratik ile düşünce arasındaki ilişkide, Atatürk'ün görüşleri çelişmelidir. Kimi yerde, düşüncedeki büyük devrimlerin kaynağında "büyük olaylar" bulunduğunu saptar.[100] Kimi yerde ise, geriliğin nedeni olarak düşünceleri ve özellikle dinleri belirleyici gibi görür.

100 Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.12, s.200.

Dinin toplumların hayatında oynadığı rolü açıklarken, Kemalistler idealist zeminlere kayarlar. Burada iki hata göze çarpar.

Birincisi, Kemalizm, dinlerin etkisini, kendi materyalist dünya görüşünün sınırlarını da zorlayarak abartır. Kemalist teorisyenler, dinler söz konusu olunca, çoğu zaman toplumsal ve ekonomik ilişkileri belirleyici gören anlayışlarını unuturlar. Örneğin Lâkap ve Unvanların Kaldırılması Hakkındaki Kanun'un gerekçesinde bu tutumu görüyoruz. İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'nın sunduğu gerekçe, Türk toplumunun Ortaçağda sınıflara bölündüğünü saptadıktan sonra, sınıfların ortaya çıkışının esasını, "dinde, hurafelerde, zorbalık ve tasallut hırslarında" bulur.[101]

101 Efendi, Bey ve Paşa Gibi Lakap ve Unvanların Kaldırıldığına Dair Kanun Lâyihası'nın gerekçesi ve görüşme tutanakları için bkz. TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 4, Toplantı 3-4, Oturum 79-8l, l-25, c. 24, s.40 vd. Yasanın gerekçesi, Saçak dergisinde yayımlandı, önemli bir belgedir, incelenmesini öneririz. Bkz. Saçak,

Görüldüğü gibi, burada sınıflaşmanın, üretimdeki gelişme sonucu sömürülebilecek bir ürün fazlası yaratılmasıyla başladığı kavranmamıştır. Kemalist devrimcilerin, sınıflaşma ile din arasındaki bağlantıyı kurmada gösterdikleri duyarlık, kuşkusuz önemlidir ve onların Ortaçağın hakim sınıflarına karşı devrim yapmalarından kaynaklanır. Ancak sınıflaşma ile

dinler arasındaki ilişkiyi, bu örnekte görüldüğü gibi sık sık tersyüz etmişlerdir. Kuşkusuz bir ideoloji olarak dinler, sınıflaşmayı derinleştirmek ve güvence altına almak işlevine sahiptirler, ancak dinin kendisi, bu sınıflaşma zemini üzerinde doğmuşur.

İkincisi, Kemalist devrimciler, İslâmın bir ideoloji olarak Türk toplumunun özel mülkiyete, hukuka, devlete, özet olarak uygarlığa geçiş sürecinde oynadığı rolü kavramamışlardır. Onlara göre İslâm, tarihin hemen her döneminde aynı olumsuz rolü oynamış, yabancı bir ideoloji olarak Türklerde yozlaşmaya yol açmıştır. Cumhuriyet Devriminin resmî Tarih kitapları, İslâmiyet öncesi Türk toplumlarını "laik" kabul ederler.[102] İslâmın bu "laikliği" ortadan kaldırdığını düşünürler. Atatürk, Türklerde gerilemenin başlamasıyla halifeliğin alınması arasında bağlantı kurmaktadır.[103] "Tarihimizin en mutlu dönemi hükümdarlarımızın halife olmadıkları zamandır."[104] Mahmut Esat Bozkurt da, İzmir İktisat Kongresi konuşmasında halifeliği bir dönüm noktası olarak kabul eder.[105]

102 Tarih, c.IV, Kaynak Yayınları, 3. basım, İstanbul, Haziran 2001, s.206.

103 Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.14, s.85. (l Kasım l922.)

104 Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.16, s.149. (29 Ekim l923.)

105 Afetinan, İzmir İktisat Kongresi, s.7l.

Kemalistler, zaman zaman İslâmı "Araplık" olarak anlamışlardır, İslâmın bir ideoloji olarak, özel mülkiyete ve devlete geçişteki rolünü kavramamışlardır. O zaman var olmayan bir "millî" çelişme yaratmış ve açıklamalarının temeline oturtmuşlardır. Bütün bu tahlillerde toplumsal ve ekonomik etkenler, birden arka plana itilir. Görüldüğü gibi Milliyetçilik, İslâm'ın rolü konusunu açıklarken, Materyalizme ağır basar ve Kemalizmi idealist felsefenin konumlarına çeker.

III - KEMALİZMİN MİLLÎ KARAKTERİ VE KAYNAKLARI

Kemalist Devrim, ülkemizin iç dinamiğinin ürünüdür. Ülkemiz halkı, burjuvaziyi temsil eden devrimci güçlerin önderliğinde, Osmanlı devletinin sömürgeleştirilmesi sürecine 19. yüzyılın ortalarından başlayarak adım adım devrimci bir yanıt geliştirdi. 1876 Birinci Meşrutiyet ve 1908 Hürriyet Devrimi, bu yanıtın önemli atılımlarıydı. Kemalist Devrim, bu temelde gerçekleşti. 19. yüzyıldan gelen dinamik, 20. yüzyılda Ezilen Dünyanın ilk Kurtuluş Savaşını gerçekleştirdikten sonra Osmanlı imparatorluğunu yıktı. Böylece millî demokratik devrimimiz Kemalist Devrim'le en önemli atağını gerçekleştirdi; dünya ölçeğinde etkileri olan bir örnek yarattı.

Ekim Devrimiyle açılan devrimler çağında ilk kurtuluş savaşının Türkiye'de gerçekleşmesi rastlantı değildir. Arkada büyük imparatorluklar tarihi vardı. Ülkemiz hiçbir zaman sömürge olmadı ve 20. yüzyılın başında Ezilen Dünyanın öncü güçleri arasındaydı.

Mazlumlar Âleminde, Avrupa'nın burjuva-demokratik devrimlerinin ilk yankılandığı ülkelerden biri, Türkiye olmuştur. Şinasi'lerin, Mustafa Celâlettin Paşa'ların, Namık Kemal'lerin, Ziya Paşa'ların, Hüseyinzade Ali Bey'lerin, Ahmet Mithat Efendi'lerin, Ali Suavi'lerin, Beşir Fuat'ların, Yusuf Akçura'ların, Ziya Gökalp'lerin, Tevfik Fikret'lerin vb. temsil ettiği Yeni Osmanlı-Genç Türk hareketi, Kemalist Devrimin kökleridir. Özet olarak hürriyet ve bağımsızlık eksenindeki bu hareket, Meşrutiyet deneyimlerinden geçerek Cumhuriyetin birikimini yaratmıştır.

Kemalist Devrim'in teori ve pratiğinin köklerini, 19. yüzyılın ikinci yarısından bu yana sürüp gelen bağımsızlık ve hürriyet mücadeleleri içinde bulabiliriz. Ancak bu hürriyet ideolojisi de, Avrupa'nın burjuva demokratik akımından ve Doğu Avrupa'nın Narodnizminden (Halkçılık) beslenmiştir.

Böyle olması, doğaldır. Kapitalist ilişkilerin gelişme yatağına daha geç giren ülkelerin devrimci akımları, daha önce oluşan evrensel düşünce mirasına yönelirler. Daha önemlisi, bu düşünce mirasını, kendi ülkelerindeki millî demokratik hareketin gelişme düzeyine göre özümleyebilir, bir bakıma yeniden üretirler. Hiçbir sınıf, özümleyemeyeceği ve uygulayamayacağı bir düşün mirasını alamaz. Türkiye'nin Genç Türk hareketi de, Aydınlanma felsefesini, hürriyet devrimi davasını ve Halkçılığı, belli bir olgunluğa geldiği için ve bu gelişme düzeyinin elverdiği oranda alabilmiştir.

19. yüzyılda, Tanzimat'la değil, fakat Yeni Osmanlı hareketiyle başlayıp 1919'lara uzanan burjuva-demokratik birikim, 20. yüzyıl tarihimizin belirleyici dinamiği olmuştur. Bugünkü Türkiye, oralardan başlanarak açıklanabiliyor.

Bu kitap, Kemalist Devrimin millî ve milletlerarası kaynaklarını incelemek amacıyla yazıldı. Ancak belirtmek gerekir ki, Kemalist Devrim millî dinamiğin ürünüdür ve her millî hareket gibi aynı zamanda milletlerarasıdır; dünya ölçeğindeki bir cereyanın parçasıdır. Kemalist Devrimin millî dinamiğin ürünü olduğuna şimdilik değinmekle yetiniyoruz. Gelecek basımlarda, kitabın bu bölümünü geliştireceğiz.

IV - KEMALİZMİN MİLLETLERARASI KAYNAKLARI

Kemalizmin milletlerarası kaynakları üç başlık altında toplanabilir:

1. Aydınlanma hareketi ve demokratik devrimler.
2. 19. yüzyılın sonlarında Rusya'da ve Doğu Avrupa'da yükselen Narodnizm (Halkçılık).
3. Sovyet Devrimi ve Bilimsel Sosyalizm.

1. Aydınlanma Hareketi ve Demokratik Devrimler - Burjuva-Demokratik Devrimlerin Evrenselliği

Kemalist Devrimin yöneticileri, önderlik ettikleri atılımı, dünyadaki demokratik devrim akımının bir parçası olarak kabul etmişlerdir. Atatürk, Avusturya, Almanya, Rusya ve Çin imparatorluklarını deviren "büyük fikir cereyanlarının" dünyanın belli başlı kuvvetlerini esaretten kurtardığını belirtir ve "yeni Türkiye devleti"nin de, "cihana hâkim olan o büyük ve kudretli fikrin Türkiye'de gerçekleşmesiyle" doğduğuna işaret eder.[106] Mahmut Esat Bozkurt da, dünya tarihindeki ihtilalleri ve sınıf mücadelelerini, yeni Türkiye devletinin ideolojisinin kaynakları olarak görür.[107] Atatürk, Cumhuriyet Devriminin amacını, evrensel olan "biricik uygarlığa katılmak" olarak belirlemiştir.[108] Bu uygarlık, bütün dünyaya, millî egemenlik, bağımsızlık ve hürriyet davasını getiren, burjuva-demokratik devrimlerin uygarlığıdır.

106 Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.17, Ağustos 2005, s.120.

107 Bkz. Mahmut Esat Bozkurt'un Atatürk'ün emriyle çevrilen Max Beer'in Sosyalizmin ve Sınıf Mücadelelerinin Tarihi adlı ünlü eserine kendi imzasıyla yazdığı Önsöz, çev. Galip Üstün, İstanbul, 1985, s.6.

108 Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.16, Mayıs 2005, s.149. (29 Ekim 1923)

Kemalist önderlik, yönettiği devrimin, yalnız karakteri ve kaynakları bakımından değil, sonuçları ve etkisi açısından da evrensel olduğunu belirtmiştir. Bu devrim, yalnız "Batı'ya bakan yüzüyle" değil, Ezilen Doğu için oluşturduğu örnekle de evrenseldir. Çünkü "yaşayışları geri olan başka insan yığınlarını uyandırıcı" özelliktedir.[109]

109 Recep Peker, İnkılâp Dersleri, s.55 vd.

Fransız Aydınlanması ve Materyalizm

Fransa'nın aydınlanmacı ve materyalist felsefe akımı, 17. yüzyıl sonlarından başlayarak Büyük Fransız Devrimine kadar devam eder. Bu akım, toplumsal düzlemde feodal sistemle ve siyasal düzlemde mutlakiyet rejimiyle karşı karşıya gelen, sermayenin ilk birikim dönemindeki genç burjuvaziyi temsil eder; Fransa'da burjuva-demokratik devrimin eşiğinde ortaya çıkmıştır ve düşünce alanında devrimin hazırlayıcısı olmuştur.

Bayle'nin şüpheciliği ile Meslier'nin Materyalizmi ve Ütopik Komünizmi'nden başlayarak, Voltaire, Montesquie ve Condillac'ı; Lamettrie, Diderot, Helvetius ve Holbach'ın Materyalizmi'ni; 18. yüzyılın doğa araştırmacılarını; Rousseau gibi demokratik aydınlanmacıları bu akım içinde düşünebiliriz.[110]

110 Fransız Materyalizmi ve Aydınlanma akımının felsefesi, ortaya çıktığı toplumsal-ekonomik koşullar, temsil ettiği sınıflar, oynadığı rol, etkisi ve eleştirisi konusunda esaslı bilgi edinmek için bkz. SSCB Bilimler Akademisi'nin 1957 yılında yayımladığı altı ciltlik felsefe tarihi (Geschichte der Philosophie, I, s.476-544.

Fransız Aydınlanması ve Materyalizmi, yalnız Fransa'yı değil, Avrupa üzerinden bütün dünyayı etkilemiş, bir anlamda burjuvazinin dünya ölçeğindeki Aydınlanma hareketine ışık tutmuştur.

Türkiye'nin burjuva-demokratik hareketi de, başlıca düşün kaynağını, denebilir ki Aydınlanma hareketinde bulmuştur. Şinasi ve Namık Kemal'lerin temsil ettiği Genç Osmanlılar ve daha sonra İkinci Meşrutiyet Devrimine önderlik eden Genç Türkler, büyük ölçüde Fransız Aydınlanmacılarından ve Devriminden etkilenmiştir. Cumhuriyet

Devriminin önderliği de, hem bu hareketin devamı olarak hem de yürüttüğü mücadelenin düşünsel ihtiyaçları gereği, Aydınlanma felsefesiyle beslenmiştir. Atatürk, "Biz hepimiz Fransa'nın kültür kaynağından içtik. Ben bile çocukken bir süre bir Fransız mektebine gittim" der.[111] Mustafa Kemal'in Selanik'teki Frerler okulunda öğrenmeye başladığı Fransızcayla daha genç yaşlarda, D'Alambert, Rousseau, Voltaire, Montesquie, Desmoulins gibi Aydınlanma filozoflarını ve August Comte gibi 19. yüzyıl düşünürlerini öğrendiğini ve tartıştığını çeşitli kaynaklar belirtiyor.[112] Atatürk'ün Çankaya arşivinde bulunan okuduğu kitaplar arasında, Aydınlanma döneminin eserleri önemli bir yer tutuyor.[113]

111 Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.16, s.147-148.

112 Sina Akşin, Gösteri, sayı 104, Temmuz 1989, s.18; Sami N. Özerdim, Bilinmeyen Atatürk, Varlık Yayınları, İstanbul 1976, s.32; Kinross, Atatürk, Bir Milletin Yeniden Doğuşu, 1966, c.1, s.37.

113 Bkz. Gürbüz D. Tüfekçi'nin iki kitabı: Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar -Eski ve Yeni Yazılı Türkçe Kitaplar- ve -Yabancı Dilden Kitaplar-.

Ütopik Komünistlerden Fransız rahibi Jean Meslier'nin Aklı Selim adlı eserini Atatürk'ün altını çizerek ve notlar düşerek okuduğu görülüyor. Atatürk'ün onayıyla Millî Eğitim Bakanlığı'nın bastığı kitap, halkın anlayacağı bir dille yazılması ve kavratıcılığı nedeniyle "Tanrısızlığın İlmihali" diye biliniyor.[114] Rahip Meslier'nin ölümünden 60 yıl sonra gerçekleşecek Jakoben diktatörlüğü bir "devrim yıldırımına" benzetilecek olursa, Meslier de, bu devrimin haberini veren "şimşek ışıltıları" olarak görülmektedir.[115]

114 Meslier'nin kitabı için bkz. Doğu Perinçek, Kemalist Devrim-2/ Din ve Allah, Kaynak Yayınları, geliştirilmiş 6. basım, İstanbul, Kasım 2007, s.96 vd. Voltaire'e göre, Jean Meslier 1678 yılında doğdu, 1733'te öldü. Sovyet Bilimler Akademisi ise, Rahibin 1664-1729 yılları arasında yaşadığını belirtiyor. Erol Sever, Stockholm Kraliyet Kitaplığı'nda yaptığı araştırmada, çeşitli doğum ve ölüm tarihlerine rastlamış, "1664-1733 yılları arasında yaşadığını kabul edebiliriz" diyor.

Voltaire, Meslier'nin hayatını şöyle anlatıyor: Saraçlıkta çalışan bir işçinin oğlu. Ruhban okulunda Descartes'ın sistemine bağlanıyor. Champagne bölgesinde

Etrepigny'de rahiplik yapıyor. Ahlakının son derece dürüst olmasıyla göze çarpıyor. Gelirlerini yoksullara veriyor. Toprak beyleriyle ve kiliseyle mücadele ediyor. Ölürken mallarını bulunduğu yöre halkına bırakıyor. Evinde Vasiyetname adlı üç nüsha kitap bulunuyor. Cesedinin yakılmasını istiyor.

Meslier'nin yaşarken hiçbir kitabı yayımlanmıyor, çünkü yazdıklarını evinde saklamış. Meslier'nin kitaplarını daha sonra Holbach yayımlıyor. Bu yayımlarda Meslier'nin Vasiyetname'si ile Holbach'ın Le bon sens adlı eserinin birbirine karıştığı görülüyor.

Öyle görülüyor ki, Meslier, köylüler üzerindeki feodal zulme bizzat tanık olarak, ilahî görüşlerin rolü konusunda gerçeğe ulaşmış. Meslier, dinin doğmasının ve yayılmasının toplumsal nedenlerini saptayamamıştı, ancak dinlerin halkın sömürülmesini haklı çıkaran bir araç rolü oynadığını berrak olarak kavramıştı.

Meslier, mücadeleci karakteri ve görüşleri nedeniyle, burjuva felsefe tarihçileri tarafından örtbas edilmiş, kitaplara alınmamıştır. (Geschichte der Philosophie, I, s.478 vd.)

115 Geschichte der Philosophie, I, s.478. Engels ve Lenin de, Fransız Aydınlanmasına büyük değer verdiler (aynı eser, s.521). Lenin, Engels'in Alman sosyalistlerine verdiği öğüdü tekrarlayarak, 18. yüzyıl Fransız Aydınlanmacı ve Tanrısızlarının eserlerinin çevirilmesinin önemini anlatır (Din Üzerine, Ekim Yayınları, çev. Seçkin Selvi Cılızoğlu, Ankara, Ocak 1990, s.13)

Diyebiliriz ki, Kemalist Devrimin önderlerini din konusunda en çok etkileyen filozoflar, Jean Meslier ve D'Holbach olmuştur. Meslier'nin Allah'ı ve ilahiyatı cesur ve güçlü bir mantıkla çürütmesi, bu etkiyi açıklıyor. Öte yandan kitabın Türkçeye çevrilmiş olması da, ikinci bir etkendir. Meslier'nin görüşlerini, Atatürk'ün kendi eliyle yazdığı Medenî Bilgiler kitabında buluyoruz. Tanrısız filozofun birçok saptaması, ortaokullarda okutulan ders kitabına, hemen hemen aynı ifadelerle aktarılmıştır: "Dinlerin başlıca etkenleri, cehalet ve korkudur. İnsan, Allah'ın yaratığı değil, doğanın ürünüdür. Dinler, tahakküm aracıdırlar. 'Hayır ve şer' (iyilik ve kötülük) Allah'tan gelmez. Ahret uydurmadır. Cehennemin icat edilmesi, fenalığı engellemeyecek derecede saçmadır. Sözde mucizeler de saçmadır, kaynakları şüphelidir, kesinlikle kanıtlanamaz. Ahlak ve fazilet için dine gerek yoktur. Tarih öğretir ki, bütün dinler, milletlerin cehaletlerinin yardımıyla, ilahlar tarafından gönderildiğini söyleyen adamlar tarafından kurulmuştur. Yahudilik, Mısır dininden kaynaklanmıştır. Hıristiyanlık ve Müslümanlık da, Yahudilikten ve Arabistan'ın eski dininden oluşur."[116]

116 Jean Meslier, Sağduyu/Tanrısızlığın İlmihali, 7. basım, Kaynak Yayınları, Mayıs 2005.

D'Holbach'ın etkisine gelince… 1723-1789 yılları arasında yaşayan bu filozofun Doğanın Sistemi adlı eseri, öyle görülüyor ki, Kemalistlerin din konusundaki görüşlerinin içeriğini belirlemiştir. Medenî Bilgiler kitabının din üzerine görüşleri, sözcüğü sözcüğüne bu kitaptan alınmıştır.

Holbach, Hıristiyanlığı eleştirmekle yetinmemiştir, doğayı yaratan bir varlığı da kabul etmez. Bu nedenle Yaradancılığa (Deizm) karşı mücadele eder. Kemalist önderlik de aynı tavrı benimsemiştir.[117] Holbach, Allah kavramının, ilkel insanların doğa olayları karşısında duyduğu korku ve cehaletten doğduğunu açıklar. Dinin kökeni, çoğunluğun korkusu ve azınlığın yalanıdır. Eğer insan hayatında fenalık olmasaydı, Allah düşüncesine de hiçbir zaman ulaşılmayacaktı. Doğa felaketleri, açlık, salgın hastalıklar, bütün bunlar, insanı korku ve kaygıların içine iter. Bu nedenle insan, bilmediği her olay karşısında huzursuzluğa ve korkulara kapılır. Özellikle sel, deprem, volkan patlamaları gibi doğal olaylar karşısında kendisini çaresiz görür. Holbach'a göre, ilkel insan, bilgisizliği temelinde, taşların, ırmakların ve doğal güçlerin maddelerinden ayrı bir ruhları olduğu fantazisini kurmaya başlar. Bunun sonucunda eski

yasa koyucular, peygamberler, büyücüler ve halkın diğer eğiticileri, kendi çıkarları uğruna halkı aldatmaya ve tanrısal dogmalar yaratmaya başladılar. Holbach'ın bu açıklamaları, aynı sözcüklerle Kemalist ders kitaplarına, örneğin Medenî Bilgiler ve Tarih kitaplarına girmiştir.

117 Bkz. Doğu Perinçek, Kemalist Devrim-2/Din ve Allah, "Atatürk 'Yaradancı' mıydı?" başlıklı bölüm, geliştirilmiş 6. basım, s.114 vd.

Holbach'a göre, insan, yaratılmamıştır, "bir bütün olan" doğanın parçasıdır, doğanın yasalarına tabidir, aynı zamanda doğada bir özne olarak yer alır. Madde ve hareket sonsuzdan gelir ve sonsuza gider. Doğa ötesi bütün kavramlar, insan hayalinin ürünüdür. Başka deyişle insan, Allah'ı kendi hayalinde yaratmıştır. Aslında insan, "Allah'a taparken, kendisine tapar."

18. yüzyılın diğer materyalist filozofları gibi, Holbach'ın Determinizmi de, dini ve İlahiyatı (Teoloji) hedef alır; dinin bilime aykırılığını vurgular. Doğada her şey zorunlu ve değişmez yasalara göre hareket eder. Bütün olaylar arasında sıkı nedensellik bağı vardır. Bu bağlantılar henüz bütünüyle keşfedilmemiştir. Ancak Allah ve ruh, insanlığın bilmediklerini azaltmaz, tersine yalnızca çoğaltır. Çünkü bizim gözlemlediğimiz olayların doğal nedenlerini araştırmamızı engellerler. Holbach'ın bu görüşlerini ve din adamlarına karşı öfkeli tavrını aynen Kemalizmin resmî ders kitapları da paylaşırlar.

Holbach, insanoğlunun sefalet ve cehaletinin ana kaynağını Allah inancında görür. Dinler, insana, itaati, rızayı ve nefsi köreltmeyi öğretirler. Vaat ettikleri ödül ise, öteki dünyadır. Oysa Holbach'ın ve Kemalizmin çağdaş ahlakı, bu dünyada mutlu olma hakkını tanımaktadır; cennet öteki dünyada değil, yeryüzündedir.

İnsanların birbirlerini sevmesi ve yardımlaşması için Allaha gerek yoktur. İnsanlar, Allahın yardımı olmadan, "erdem"in ne olduğunu öğrenecek yeteneğe sahiplerdir.

Holbach'ın felsefesinde erdem, akıl ve gerçek, doğanın yavrularıdır.

Kemalistler de, Holbach gibi "aklın egemenliğini" savunurlar.

Holbach'a göre, insanın iyi veya kötü olması doğadan gelmez. Sebep, insanın yetersizlikleri, çevresini kuşatan koşullar, özellikle siyasal koşullardır. Buradan hareketle Holbach, feodal ilişkileri ve mutlakiyetçi devlet iktidarını şiddetle eleştirir. Bu ilişkiler çürümüştür ve sefil kölelik ruhunu yaratmaktadır. Holbach, feodal mülkiyet ile din arasındaki bağlantıyı da kurar, feodal mülkiyete karşıdır. Ona göre, "mülkiyet emeğin

ürünüdür". Atatürk, Holbach'ın bu görüşünü de benimsemiş ve aynı sözcüklerle belirtmiştir.

Holbach, köklü bir dönüşümden yanadır, öncelikle özel mülkiyetin özgürleşmesini talep eder. Toplumun kurtarıcısı, "milletin en dürüst, en çalışkan, en soylu ve en bilgili kesimi" olan burjuvazidir. Halkın, İngiliz devrimindeki dinsel bağnazlığı, onda aşağı yukarı tiksinti uyandırmıştır. Halk, "kesinlikle buyuramaz, buna yeteneği yoktur". Çözüm, yetişmiş ve erdemli burjuvaziye eksiksiz özgürlük veren anayasal monarşidedir.

Yeni toplum yasalarla ve eğitimle gerçekleştirilecektir. Holbach'ın yasakoyucuya ve eğitime tanıdığı belirleyici önem, Kemalist Devrimin önderlerinde de görülür.[118] Yasakoyucu akılcı olmak durumundadır. Montesquie'nün insan aklını "tek insanlık yasası" olarak görmesi, Kemalistleri kuvvetle etkilemiştir. Bütün devrim yasalarının gerekçelerinde bu görüş vurgulanır. Yasaların kaynağı din olamaz. Biricik kaynak, insan ihtiyacıdır ve bu ihtiyaçları belirleyen insan aklıdır.

118 Kemalizmin din ve Allah konusundaki görüşlerini yukarda özetlediğimiz için, Holbach'la benzerlikleri burada tek tek göstermiyoruz. İlgili bölümlere ve kitabın sonundaki belgelere bakılabilir.

Holbach'ın felsefesi için şu eserlere bkz. Plehanov, Materyalizm Üzerine Üç Deneme, s.13-70; Geschichte der Pilosophie, I, s.515 vd.; Macit Gökberk, Felsefe Tarihi, Bilgi Yayınevi, Genişletilmiş 2. basım, Ankara, Haziran 1967, s.441.

Görüldüğü gibi, Fransız İhtilali önderliğinin ve Kemalist devrimcilerin savunduğu ve uyguladığı Jakobenliğin felsefî kökleri, Holbach'a kadar uzanmaktadır. Bu "Aydın Despotluğu", felsefî kanıtlarını, Holbach'ın da hararetle savunduğu Determinizmden alır. Bilindiği gibi Determinizmi, Bacon, Galileo, Descartes, Newton, Lomonsov, Laplace, Spinoza ve başta Holbach olmak üzere 18. yüzyıl Fransız materyalistleri temellendirdiler ve geliştirdiler. Holbach'ın doğa alanındaki Mekanik Materyalizmi ve Determinizmi, toplumların değişiminde Meşrutiyetçi bir uzlaşma olarak belirir. Kemalist Devrim pratiğinin ve düşüncesinin Holbach'ı ve birçok Aydınlanma düşünürünü aştığı yer, burasıdır. Kemalistlere göre, Meşrutiyet çözüm değildir. Cumhuriyetin kurucuları, "Tarihte deterministiz" derken, devrimlerin zorunlu olduğunu saptamış ve hayata geçirmişlerdir. Atatürk'ün Determinizm yorumu açıktır: Devrim, "en üstün yasadır" ve gereklidir.

Fransız Devrimi

Cumhuriyetin kurucuları, doğa ve insanın oluşumu konusundaki materyalist görüşleri, Aydınlanmanın en radikal filozoflarından olan Holbach'tan alırken, siyasal iktidar ve özgürlükler konusundaki düşünce kaynağını, Rousseau'da buldular. Başka deyişle, Kemalizmin din ve Allah felsefesi Holbach'tan, siyaset teorisi ise Fransız Devriminden ve özellikle Jean-Jaques Rousseau'dandır.

1712-1778 yılları arasında yaşayan Rousseau da, Fransız Aydınlanmasının düşünürlerindendir. Onun önemli özelliği, Aydınlanmanın Fransız Devrimine ışık tutan siyaset teorisini inşa etmesidir. Rousseau, denebilir ki, feodal-mutlakiyetçiliğe karşı "halk hükümeti"ni ve cumhuriyeti amaçlayan toplumsal hareketleri en çok etkileyen düşünür olmuştur.

Rousseau'nun Genç Osmanlılardan başlayarak ülkemizdeki hürriyet hareketi üzerindeki etkisi derindir. Doğal hukuk teorisinin esaslarını koyduğu ünlü Toplum Sözleşmesi kitabı, Yeni Osmanlı hareketinin önde gelenlerinden Ziya Paşa tarafından çevrilmişti. Yeni Osmanlılar, Rousseau'nun düşüncelerini kendi uzlaşmacı görüşlerini haklı çıkaracak yönde yorumladılar.[119]

119 Şerafettin Turan, Atatürk'ün Düşünce Yapısını Etkileyen Olaylar, Düşünürler, Kitaplar, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1982, s.13.

1919'da başlayan Anadolu İhtilali, meşrutiyet ile devrimci cumhuriyet arasındaki seçimini aslında başından yapmıştı. Kurtuluş Savaşının önderliği, devrimci karakteri gereği, Rousseau'nun Doğal Haklar ve Kuvvetler Birliği teorisini benimsedi. TBMM Hükümeti'ni ve 10 Ocak 1921 tarihli ilk Anayasayı bu esaslar temelinde hayata geçirdi. Önünde devrimci görevler bulunan Kemalist hareket, meşrutiyet anlamına geldiği için, Montesquie'nün kuvvetler ayrılığı görüşünü bilinçli olarak reddetti.[120]

120 Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.12, Aralık 2003, s.136. (1 Aralık 1921) Atatürk, kuvvetler birliği görüşünü kararlı bir tavırla benimsemekle birlikte, 1921 ve 1923 yılında yaptığı iki ayrı konuşmada, Rousseau'nun kuvvetler ayrılığını savunduğunu sanıyor. Bkz. Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.12, s.277. (1 Mart 1922) ve Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.15, Şubat 2005, s.61. (2 Şubat 1923) Atatürk'ün olasıdır ki daha sonraki bir tarihte Rousseau'nun egemenliğin birliğini ve bölünmezliğini savunan görüşlerinin yanına "mühimdir" notunu koyduğunu da saptayabiliyoruz (Gürbüz D. Tüfekçi, Atatürk'ün…, -Eski ve Yeni Yazılı Türkçe Kitaplar-, s.397). Sözü geçen önemli bilgi hatası bir yana,

Atatürk'ün özellikle Büyük Fransız Devrimi hakkında çok geniş ve ayrıntılı bilgi sahibi olduğunu konuşma ve yazılarından anlıyoruz.

Kemalist hareketi asıl etkileyen, Büyük Fransız Devriminin teorisinden çok pratiği olmuştur. 1789 Devriminin rüzgârı, ülkemizde daha 19. yüzyılda esmeye başladı. Genç Türk kuşağının hürriyet ve bağımsızlık davasının başlıca kaynağı Fransız Devrimidir. Mustafa Kemal'in de gençlik tutkusu, devrimdi. Sınıf arkadaşı Ali Fuat, o günkü ortamı şöyle anlatır:

> "Memlekette hürriyet yoktu. Biz genç Harbiyeliler, Fransız İhtilâli Beyannamesi'nde insan hak ve hürriyetlerine verilen önemi gizli de olsa okumuş ve öğrenmiştik. Mustafa Kemal'i üçüncü sınıfta meşgul eden önemli şey, işte bu hürriyet meselesi idi."[121]

121 Ali Fuat Cebesoy, Sınıf Arkadaşım Atatürk, 2. basım, İnkılap ve Aka Kitabevleri, Ankara, 1981, s.33.

Kemalist Devrim; yönetici sınıfı, ideolojisi ve hedefleriyle, Fransız Devriminin Ezilen Dünyada patlak vermesidir. Fransız Devriminin gelişmiş kapitalist dünyadaki anlamı neyse, Kemalist Devrimin Ezilen Dünyadaki anlamı da odur. Ceyhun Atuf Kansu'nun deyişiyle "Türk Devrimi, tarihsel dokusuyla Türkler için gecikmiş bir Fransız Devrimidir, Fransız Devriminin gecikmiş bir yankısıdır."[122]

122 Ceyhun Atuf Kansu, Varlık, Haziran 1971.

Başardıkları devrimin Fransız Devrimiyle akrabalığını, Kemalist Devrimin önderleri de berrak olarak saptadılar. Atatürk, 1928 yılında "Türk demokrasisinin Fransız İhtilalinin açtığı yolu izlediğini" belirtir.[123] Yine aynı yıl, "yenilik çalışmasında ve halkçı demokratik kurumlara yönelik gelişiminde genç Türkiye Cumhuriyetini Fransız Demokrasisinin doğurmuş olduğunu" söyler. Böylece Cumhuriyet, "Devrimci büyük hak ve adalet prensiplerinde bir dayanak bulmuştur."[124]

123 Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, c.III, s.80 (8 Mart 1928).

124 Aynı eser, c.V, s.50 (27 Eylül 1928).

Mustafa Kemal, daha Kurtuluş Savaşının başında, Büyük Fransız Devrimini, "Devrimlerin en önemlisi, en feyizlisi ve en doğurganı" olarak görür; çünkü "bütün insanlığa hâkimiyete sahip olma fikrini" vermiştir.[125] Anadolu İhtilalinin önderi, 14 Temmuz 1922 günü Büyük Fransız Devriminin yıldönümünde Fransız Konsolosluğunda devrimci coşkuyla konuşur. Bu devrim, "Fransız milletinin sinesinde parlamış ise de sonuçları dünyayı kaplamıştır. Özgürlük ve bağımsızlık için savaşan Türkiye halkının bu konudaki duyarlılığı kuşkusuz daha büyüktür."[126] 29 Ekim 1923 günü, "Fransa'nin hürriyet için kahramanca

mücadelesinin dünyaya örnek oluşturduğunu" belirtir.[127] Atatürk'e göre, "hürriyet fikrinin kaynağı" Fransa Devrimidir.[128]

125 Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.12, s.136. (1 Aralık 1921)

126 Atatürk'ün bu çok önemli konuşması, Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri'nde bulunmuyor. Konuşma metni için bkz. Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.13, Haziran 2004, s.146 vd.; Mustafa Baydar'ın 16 Temmuz 1922 tarihli Hâkimiyeti Millîye'den aktardığı metin, Türk Dili, sayı 254, 1 Kasım 1972, s.200 vd.; Millîyet'in 19 Temmuz 1922 günlü Tevhid-i Efkâr gazetesinden aktardığı metin, 15.7.1981. Bazı farkları olan bir metin için bkz. Hüsametin Ertürk, İki Devrin Perde Arkası, İstanbul, 1957, s.554-557.

127 Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.16, s.147-148. (29 Ekim 1923)

128 Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, c.III, s.80. (8 Mart 1928) Büyük Fransız Devrimi'nin milletlerin bağımsızlık ve özgürlük mücadelesini nasıl etkilediği konusunda, Atatürk'ün 1926 yılında tuttuğu notlar için bkz. Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.18, Mart 2006, s.321.

Büyük Fransız Devriminin burjuva demokratik yolunu izleyen Kemalizm, bu devrimin varlık teorisine ilişkin görüşlerinden de etkilemiştir.

Batı burjuvazisinin devrimci döneminde, dine karşı iki tavırla karşılaşıyoruz. Birisi, Hıristiyanlığı reddetmekle birlikte, kendi ideolojisini "toplum dini" veya "devrim dini" diye sunan ve yeni bir yaradan icat eden akımdır. Diğeri, Holbach'ın Materyalizmi'nde görüldüğü gibi, dini ve yaratılışı kökten reddeden akımdır. Din felsefesine ilişkin bu saflaşma, siyaset teori ve pratiğinde, Meşrutiyetçilik ile Devrimcilik arasındaki bölünmeye her zaman denk düşmemiştir. Örneğin, felsefede Tanrısız olan Holbach, siyasette Meşrutiyetçidir. Öte yandan, yeni bir "Toplum Dinini" savunan Rousseau, siyasette devrimcidir.

Rousseau, ünlü Toplum Sözleşmesi'nde Hıristiyanlığı reddeder ve "Toplum Dini"ni savunur.[129] Gerçi bu inanç, "din dogmaları gibi değildir." Rousseau'ya göre, "egemen varlık", kimseyi "Toplum Dini"ne inanmaya "zorlayamamakla birlikte, inanmayanları devlet sınırları dışına sürebilir, dinsiz diye değil, toplum yaşamına elverişsiz diye, yasaları ve doğruluğu içten sevmeye ve gereğinde ödevi uğrunda yaşamını hiçe saymaya yetersiz bir adam diye". Dahası, "bu dogmaları herkesin önünde kabul edip, bunlara inanmıyormuş gibi davranan kimse ölümle cezalandırılmalıdır, suçların en büyüğünü işlemiştir çünkü: Yasalara karşı yalan söylemiştir."

129 Rousseau, Toplum Sözleşmesi, çev. Vedat Günyol, Çan Yayınları, 2. basım, İstanbul, 1965, s.171 vd.

"Toplum dini"nin de dogmaları vardır, bunlar Rousseau tarafından "olumlu dogmalar" olarak sunulur: "Her şeye gücü yeten, akıllı, iyiliksever,

her şeyi önceden gören, yardımsever bir tanrının varlığı; doğruların mutluluğu, kötülerin ceza görmesi, toplum sözleşmesinin ve yasaların kutsallığı." Olumsuz dogmalara gelince, Rousseau onları bire indirir, o da tapmaya ait olan hoşgörüsüzlüktür.[130]

130 Aynı eser, s.184. Çevirinin bir yerinde "dogma", kural diye çevrilmiş. Yine "tapma" (kült) din diye çevrilmiş. Karşılaştırdığım Almanca çeviri: Staat und Gesellschaft, Wilhelm Goldmann Verlag, München, 1959, s.119.

Büyük Fransız Devrimi ise, Hıristiyanlıkla hesaplaşırken, yeni ve evrensel bir "Devrim Dini"ni getirme girişiminde bulundu. 1790'dan başlayarak, yavaş yavaş devrimci bir ibadet belirmişti. Allahın yerini akıl almıştı, akla tapılıyordu. Hıristiyanlığı günlük hayatın dışına çıkarmak için kabul edilen 5 Kasım 1793 tarihli Kararname'yi halka sunan devrim sözcüsü şöyle diyordu:

> "Fransız milletini temsil etmeye layık olan sizler tahtından indirilen batıl inançların kalıntıları üstünde biricik evrensel dini kuracaksınız. Bu dinin… biricik inancı eşitliktir."

Paris'teki bütün kiliseler "Aklın mabetleri" haline getirilmişti. Komün, bu gerçeği kabul ederek kiliselerin kapatılmasına karar verdi. Hürriyet şehitlerine ibadet ediliyordu. Bu şehitlerin resimleri, katolik azizlerine ait resimlerin yerini almıştı. Bu ibadet, devrimci duyguyu Marat'nın kişiliğinde yüceltmekteydi ve Kamu Selamet Komitesi'nin saldırısına hedef oldu. Devrimin önderi Robespierre, 1793 sonlarında Hıristiyanlıktan çıkma hareketini, dine bağlı kitleleri karşıya aldığı için tehlikeli görmeye başladı. Böylece hava döndü ve Komün, din ve ibadetin özgür olduğunu açıkladı. Ancak artık rahiplere ücret vermeyen Komün, kilise ile devleti de birbirinden ayırmıştı.[131]

131 A. Soboul, 1789 Fransız İnkılâbı Tarihi, çev. Şerif Hulusi, Cem Yayınevi, İstanbul, 1969, s.375 vd.

Burjuva demokratik devrimler, tanrıyı doğada ve insanda gören eski çağların Panteist felsefesini de canlandırmıştır. Örneğin İtalyan mistiklerinden Fransoi'ya göre, "Allah insanlıkta ve doğada gizliydi. Allah insanlıkta ve doğada aranmalı ve orada sevilmeliydi."[132] Burjuva Materyalizmi, dinlerle hesaplaşmasını sık sık doğayı ve insanı tanrısallaştırarak yürütmüştür. Böylece doğa ve insan dışında bir tanrı reddedilmekle birlikte, yine de tanrıya olan ihtiyaç yerinde durmaktadır.

132 Atatürk, Alfred Feuillet'nin Avrupa Milletleri Ruhiyatı adlı kitabında Fransoi'nın bu satırlarının altını çizmiş ve yanına çarpı işareti koymuş. Bkz. Gürbüz D. Tüfekçi, Atatürk'ün Okuduğu… –Eski ve Yeni Yazılı Türkçe Kitaplar–, s.26.

Burjuvazinin devrimci döneminde ortaya çıkan iki akımı, Türkiye'nin burjuva demokratik hareketinde de görüyoruz. Aslında bölünme, daha Yeni Osmanlılar zamanında ortaya çıkmıştır. Hürriyet ile İslamcılığı uzlaştıran ana akım yanında, Beşir Fuat'ların temsil ettiği Tanrısız bir akım da filizlenmiştir. 1908 Devriminden sonra bu akımın güçlendiği görülür. Tevfik Fikret, edebiyat alanında onların etkili temsilcisidir. Kemalist Devrimle birlikte Devrimci Cumhuriyetçilik, Meşrutiyetçiliğe üstün gelir. Cumhuriyet önderliği içinde, dine karşı tavır konusunda, Saltanat ve Halifelik yanlıları tasfiye olduktan sonra da, farklı eğilimler vardır.

Yukarda, Kemalist saflarda "Milliyetçilik Dini", "Kamâlizm Dini" gibi yeni din yanlılarının ortaya çıktığına değinmiştik. Ancak, "doğaüstü herhangi bir varlığı" veya "yaratıcıyı" reddeden tavır, 1924 yılından sonra Cumhuriyet yönetimine hâkim olmuştur. Resmî belgeler ve ders kitapları bunu kanıtlıyor. Cumhuriyet'in yeni bir dini yoktu. "Hayatta en hakiki yol gösterici bilim"di.

Cumhuriyet'in kurucuları, yeni toplumu ve genç kuşakları özellikle Aydınlanma düşüncesiyle yetiştirdiler. Bütün ders kitaplarının hemen her satırı, denebilir ki, Aydınlanma felsefesiyle ve Sovyet Devriminden esinlenen halkçı fikirlerle yazılmıştır. Atatürk'ün konuşmaları ve Cumhuriyet yönetiminin resmî açıklamaları da, büyük ölçüde Aydınlanma akımının, Büyük Fransız Devriminin ve Sovyet Devriminin görüşlerini içerir.

Darwin ve Evrim Teorisi

Cumhuriyet Devriminin eğitimi, canlıların ve insanın oluşumunu Darwin'in evrim teorisiyle açıklamıştır. Tarih ve Medenî Bilgiler kitaplarının ilgili bölümleri, Darwincidir. Kemalizm üzerine inceleme yapan herkes bu konuda görüşbirliği içindedir.[133] Atatürk'ün Darwin'in görüşlerini, Wells'in Cihan Tarihinin Umumi Hatları adlı kitabından notlar alarak ve altlarını çizerek dikkatle okuduğu

görülüyor. Ders kitaplarındaki açıklamaların içeriği, bu notlardan yararlanarak yazıldığını düşündürüyor. Cumhuriyetin evrim teorisine ilişkin tavrı berrak ve vurguludur. Denebilir ki, Kemalizm dinsel dogmalara karşı mücadelesini, özellikle yaratılışın reddinde yoğunlaştırmıştır.[134]

133 Örnekler için bkz. Enver Ziya Karal, Felsefe Kurumu Seminerleri, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1977 içinde, s.231 vd.; Attila İlhan, Dost dergisi, sayı 26, Kasım 1959; Oktay Verel, Vatan Sana Minnettardır, s.690.

134 Bkz. Gürbüz D. Tüfekçi, Atatürk'ün Okuduğu… -Eski ve Yeni Yazılı Türkçe Kitaplar-, s.77 vd.

Doğabilimcisi Darwin, bilindiği gibi 1809-1882 yılları arasında yaşadı. O zaman doğabilimi ve biyolojiye, dinlerin "yaratılış" teorisi hükmediyordu. Darwin, 1859 yılında yayımlanan Türlerin Kökeni adlı eseriyle idealizm ve metafiziğin biyolojideki hâkimiyetine öldürücü bir darbe indirdi. Büyük doğabilimcisi, hayvan ve bitki türleri arasında bağlantı olmadığı, bu türlerin değişmez olarak yaşadıkları ve bugünkü halleriyle yaratıldıkları yolundaki görüşlere son verdi; türlerin değişimini ve aralarındaki bağları saptadı. Darwin'in teorisi şu büyük gerçeği kanıtladı: "Canlı doğa, dinlerin ve idealist felsefenin hiçbir yerine sığdırılamaz." Kilisenin ve dinsel kurumların Darwin'e karşı nerdeyse 150 yıldır yürüttüğü kampanya boşuna değildir. Birçok devlet, Darwinci teorinin okullarda öğretilmesini yasaklayan yasalar bile çıkarmıştır.[135]

135 Darwin'in esaslı bir değerlendirmesi için bkz. Geschichte der Philosophie, II, s.224 vd.

Kemalist Devrimin düşünce kaynakları arasında Darwin'in de yer alması, raslantı değildir. Çünkü Darwin, burjuvazinin 18. yüzyıldaki devrimci felsefesinin 19. yüzyıldaki önemli direnme mevzilerinden biridir. Kapitalizmin düzenini pekiştirdiği ve gericileştiği bir çağda, Ezilen Dünyada devrim yapan Kemalizm, doğası ve ihtiyaçları gereği, düşünce ve bilim kaynaklarını, burjuvazinin materyalist ve devrimci mirası içinde aramış ve bulmuştur.

Alman Aydınlanması ve Feuerbach

Alman Aydınlanması'nın Herder, Lessing, Schiller ve Goethe gibi düşünürlerine veya Alman Materyalizminin temsilcilerine, Cumhuriyet

Devriminin düşünce kaynakları içinde pek rastlayamıyoruz. Bunun en önemli nedeni, Fransa’daki ihtilalciliğin, devrimcilerin gözlerini kamaştıran ışığıdır. Kemalist önderliğin düşünce yapısı, Fransa’nın devrimci rüzgârının estiği İstibdat ve Meşrutiyet yıllarında oluşmuştur. Fransız Aydınlanması ve devrimci pratiği, Türkiye devrimci akımının ihtiyaçlarına daha doyurucu bir yanıt vermiştir.

Bu olgu bir yana, şu gerçeği görmeden geçemeyiz: Almanya’daki materyalist akımın önemli temsilcisi Feuerbach’ın doğa ve din felsefesi, Atatürk ve çevresini kuvvetle etkilemiştir.

Atatürk ve çevresinin Feuerbach’ı incelediğini gösterir bilgilere rastlamadık. Ancak özellikle dinler konusunda ders kitaplarına yazılan görüşlerin birçoğu, Feuerbach’ın tezlerini sözcüğü sözcüğüne tutmaktadır. Bunun iki nedeni olabilir. Kuvvetli olasılıkla, Atatürk ve arkadaşları dinler konusunda Feuerbach’ın izleyicisi olan tarihçi ve düşünürlerden etkilenmişlerdir. Öte yandan Spinoza, Lamettrie, Holbach ve Diderot gibi 17. ve 18. yüzyıl materyalistleri, Feuerbach’ın ve Kemalistlerin ortak kaynaklarıdır.

Feuerbach, 1804-1872 yılları arasında yaşamıştır. Onun olgunlaştığı çağ, Fransız Devriminden yarım yüzyıl sonrasına rastlar. Ancak, 1848 yılındaki Almanya burjuva-demokratik devrimi düşünülürse, yaşadığı toplumsal aşama, bir bakıma Fransız Devrimi filozoflarıyla aynı çağa denk düşer. Feuerbach, Alman burjuvazisinin en köktenci kesimlerinin ideologudur. Gerçi 1848 Devriminde aktif siyasal mücadelenin dışında kalmışsa da, hayatının sonlarında Kapital’i okumuş ve Alman Sosyal Demokrat Partisi’ne girmiştir.

Atatürk’ün “Doğa insanı türetti, kendisine taptırdı da” diye el yazısıyla belirttiği görüş, Feuerbach’tan alınmadır. Feuerbach’a göre, madde yaratılamaz, sonsuzdan beri vardır ve sonsuza kadar da var olacaktır. Doğanın nedenleri, doğanın kendisinde araştırılmalıdır. Doğanın ve yine doğa yaratığı olan insanın dışında hiçbir şey yoktur. Dinsel hayal gücümüzle yarattığımız varlıklar, bizim kendi öz varlığımızın hayalî bir yansımasından başka bir şey değildir.

Feuerbach, maddî dünyanın, ilke olarak bilinebileceğini de kanıtladı; insanların gerçeği doğru olarak anlayacak durumda olduklarını gösterdi. Atatürk’ün bilinmezciliği reddeden ve insan zekâsının her şeyi

keşfedebileceğini belirten görüşleri, yalnız düşünce olarak değil, ifade olarak da Feuerbach'ı hatırlatmaktadır.

Hayatın oluşumuna gelince, ifade benzerliği çok daha belirgindir: "Hayat, yeryüzündeki belli ısı, belli su ve hava ilişkileri içinde, belli kimyasal süreçler sonucunda oluştu."[136]

136 Bkz, Doğu Perinçek, Kemalist Devrim-2, Din ve Allah, "Hayat ve İnsanın Oluşumu" başlıklı bölüm, s.103 vd.

Medenî Bilgiler ve Tarih kitabında yer alan dinlerin tarihsel gelişimine ilişkin tezler de, büyük ölçüde Feuerbach'ın görüşleridir. Atatürk de, Feuerbach gibi, dikkatini dini doğuran somut tarihsel ilişkiler üzerinde değil, dinsel kavramların antropolojik ve psikolojik temelleri üzerinde yoğunlaştırır. Atatürk, inançların gelişmesindeki önemli dönüm noktasını tahlil ederken, kendi el yazısıyla, doğaya bağımlılığa bir de efendiye bağımlılığın eklendiğini belirtir.[137] Puta tapmadan "semavî" denen dinlere geçişi anlatan bu kritik sıçramayı, Feuerbach şöyle anlatır: Puta tapan, sürekli doğaya bağımlılığını hissetti. "Ruhsal dine" inanan insan ise, sosyal güçlere bağımlılığının sürekli olarak bilincindeydi. Güneşin parlaması, doğanın kölelerini öylesine kör ediyordu ki, her gün güneşe dua ediyorlardı. Siyasal köle, efendisinin parlaklığından öylesine kör olmuştu ki, daha önce ilahî güç önünde yaptığı gibi, efendisinin önünde diz çökmüştü. Efendi ve Allah, köleler için özdeş kavramlardı.

137 Medenî Bilgiler, s.51.

İlkel toplumun insanı için, tasavvurların nesnesi doğa idi. O nedenle ilkel insanın tanrısı, somuttu, fiziksel karakterdeydi: Ağaçtan, taştan, madenden veya diğer cisimlerden eşya ile temsil ediliyordu. Ve bu cisimler, kabilelerin ve kavimlerin allahları idi. Buna karşılık "semavî" denen dinlerde, her kabilenin ayrı allahı değil, tek ve genel Allah bulunuyordu.

Feuerbach'a göre, puta tapanların ihtiyaçları sınırlıydı. Buradan sınırlanmış Çoktanrıcı (polytheistisch) allahlar türedi. Buna karşılık sınırsız ihtiyaç ve arzular, Tektanrıcılığın sınırsız Allahını doğurdu. İnsanı Allah yaratmamış, fakat insan Allahı yaratmıştı.

Atatürk'ün Mısır'da, kabile allahlarından tek Allaha geçiş sürecini açıklayan tahlili, Feuerbach'la aynı temellere dayanmaktadır.

Yanılgıları da ortaktır. Feuerbach'taki soyut insan, Kemalistlerde de vardır. İkisinde de, bu soyut insanın psikolojisi, korkuları vb., sınıfsal insan gerçeğini arka plana itmektedir. Böylece dinlerin kökenini ve tarihsel evrimini doğru olarak tahlil etme olanağı yitirilmektedir.[138]

138 Marks ve Engels, Feuerbach'ı bu noktada çok özlü eleştirirler: "Feuerbach, materyalist olduğu sürece, önüne tarih gelmiyor ve tarihi dikkate aldığı sürece, materyalist değil." (Die deutsche Ideologie, s.45.)

Bunun sonucunda, dinlerin rolü o denli abartılmaktadır ki, din tarihsel gelişmenin belirleyici etkeni haline bile gelmektedir; hatta tarih çağları, dinin gelişme sürecine bağımlı kılınmakta, buna göre ayrılmaktadır.

Bu eleştiri, Feuerbach için daha geçerlidir. Çünkü ünlü filozof, dinin toplumsal ve sınıfsal kökenini, insanın insan üzerindeki tahakkümüyle bağlantısını göremedi. Bu nedenle "göğün" eleştirisini, yeryüzüne indiremedi; dinin eleştirisini, hukukun, siyasetin ve burjuva-toplumsal ilişkilerin eleştirisine dönüştüremedi.

Kemalistlerin görüşleri ise, yamalı bohça gibiydi. Kimi yerde dinleri psikolojik etkenlerle açıklarken, Ortaçağa gelince, dinle toplumsal ve siyasal tahakküm arasındaki bağı kurdular. Çünkü Osmanlı devletini yıkıyorlardı. Ancak onlar da, dinin rolünü Ortaçağ hâkim sınıflarının tahakküm dayanağı olmakla sınırladılar, bu aracın kapitalizm çağında burjuvazinin tahakkümü için kullanılmasına pek girmediler.

Feuerbach, insanın toplumsal ilişkilere bağımlılığını kavramadığı gibi, üretim aletleri aracılığıyla doğayı aktif olarak değiştirdiğini ve kendi ihtiyaçlarına uydurduğunu da anlamamıştır. Onun insanı, kendi dışındaki dünya karşısında edilgendir. İnsan öznesi ile doğa nesnesi arasındaki birlikte, insan doğaya tabi olan bir unsurdur; edilgendir. Feuerbach'tan farklı olarak, Kemalistlerin doğacılığında, insana tanınan rol, etkindir. Çünkü Kemalistler, bir devrime önderlik ediyorlardı.

Feuerbach, Ortaçağın dinsel ideolojisinden kopuşu gerekli görüyordu. Var olan bütün dinler kaldırılmalı ve allahsız yeni bir din yaratılmalıydı. Bu dinin merkezinde "insan" olacaktı. Filozof, insanın ve insan duygularının tanrılaştırılmasını savunuyordu. "İnsan insanın allahı" olmalıydı.

Feuerbach'ın ve Kemalistlerin, eğitimi anahtar olarak görmeleri de, ortaktır. Feuerbach'a göre, çağımızın görevi, insanları dindar yapmak değil, fakat eğitmektir. Eğitim, yalnız dinsel kör inançlara karşı bir araç değil, aynı zamanda insanın genel özgürlük ve mutluluğunun anahtarıdır. Feuerbach, bütün sınıf ve katmanların Aydınlanma temelinde barışçı kültürel gelişmesini savunuyordu.

Feuerbach ile Kemalistleri ayıran, felsefeden çok, toplumsal-siyasal pratikleridir. Feuerbach, feodalizme karşı mücadeleyi, yalnız teorik alanda

yaptı, devrimci pratiklerin ve siyasal mücadelenin dışında durdu. Kemalistler ise, felsefe alanında derinleşmemekle birlikte, bir toplumun geleceğini etkileyen büyük bir devrimci pratiği örgütlediler.

Marks, Feuerbach'ı diğer filozoflarla birlikte, dünyayı yorumlamakla yetindiği ama değiştirme mücadelesine girmediği için eleştirmişti. Kemalizm ise, dünyayı değiştirme pratiğine girdi. Bir milletin kurtuluşuna önderlik etmenin ötesinde, Ezilen Dünya devrimleri için bir model kurdu.[139]

139 Feuerbach konusunda bkz. Geschichte der Philosophie, II, s.114-140; Engels, Ludwig Feuerbach ve Klâsik Alman Felsefesinin Sonu, çev. C. Karakaya, Sosyal Yayınlar, İstanbul.

Fransız Sosyolojik Tarihçiliği

Yukarda belirttiğimiz gibi, Kemalistlerin devrimci dönemdeki tarih görüşlerinin kaynağında, 19. yüzyılın Guizot, Mignet ve Thierry gibi sosyolojik tarihçileri bulunmaktadır.[140] Mahmut Esat Bozkurt'un İnkılâp Dersleri'nde, önemli ölçüde onlardan esinlendiği görülür. İngiliz ve Fransız devrimleri incelenirken, esas kaynak Guizot ve Mignet'dir.[141] Daha önemlisi, Bozkurt, tarihin devrimlerle ilerlediğini savunurken, bu iki tarihçiye göndermede bulunur.[142] Yine Türk Tarih Kurumu'nun ilk başkanı Yusuf Akçura, tarihin mantığını keşfetmeye çalışırken, İbni Haldun, Vico, Herder, Guizot, Buckle, Hegel ve Marksizmden etkilenmişti.[143]

140 bu konuda bkz. Geschichte der Philosophie, II, s.189 vd.

141 Mahmut Esat Bozkurt, Atatürk İhtilali I-II, s.67, 92, 110 vd.

142 Aynı eser, s.110 vd.

143 François Georgeon, Türk Miliyetçiliğinin…, s.64.

Günümüz dünyasını devrimler yaratmıştır: Fransa'nın sosyolojik tarih akımı ile Kemalistlerin buluştuğu esas budur. Kemalistler, devrim yaptıkları için, devrimi gerekli ve zorunlu bulan bir tarih teorisi aramışlar ve bu teoriyi, özgürlükçü-sosyolojik tarihçilikte bulmuşlardır.

Kemalizmi de etkileyen Fransa'nın sosyolojik tarihçiliği, Fransa'da 19. yüzyılın ilk yarısında sosyoloji ve tarih yazıcılığı alanındaki şiddetli ideolojik mücadelenin ürünüdür. Burjuvazinin liberal kesimlerinin tavrını

temsil eden seçkin tarihçi ve sosyologlar, Fransa'da Restorasyon döneminde, toplumsal gelişmenin tarihsel yasalarını keşfetmeye ve aynı zamanda kapitalist sistemin yasalarını kanıtlamaya yöneldiler. Sosyolojik düşüncenin gelişmesinde Fransız burjuva-liberal tarihçileri önemli bir rol oynadı. Bunlar arasında, François Pierre Guizot (1787-1874), Augustin Thierry (1795-1856) ve François August Mignet (1796-1884) özellikle anılmaya değer.

Kemalizmin tarihçileri, Fransız sosyolojik tarihçileri gibi "Restorasyon" döneminde değil, kendi ülkelerinin devrim döneminde ortaya çıktılar. Öte yandan tarih yazıcılığın dünya ölçeğinde elde ettiği kazanımlardan öğrenme şansına sahiplerdi. Ancak din konusundaki idealist tavırları, onları zaman zaman sosyolojik tarihçilikten uzaklaştırdı. Örneğin Ortaçağda sınıfların oluşmasında, sık sık toplumsal ve ekonomik temele değil, fakat dine belirleyici bir önem verdiler. Dolayısıyla Ortaçağın aşılmasını da, eski üretim ilişkilerinin tasfiyesinden çok dinin ideolojik tasfiyesi olarak anlamışlardır.

Pozitivizm Rivayeti

Kemalist Devrimin esas düşünce kaynağının Pozitivizm olduğu çok sık ileri sürülmüştür.[144] Hele son zamanlarda, önüne gelen, bilir bilmez bu tezi tekrarlıyor.

144 Genellikle "Sivil Toplumcu" diye anılan ve esas özellikleri, her tarihsel süreçte "Jakobenizm" düşmanlığı olan yazar ve araştırmacıların bu tezi vurguladıkları görülüyor. Birkaç örnek verecek olursak: Mete Tunçay, Murat Belge, Asaf Savaş Akat, Taha Parla, Levent Köker.

Bu yazarlardan bütünüyle farklı, hatta onlara karşıt bir Kemalist Devrim tahlili yapan Taner Timur da, Pozitivizmin "Türk devrimine temel teşkil ettiğini" öne sürüyor (Türk Devrimi ve Sonrası, İmge Kitabevi Yayınları, 2. basım, Ankara, Mart 1993, s.99). Ancak Timur, bu yargısından sonra yaptığı tahlilde, Pozitivizmin Kemalist Devrime "temel teşkil ettiği" görüşünü, bize kalırsa gözden geçirmeyi gerektiren önemli gerçeklere değinmektedir.

Pozitivizmin kurucusu bilindiği gibi, 1798-1857 yılları arasında yaşayan Auguste Comte'tur. Bu Fransız düşünürü, nesnel gerçekliğin varlığını ve bilinebilirliğini kabul eden teoriyi, "metafizik" olarak nitelemiştir.[145]

145 Pozitivizm ve Comte için bkz. Geschichte der Philosophie, II, s.182 vd.; Macit Gökberk, Felsefe Tarihi, s.557 vd.

Comte'a göre, bilim, olguların özüne nüfuz etmekten kaçınmalı, betimlemekle yetinmelidir. Pozitivizm, felsefedeki açık idealist akımlardan farklı olarak, doğabilime dayanmaya çalışır, doğabiliminin birçok olay hakkındaki açıklamalarını kabul eder, ancak bunlardan çıkarılan materyalist sonuçları sık sık reddeder. Böylece materyalist felsefeden ayrılır, doğabilimini felsefe ilan eder ve felsefeyi de doğabilimi içinde yok ederek, İdealizmin ve Bilinmezciliğin yolunu açar.

Comte, insan düşüncesinin ve genel olarak insanlık tarihinin üç dönemden geçtiğini öne sürdü: Teolojik, metafizik ve pozitivist aşamalar.

Birinci dönemde, insan düşüncesi de, yürürlükteki siyasal ve hukukî kurumlar da doğaüstü ve tanrısal kuvvetlerle açıklanır.

Comte'un "metafizik" diye adlandırdığı ikinci döneme, aslında devrimci teori ve pratikler girer. Comte, "metafizik" adı altında, nesnel gerçeğin doğası üzerine bilgi edinme olanağını reddeder; "Doğal Hukuk" teorisini metafizik diye mahkûm eder. Comte, gerçekte 18. yüzyılın materyalist felsefesine ve devrimci siyasetine karşı mücadelenin teorisini kurmuştur.

Üçüncü döneme, başka deyişle Pozitivizme ilerlemek, bilimde olguların kesin kanunlu oldukları anlayışına; siyasette ise bilimin ve bilenlerin otoritesine yönelmeyi ifade eder, parlamento gereksizdir.

Comte, kapitalistler ile işçi sınıfı arasında toplumsal uyumu savunur. Aslında Pozitivizmde iktidar, büyük bankerlerin, kapitalistlerin elindedir. Nitekim Comte, III. Napolyon'u desteklemiş ve 1848 Devrimi sırasında savunduğu fikirlerle büyük burjuvazinin gerici eğilimlerini güçlendirmiştir. Comte, Büyük Fransız Devriminden sonra ortaya çıkan siyasal gericiliği haklı göstermiştir ve burjuvazi ile toprak aristokrasisinin ittifakından yanadır. Dahası, Ortaçağın toplumsal hiyerarşisini över, teokrasinin ve Engizisyonun canlandırılması arayışı içindedir.

Sosyalizmin ilk teorisyenlerinden Saint Simon'un öğrencisi olan Auguste Comte, öğretmeninin görüşlerini çalan ve saptıran bir kalpazan olarak görülmüştür. Burjuvazi bu nedenle Comte'u el üstünde tutmuştur.[146]

146 Labriola'dan aktaran Hikmet Kıvılcımlı, Metazfizik Sosyolojiler, Sosyal İnsan Yayınları, İstanbul, Ekim 2008.

Pozitivizme göre, insan varlığın sırlarını keşfedemez ve felsefenin temel sorularına yanıt veremez. Böylece Comte, ister istemez alanı dine açmıştır.

Zaten Tanrısızlığa düşmanlığını sık sık belirtmiştir.

Comte, savunduğu “Yeni Din”le, Materyalizm diye sunduğu teorisini idealizmin doruklarına tırmandırır. Ona göre, insanlık “sonsuz bir gerçek”tir. O nedenle insanların aradığı Allah da, işte bu insanlık olabilir. İnsanlığın parçası olan insanlar, iyilik ve erdemle bencillikten kurtuldukları oranda, insanlığın belleğinde ölümsüzleşirler. Comte, kendi din kavramının ilahiyatçıların ortaya attıkları gibi düşsel olmadığı kanısındadır. Onun “İnsanlık Dini”nin esasında sevgi ve özgecilik vardır.

Aslında Comte’un “İnsanlık Dini”nin kilisesi, “zihinsel yeniden eğitim” adı altında halka devrim düşmanı zihniyeti aşılayacaktır.

Comte’un “İnsanlık Dini”, tutuculaşmış Fransız burjuvazisinin 18. yüzyılın Materyalizmine ve Tanrısızlığına tepkisinden başka bir şey değildir.

Pozitivizm ile Kemalist Devrim arasındaki ilişkiye gelince:

Pozitivizm, evrenin bilinemeyeceğini savunur. Atatürk ve arkadaşları ise, insan zekâsının evrendeki her şeyi keşfedebileceğini felsefelerinin temeline oturturlar.

Pozitivizm, Aydınlanma felsefesine ve Doğal Hukuka dayanan millî egemenlik ve hürriyet ideallerine karşı mücadelenin teorisidir. Kemalist Devrim ise, kaynağını bu ideallerde bulur.

Pozitivizm, devrim karşıtıdır; Kemalizm devrim yapmıştır.

Pozitivizm, kapitalizmin gericileşen devletinin destekçisidir; Kemalizm ise devlet yıkmıştır.

Pozitivizm, Büyük Fransız Devriminden geri dönüşün teorisidir. Kemalizm ise, bu devrimin açtığı yolda ilerler.

Pozitivizm, III. Napolyon’ların tutucu ve otoriter rejiminin savunucusudur. Kemalist Devrim, padişahların tahtını ve tacını devirmiştir.

Pozitivizm, Aydın Despotluğuna ve Jakobenizme cepheden karşıdır; devrimciliğin her türüyle mücadele halindedir. Kemalizm ise, Aydın Despotluğunun ve Jakobenizmin temsilcisidir.

Pozitivizmin öngördüğü eğitim, halka devrim düşmanlığı zihniyetini aşılamak içindir. Kemalizm ise, yıktığı Osmanlı devletinin Ortaçağlı ideolojisini burjuva-devrimci bir eğitimle tasfiyeye yönelmiştir.

Pozitivizm, kapitalizmin ileri ülkelerinden birinde, devrim karşıtı büyük bankerlerin ve büyük sermayenin çıkarlarını savunur. Kemalizm ise,

mazlum bir ülkenin henüz ilk sermaye birikimi dönemindeki genç burjuvazisinin hareketidir.

Pozitivizm, artık gericileşmiş bir burjuvazi ile ona isyan eden bir işçi sınıfı arasında uyumun teorisini yapar. Kemalizmin halkçılığı ise, bir yönüyle demokratik devrimciliktir; diğer yönüyle, emekçi sınıfların burjuvazinin ilk sermaye birikimine teslim olmalarını öngörür.

Pozitivizm, "İnsanlık Dini"ni savunur. Kemalizm ise, 1924 yılından sonra, doğaüstü bir varlığı reddeden ve yaradılışı çürüten bir ideolojik seferberlik yürütmüştür; herhangi bir "devrim dini" getirmemiştir.

Farklı sınıfsal karaktere, karşıt siyasal konum ve rollere rağmen, Kemalist Devrimin asıl düşün kaynağını Pozitivizmde bulan görüşler niçin yaygındır?

Bizce ilk neden, Neoliberalizmin dünya ölçeğindeki atağıdır. Dünya sermayesinin, Türkiye'nin iç pazarını yıkmaya yönelik saldırısı, bilim ve araştırma alanına böyle yansıyor. Türkiye'nin emperyalizme ve Ortaçağa karşı mücadelede kazandığı bütün mevziler, bugün milletlerarası kapitalizm tarafından sorgulanıyor. "Sivil Toplumculuk", bu sorgulamaya kendi çapında katılıyor. Toplumların devrimle değiştiği gerçeğine karşı yürüttüğü kindar savaş, "Sivil Toplumcu"luğu emperyalizmle bütünleştirmek yanında, bilimsel araştırma düzleminde de yozlaştırmış ve kısırlaştırmıştır. Devrim düşmanı çıkış noktası, bu akımı, en kaba gerçeklerden bile koparıyor.

İkinci neden, düşünceyi pratikten koparan metafizik inceleme yöntemidir. Felsefeyi, toplumsal sınıf ve rolünden soyutlayan idealist araştırmacılığın bu tür hatalara düşmesi kaçınılmazdır. Oysa Tarihsel Materyalizm, herhangi bir teoriyi, toplumsal pratikle bağlantı içinde ve tarihsel sahnedeki yerini saptayarak tahlil eder.

Üçüncü neden: Türkiye'de araştırmacılar, Pozitivizm konusunda kulaktan dolma görüşlere sahiplerdir. Denebilir ki, ülkemizde tarihsel içerik ve rolünden farklı, hatta ona zıt, sulandırılmış bir Pozitivizm kavramı oluşmuştur. Nerede Materyalizmin, doğa bilimciliğinin, bilime ve eğitime vurgunun, hatta Aydın Despotluğunun bir belirtisi görülse, hemen "Pozitivizm" tanısı konmaktadır.

Oysa doğa bilimlerini ve bilimin yol göstericiliğini vurgulayan her düşünce, Pozitivizm'e işaret etmez. 18. yüzyıl Fransız Materyalizminden 19. yüzyılın Alman Materyalizmine, Feuerbach'lara ve Goethe'lere kadar, bütün Aydınlanmacılar, bilime abartılı bir vurgu yapmış, bilim ve eğitimi

Yeni Dünyanın yaratıcısı olarak görmüşlerdir. Marks da kendi devrimci teorisini, Bilimsel Sosyalizm diye adlandırmıştır. Sorun, bilime pozitivist bir içerik verip vermemekte düğümlenmektedir. Evrenin keşfedilebileceğini savunan herhangi bir hareketin bilimciliği, Pozitivizm değildir.

Bazı yazarlar aynı çuvala koyuyorlar ama, Pozitivizmin ve Aydın Despotluğunun tarihsel içerik ve rolleri başka başkadır.[4][147] Dahası Pozitivizm, Aydın Despotluğunun ve devrimin karşısındadır.

147 Mete Tunçay, Pozitivizm ile Aydın Despotluğunu birbirine karıştırıyor (bkz. Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetimi'nin Kurulması (1923-1931), Yurt Yayınları, Ankara, 1981, s.326). Oysa Pozitivizmin "filozoflar ve sosyologlar egemenliği" ile Jakobenlerin Aydın Despotluğu birbirine karşıt iki modeldir. Teorisi olmayan biçimci ve sığ bakış, içeriği, sınıfsal karakteri ve tarihsel konumları karşıt olan bu modelleri aynı sepete koyabiliyor.

Ekonominin temel etken olarak kabul edilmesi de, tek başına Pozitivizmin belirtisi sayılamaz.

Bu nedenlerle "her gördüğü sakallıyı" Pozitivizm sanan ve bu sanı üzerine ahkâm kesen yazarların önce Pozitivizmi öğrenmeleri gerekiyor.

Dördüncüsü: Pozitivist görüşlerin Kemalizm üzerinde gerçekten de bazı etkileri vardır. Ancak kimi araştırmacılar, bu etkileri abartmış, tarihsel süreçteki yerine oturtamamış, Kemalizmin düşünce kaynaklarına inmemiş, Kemalist eğitimin resmî belgelerini incelememiş, yalnız bazı kavramlara bakarak benzerlikler kurmuş (analoji), önyargılarını toplumsal pratiğin verileriyle sınamamış ve kocaman sonuçlara ulaşmışlardır.

Pozitivizmin ülkemiz düşün hayatındaki etkisi, Genç Türklere kadar uzanır. Comte'tan sonra Pozitivist akımın başını çeken Pierre Lafitte'in Paris'teki Osmanlı aydınlarını, özellikle din konusundaki görüşleriyle etkilediği biliniyor. Ahmet Rıza Bey, pozitivistlere katılmış ve daha sonra Genç Türklerin belli başlı önderlerinden biri olarak, Abdülhamit istibdadına karşı mücadelede aktif rol oynamıştır.

Fransa'da devrim karşıtı bir akım olarak ortaya çıkan Pozitivizmin, ülkemizde devrimci akım içinde boy atması, o kadar şaşırtıcı değildir. Bir kez Pozitivizm, 19. yüzyılın ikinci yarısında burjuva felsefesi içinde etkili bir rüzgâr estirmiştir. Dünyanın çeşitli ülkelerindeki bazı aydınlar, doğa bilimleriyle bağlantısı nedeniyle Pozitivizmin çekiciliğine kapılmışlardır. Çin, Rusya, Polonya ve Latin Amerika ülkelerinde birçok ilerici şahsiyetin bu akımdan etkilenmelerinin sırrı buradadır.[148] Özellikle henüz demokratik devrimini

yapmamış birçok ülkenin aydınları, Pozitivizmi Fransa'daki işlevinden farklı bir içerikle anlamış ve siyaset pratiğine sokmuşlardır. Türkiye'ye baktığımız zaman da, aynı durumu görüyoruz. Pozitivizmin yüzeysel Materyalizmi ve vahiye dayanan dinlere karşı eleştirel tavrı, Osmanlı Ortaçağından çıkış yolları arayan aydınlarımızı yönlendirmiştir. Aynı aydınlar, Pozitivizmin "metafizik" diye mahkûm ettiği Jean-Jacques Rousseau'lara da hayrandırlar. Tevfik Fikret, Ziya Gökalp gibi önde gelen düşünürlerin Pozitivizmi, burjuvazinin hürriyet mücadelesinin ihtiyaçlarına göre yorumlayarak benimsemeleri dikkat çekicidir. Böylece bir anlamda hürriyetçilik salçasıyla lezzetlendirilmiş bir Pozitivizm, Kemalist hareketi bu düşünürler üzerinden de etkilemiştir.

148 Geschichte der Philosophie, II, s.188.

Kaldı ki, Mustafa Kemal'in ve çevresinin de Auguste Comte'u inceledikleri ve ondan etkilendikleri görülüyor. Ancak Kemalizmin felsefî tavırları konusunda dikkatli bir araştırma, Cumhuriyet Devrimi önderliğinin, bilerek Pozitivizmden farklı bir felsefî yönelişi benimsediğini gösteriyor.

En önemlisi, Kemalizmin devrimci pratiği ile Pozitivizmin devrim karşıtlığı arasındaki çelişmedir. Kemalizm, kendi "ana fikirlerini", emperyalizme karşı Kurtuluş Savaşıyla başlayan devrim pratikleriyle tanımlamıştır. Bu devrimi, Pozitivizme sığdırma olanağı yoktur.

Kemalist Devrimin demokratik devrimlerdeki düşünce kaynağı, Pozitivizm değil, fakat Aydınlanma felsefesinin ve Büyük Fransız Devriminin düşünce mirasıdır.

Ne var ki, Kemalist yönetim, kendi kurduğu düzenin üzerine oturduktan sonra, Atatürk'ün ölümünden sonra tutuculaşmaya başlamıştır. Kemalizmin bu kireçlenme dönemiyle birlikte, dünya burjuvazisinin tutucu fikir akımlarına, bu arada Pozitivizmin etkilerine daha açık hale geldiği söylenebilir.

Kemalizm, devrimci döneminde, düşün kaynaklarını devrimci Batıda ve Sovyet Devriminde bulmuştur: Felsefede Fransa'nın 18. yüzyıl Materyalizmi ve siyasette Jean-Jacques Rousseau'ların Doğal Hukuk ve Millî Egemenlik teorisi. Öte yandan Sovyet Devriminin dünya hakkındaki tahlilleri ve halkçı-devletçi-planlı ekonomisi.

Kireçlenme döneminde ise, Kemalizmin gözü, tutucu Batı'ya dönmeye başlar. Cephesini geçmişle hesaplaşmadan gelecekle hesaplaşmaya çeviren Kemalist iktidar, bu konumuna uygun olarak, emekçi halk üzerindeki diktatörlüğünü pekiştirmek için, aradığı birçok ideolojik malzemeyi Pozitivizmde bulmuştur.

Toplu Değerlendirme

Kemalizmin demokratik devrimlerdeki kaynaklarına baktığımız zaman, hem kapitalizmin yükseliş çağının, hem de pekişme çağının etkilerini görüyoruz. Kemalizm, 16-18. yüzyıldaki genç kapitalizmin Aydınlanma felsefesi ile Jean-Jacques Rousseau'ların hürriyetçi ve millî egemenlikçi siyaset teorisinden beslendi. Fransız Devriminin emekçilerin taleplerine cevap veren sol kanadı olan Babeuffe eğilimi, Kemalist Devrimi doğrudan değil, fakat Narodnikler ve Sovyet Devrimi üzerinden etkiledi. Öte yandan 19. yüzyılın Sosyolojik Tarihçiliği ve Darwinciliği de, Kemalizmin kaynakları arasındadır. Bu akımlar, burjuvazinin artık gericileştiği dönemde ortaya çıkmakla birlikte, tarih ve doğa biliminde 18. yüzyılın devrimci eğilimlerinin 19. yüzyıla uzanan damarları özelliğindedir.

Görülüyor ki, Kemalist Devrimi besleyen Avrupa'daki demokratik devrim akımları, Türkiye'nin 20. yüzyıl başında yaşadığı köklü değişikliğin doğasına uygundur. Cumhuriyet Devriminin Materyalizmi, sermayenin ilk birikim döneminin felsefî ifadesidir.

Ancak Avrupa'dan farklı olarak, Kemalist hareket, emperyalist kapitalizmin sömürgeleştirmek istediği bir Ezilen Dünya ülkesinde ortaya çıktı. Milletin bağımsız ve özgür yaşama ihtiyacı yanında, yeni oluşan genç millî burjuvazinin, kendi pazarına hâkim olma ve sermaye biriktirerek gelişme ihtiyacına devrimci bir çözüm getirdi. Bu işlevine uygun olarak, kendisine burjuvazinin milletlerarası düşünce mirası içinden, devrimci kaynaklar buldu. Aynı zamanda Halkçılıktan ve Sovyet Devriminden beslendi. Kemalist Devrim, 17. ve 18. yüzyıl materyalist filozofları arasında, Voltaire gibi yaradancı filozofları değil, Holbach gibi dinlere karşı temelden tavır alanları benimsedi. Siyaset teorisinde ise, Montesquie gibi Meşrutiyetçileri değil, Jean-Jacques Rousseau gibi devrimcileri yeğledi.

Bu açıdan Kemalizm, Yeni Osmanlı ve Genç Türk hareketinin devamı olmakla birlikte, onları daha tutarlı devrimciliğiyle aşar. Kemalist Devrim, felsefede, Genç Türk hareketinin İslamcılıkla uzlaşmasını köktenci materyalist bir tavırla arkada bırakmıştır. Kemalist Devrim, 1924 yılından sonra, Genç Türk Devriminin ötesine geçerek, dine dinin dışından, bilimin mevzilerinden bakabilmiştir. Siyasetteki sıçrama ise, Meşrutiyet mirasından Cumhuriyete doğrudur. Bu olgular, Kemalizmin kendinden önceki hürriyet

hareketini, olduğu gibi düz bir çizgide değil, devrimle aşarak devam ettirdiğini gösterir.

Sınıfsal dayanakları ve düşünsel kaynakları, Kemalizmin sınırlarını da belirlemiştir. Kemalizm, bilime, eğitime, ekonomik etkene, yasaların dönüştürücü gücüne yaptığı vurgularla, Aydınlanma hareketinin 18. yüzyıl Fransası'ndan 19. yüzyıl Almanyası'na uzanan geleneğini sürdürür. Devrimin yasakoyucusu, bir bakıma tanrıdır; devrimci irade, yaratıcı makamındadır.

Kemalizmin teori ve pratikteki sınırı, demokratik devrimciliğin genel sınırıdır. Gerçi Kemalizm, ilerde göreceğimiz gibi, Halkçı sosyalizmden (Narodnizm) ve Sovyet Devriminden de kuvvetle etkilendi. Ancak gerçekleştirdiği pratik, millî demokratik devrim pratiğiydi ve Sovyet Devriminin emperyalizm karşıtlığını ve devletçiliğini bu pratiğin ihtiyaçları çerçevesinde özümledi. Atatürk, CHP 1935 Kongresi'nde, "arasız devrimlerle" çağdaş uygarlığın en önünde yer alma hedefini açıkça belirlerken, demokratik devrimden sonra devrimi sürdürme kararlılığını ifade etti. Ancak çağdaş uygarlık amacını bir toplumsal sistem olarak tanımlamadı. "Sınıf, ırk ve renkler arasındaki farkların kalmadığı bir dünya" özlemini zaman zaman ortaya koymakla birlikte, o dünyaya giden sistemi, programda açıkça belirlemedi.

Millî demokratik devrimin tamamlanması için, sonrasının da saptanması gerekiyor. Kemalist yönetimin bu saptamadan niçin kaçındığı sorusuna bazı cevaplar verilmiştir. En belirgin açıklama, Atatürk'ün "pratik ve gerçekçi" olmasıdır. Kuşkusuz bu pratiklik ve gerçekçiliğin de felsefî ve sınıfsal temelleri bulunmaktadır. Bu özellikler nedeniyle Kemalist Devrimciler, Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı sonrasında içine girdiği sürece cevap veremeyen bir konuma düşmüşlerdir.

1920 ve 1930'larda Türkiye'de keskin sınıf çelişmelerinin bulunmadığı doğrudur. Ancak emperyalizme bağımlı bir kapitalizmin gelişmesi sonucu, sınıflar arasında derin farklar oluşmuştur. Bu durumda, hâlâ 1930'ların "sınıfsız imtiyazsız bir kitleyiz" saptamalarında kalanlar, yeni programlar üretemedikleri gibi, halktan ve halkçılıktan da uzaklaşmak zorunda kalmışlardır. Bu gerçek, Kemalizmin 1945 sonrası gelişmelere hazır olmadığını gösterir. Atatürkçülüğün kireçlenmesi ve aşınmasının nedenleri arasında, "pratik olmak" adına olumlanan teori ve program yetersizliklerinin bulunduğu ortadadır.

Millî demokratik devrimin tamamlanmasından sonraki aşamanın ve programın belirlenmemiş olması, Kemalist Devrimin tamamlanmayışının tek nedeni değil, fakat önemli nedenlerinden biridir. Kemalist Devrim önderliği, gerçekleştireceği “arasız devrimlerin” ne olduğunu kesin çizgilerle belirlemediği için, önündeki sürecin bütün çelişmelerini ve dinamiğini kavrama ve kavratma olanağını başından yitirmiştir. Çünkü var olan sahnede, yalnız “kaynaşmış bir halkın” bulunması geçiciydi. Nitekim daha İkinci Dünya Savaşı yıllarında bir vurguncu takımı palazlandı. Atatürk ve arkadaşları, demokratik devrim mevzilerinde, toprak ağalığının ve şeyhliğin Cumhuriyet için bir tehdit oluşturduğunu 1930’larda saptamış ve toprak reformu planı içine girmişlerdi. Ancak emperyalist kapitalist sisteme özgü yeni sınıflaşmaların getireceği sorunlar üzerinde pek durmamışlardı. Bu nedenle Cumhuriyet, 1945 sonrası gelişmeler karşısında denebilir ki, gafil avlandı. Demokratik devrimlerin teorik ufku ve dönüştürücülüğü yetersiz kaldı.

Fransız Devrimi felsefesinin saati, kapitalizmin hâkimiyetinin devam ettiği yere kadar işler, ötesinde hayat durmuştur. Gerçi Atatürk’ün Fransız Devrimindeki köklerini araştıracak olursak, halkçı felsefesi ve Sovyet Devriminin etkileri nedeniyle, Robespierre’den çok, emekçilerin çıkarlarını savunan Babeuffe’e yakın durduğunu söyleyebiliriz. O, “Kimsesizlerin kimsesi” olan bir cumhuriyet kurmuştur. Ama o cumhuriyet, İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan Küçük Amerika sürecinde, emperyalizm, işbirlikçi burjuvazi ve Ortaçağ güçleri tarafından yıkıma uğratılmıştır. Aslında Atatürk, Büyük Nutuk’un sonundaki Gençliğe Hitabesi ve Bursa Nutku’nda bu tehlikeyi de görmüştü. Ne var ki, teori ve programı, o tehlikeyi cepheden göğüslemede yetersiz kaldı.

Kuşkusuz nesnel koşulların da büyük rolü var. Ama Kemalist Devrimin tasfiyesine Kemalist Devrimciler içinden 27 Mayıs dışında kuvvetli bir direnmenin çıkmayışı, hatta devrime önderlik eden CHP’nin Batı sistemi tarafından denetim altına alınması, Kemalizmin felsefede, teoride ve programdaki yetersizliklerini de kanıtlamıştır.

Kemalizm, işte bu sınırlılığı nedeniyle, ekonominin belirleyici etken olduğuna vurgu yapmakla birlikte, sınıfsal düşmanlarını belirlemede bulanıklık içine düşmüştür. Bir yandan sultanlığı, halifeliği, tekke ve zaviyeleri, yani Ortaçağ sınıflarını sahip oldukları mülklere el koyarak tasfiye etmiştir. Yani Ortaçağa karşı bir sınıf mücadelesi yürütmüştür. Bu

sınıfların ideolojik ve kültürel kurumlarına da, dünya tarihinde az rastlanır türden ağır darbeler indirmiştir. Ancak Cumhuriyetin kılıcını çekip, onların temelindeki toprak ağalığının bağrına saplayamamıştır. Eğitimin, bilimin ve özellikle yasaların dönüştürücü gücünü kararlılıkla kullanmış, ancak bunu Ortaçağ ilişkilerini toplum hayatının her kesiminden temizlemeyi hedefleyen köklü bir toplumsal-ekonomik programla birlikte yürütememiştir.

Fransız Devriminin Materyalizminin yetersiz kaldığı yer, işte burasıdır. Kemalizm de, diğer Aydınlanmacılar gibi, dini, insan düşüncesinin ve duygularının ürünü olarak görmüştür. Kuşkusuz, burjuva Materyalizmi, bu arada Kemalizm de, dinler ile sosyoekonomik ilişkiler arasındaki bağlantılardan habersiz değildir. Ancak sorun, bağlantının ötesinde varlık ile bilinç arasındaki ilişkinin doğru tahlil edilmesidir. Tarih sahnesi, başka deyişle toplumsal ve ekonomik ilişkiler, temeldir, bilinç üzerinde belirleyicidir. Belli dinler ve ideolojiler, insanlar tarafından yaratılmıştır, ancak belli sosyoekonomik ilişkiler temelinde ve belirli sınıf hâkimiyeti ilişkilerini meşrulaştırmak amacıyla.

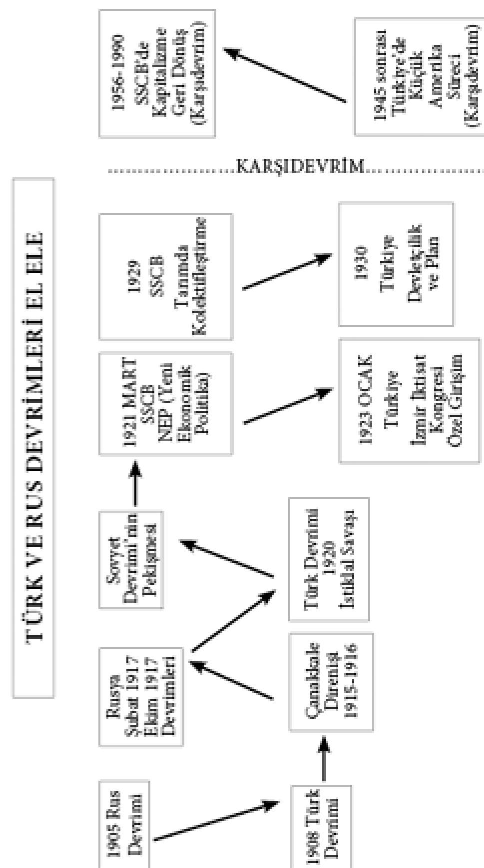
Burjuva Materyalizmi, doğadan toplumun açıklamasına doğru gelirken, Materyalizminden de ödünler verir. Burjuvazi, fiziksel, kimyasal ve biyolojik süreçlerin açıklanmasında daha kolay materyalisttir. Ancak iş toplumsal ilişkilere gelince, Materyalizm de hava kaçırmaya başlar. Fransız Aydınlanmacıları, Hıristiyanlığı çürütmüş, fakat onun toplumsal rolüne gelince İdealizme kaymışlardır. Dinin akla, mantığa ve doğa bilimlerine aykırılığı üzerinde durmuşlar, fakat toplumsal köklerini ve işlevini tahlil etmekte isteksiz ve yetersiz kalmışlardır. Dini, yalnızca feodallerin ve ruhbanların halkı ezmede kullandıkları bir araç olarak gösterdiler; dinin burjuvazinin elinde oynayacağı role girmediler bile.

Toplumla ilişkisi yerli yerine oturtulmadığı zaman, dinleri ve Allahı insanın yarattığını söylemek yanlışların yolunu açıyor. Toplumsal süreçlerden bağımsız olarak dinleri insanın yarattığı düşüncesi, aynı dinlerin yine insan tarafından yasalarla ve eğitimle ortadan kaldırılabileceği gibi gerçekçi olmayan istekleri kışkırtıyor.

Eğitimin ve yasaların kudreti, toplumsal ve ekonomik sahneyle sınırlıdır. Varolan toplumsal ve ekonomik kurum ve ilişkilerle birlikte ele almadığınız zaman, yasalar da eğitim de yetersizdir. Kemalizm, köklerindeki Fransız

aydınlanmacılarından ve Feuerbach gibi Alman aydınlanmacılarından bu yetersizliği de miras almıştır.

Yasakoyucunun, ideolojinin, eğitimin, kuşkusuz bir kudreti vardır. Daha önemlisi, bütün devrimciler, verili tarih sahnesini bu kudreti kullanarak değiştirirler. Devrimci iradeye vurgunun ve yüklenmenin nedeni de buradadır. Üstelik belli tarihsel koşullarda, o devrimci irade, belirleyici önem de kazanır. Esasen devrimler, bir bakıma o iradenin belirleyici olduğu tarihsel anlardır. Ne var ki, o belirleyici irade bile, verili bir tarih sahnesinde, belli toplumsal ilişkiler zemininde geçerlidir ve hükmünü yürütür. Ayrıca o irade, sınıflı toplumlarda, sosyalizm dahil, her zaman belli bir sınıfın adına ve çıkarınadır, yoksa genel olarak "insanlığın" adına ve çıkarına değildir.

2. Narodnizm

Atatürk'ün daha genç bir subayken, not defterine "Evvela sosyalist olmalı, maddeyi anlamalı" diye yazdığına yukarda değinmiştik.

Tarih, 5 Ocak 1904'tür. Henüz Sovyet Devrimi olmamıştır ve Sosyalizm, Avrupa'da 1871 Paris Komünü sonrasındaki iniş sürecinden yükselişe geçebilmiş değildir. Ancak emperyalizmle cephe cepheye gelen ve 30 yıla yakın bir süredir Abdülhamit despotluğunu yaşayan Türkiye, yalnız Büyük Fransız Devriminden değil, Rusya'daki ve Doğu Avrupa'daki Narodnik, yani sosyalist devrimci/halkçı hareketten de etkilenmektedir. İlk Türkçülerimiz sosyalist veya halkçı idi.[149]

149 Bkz. Teori, sayı 188, Eylül 2005. Bu konuda Arif Acaloğlu'nun Aydınlık dergisinde yazdığı bilgilendirici yazıya bakılmasını öneririz. Arif Acaloğlu, "Devrimci Toplum Önderleri: İlk Türkçüler", Aydınlık, sayı 768, s.22-25.

Narodnikler, Rusya'da Çarlığa karşı yürüttükleri mücadeleyle Batı Avrupa'yı değil, ama Doğu'yu kuvvetle etkilemişlerdir. Atatürk'ün de genç bir devrimci olarak bu etkinin dışında kalmadığı görülüyor. Teori dergisi, 2005/ Eylül tarihli 188. sayısında, Türk Halkçılığının Narodnik köklerini ele alan incelemeler yayımlamıştı. Arda Odabaşı, Mehmet Ulusoy ve Veysel Yıldız imzalarını taşıyan bu çalışmalar yanında, aynı sayıda yer alan Yusuf Akçura'nın yazısı da konuya aydınlık getirmektedir. "Rus narodnichestvo", yani halkçılık hareketinin Türkiye'deki etkileri üzerinde Niyazi Berkes, Zafer Toprak, Arda Odabaşı, İlhan Tekeli ve Gencay Şaylan da durmuşlardır. Bu hareketin görüşlerini özellikle Rusya'dan gelen Türk aydınları birlikte getirdiler. Bu arada Bugaristan ve Ermeni Hınçak hareketi üzerinden alınan etkilere de işaret edilmektedir.[150]

150 Niyazi Berkes, Batıcılık, Ulusçuluk ve Toplumsal Devrimler, Kaynak Yayınları, 2. basım, İstanbul, Ağustos 2002, s.81 vd; Yön Yayınları, 1. basım, Ankara, 1965, …, s.94 vd. Yine bkz. Prof. Dr. Zafer Toprak, "Halkçılık İdeolojisinin Oluşumu" Atatürk Döneminin Ekonomik ve Toplumsal Sorunları, İstanbul, 1977; İ. Arda Odabaşı, Osmanlı'da Sosyalizm, Türkçülük ve İttihatçılık -Rasim Haşmet Bey-, Kaynak Yayınları, Ekim 2011, İstanbul; İlhan Tekeli ve Gencay Şaylan, Bkz. Toplum ve Bilim, Yaz-Güz 1978, sayı 6-7, s.44 vd.

Türkiye'de Genç Türklerle başlayan Halkçı cereyanın köklerinde, Narodnizmin etkisi yeterince işlenmemiştir. Türkiye'nin millî demokratik

devrimini Fransız Devriminden ayıran milletlerarası düşünsel kaynaklarda, Narodnizm ve Sovyet Devrimi hemen kendisini gösterir. Türkiye'nin burjuva demokratik devrimi niçin Fransa gibi bireyci ve liberal bir mecrada ilerlemedi sorusuna cevap verirken, kuşkusuz Türkiye'nin bir Ezilen Dünya ülkesi olması belirleyicidir. İşte bu özelliği, Türkiye'deki hürriyetçi akımın yüzünü niçin halkçı ve devletçi akıma çevirdiğini de açıklar.

3. Bilimsel Sosyalizm ve Sovyet Devrimi

Türk ve Rus Devrimlerinin Karşılıklı Etkileşimi

Sosyalizmin Osmanlı ülkesindeki devrimci akım üzerindeki etkisi, yukarda belirttiğimiz gibi Sovyet Devrimi öncesinden, 19. yüzyıl sonlarından başlıyor. Bu etki, başarıya ulaşan ilk devrimle birlikte, Kurtuluş Savaşımızın ve kurulmakta olan Cumhuriyetimizin ideolojisine yön veren boyutlara ulaşmıştır. Büyük Ekim Devriminden sonra, Sosyalizmin Türkiye'deki gelişmesi, Türk-Rus ilişkileriyle bağlantılı olmuştur.

Osmanlı devleti ve Rus çarlığı, 15-19. yüzyıl dünyasının iki büyük feodal imparatorluğuydu. Birbirlerine rakiplerdi. O zamanın Avrupa tarihi, bir yönüyle Osmanlı-Rus savaşları tarihidir.

Kapitalizmin yükselişi ve 1789 Devrimiyle birlikte büyük feodal imparatorlukların sonu gözüktü. Buna rağmen, Osmanlı-Rus feodal rekabeti bir süre daha devam etti. Oysa her iki imparatorluğun çöküşünün kapıya dayandığı tarihsel eşikte, iki ülkenin kaderi birleşmişti. Türkiye ve Rusya, artık ancak köhneyen imparatorluklarını tasfiye ederek varolabilirlerdi. Bu zorunluluk, iki ülkenin devrimci yükseliş ve inişlerinde, 20. yüzyılı kapsayan ve bugün de devam eden bir zamandaşlığın yolunu açtı.

1905 Rus Devrimini 1908 Genç Türk Devrimi izledi. 1907-1909 İran ve 1911 Çin Devrimleri de aynı tarihlerde gerçekleşti.

Türkiye'nin 1915 yılında Çanakkale'deki büyük direnişi, Rus Çarlığının yıkılması için elverişli koşulları yarattı. Türkiye, İngiliz ve Fransız emperyalizmine geçit vermeyerek, Rusya'da devrime yeşil ışık yaktı.

1917 Şubat ve Ekim devrimleriyle, 20. yüzyıl devrimlerinin perdesi açıldı. Böylece Türkiye'yi paylaşmak için anlaşan üç emperyalistten biri olan Rus

Çarlığı yıkıldı ve yerine Kurtuluş Savaşı'mızı her yönden destekleyen Sovyet devleti kuruldu. Türk Devriminin önde gelen yazarlarından Falih Rıfkı Atay, bu olayı bir Türk yurtseverinin duygularıyla anlatır:

> "Eğer Lenin, Çarlığı yıkmasaydı ve Rusya zafer gününe erişmeseydi, İstanbul Rus olacaktı. İnsanın acaba bir İstanbul köşesine Lenin'in büstünü koysak mı diyeceği gelir."[151]

151 Falih Rıfkı Atay, Çankaya, Doğan Kardeş Matbaacılık San. A.Ş, İstanbul, 1969, s.166.

Atatürk, o işi de yapmış, 1928 yılında Taksim Cumhuriyet Abidesi'ne, hemen kendisinin arkasına Sovyet devrimcisi Aralov'un heykelini yerleştirmiştir.

Türk Devrimine Moskova'dan bakacak olursanız, Atatürk, Türkiye'yi kurtarırken, aynı zamanda Sovyet Devrimini de kurtarmıştır. Sevr planının uygulandığı bir tablo düşününüz; iç savaşla boğuşan Sovyet Devriminin çırpınışını görürsünüz.

Rus ve Türk devrimleri, birbirini ateşleyerek gerçekleşmiş ve adeta birbirine sarılarak yaşayabilmiştir. O kadar ki, iki devrimin soluk alma dönemleri bile birliktedir. Rus Devriminin, Yeni Ekonomi Politikası (NEP)'yla içteki kapitalistlere ödün verdiği yıllarda, Türk Devrimi de, Halkçılık siyasetinde bir adım geri atarak, özel girişimciliği özendirir. 1923 başında toplanan İzmir İktisat Kongresi, bir bakıma Türk Devriminin NEP'idir.

1929 yılında iki devrim yine birlikte, kendi raylarına girerler. Rusya'da, yaklaşan Dünya Savaşı tehdidi de göz önüne alınarak, tarım kolektifleştirilir. Türkiye'de ise, özel girişimcilikle yüzyıl geçse ilerlemenin mümkün olmadığı saptaması yapılır ve yeniden devletçilik dönemi açılır. 1930'ların dünyasında planlama yapan iki ülke vardır. Ve yine 1930'ların dünyasında, en hızlı gelişen iki ülke, Sovyetler Birliği ve Türkiye'dir.

Atatürk'ün ölümünden sonra, iki devrim arasındaki dayanışmada duraksama başlar. İsmet Paşa, Atatürk'ün tek vasiyeti[152] olan Sovyetler Birliği ile dostluk politikasını terk eder gibi olur ve İngilizlere yaklaşır.[153] Bir dönem de Almanlarla dans eder.

152 Atatürk'ün dış politika vasiyeti konusunda etraflı bilgi için bkz. Mehmet Perinçek, Atatürk'ün Sovyetlerle Görüşmeleri –Sovyet Arşivi Belgeleriyle-, Kaynak Yayınları, İstanbul, Şubat 2005, s.234 vd. Ayrıca bkz. Doğan Avcıoğlu, Milli Kurtuluş Tarihi, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1978, c.4,

s.1490; Zekeriya Sertel, Hatırladıklarım, s.217; Ali Fuat Cebesoy, Siyasî Hatıralar, c.2, Temel Yayınları, İstanbul, 2002, s.266 vd.

153 İngilizlere yaklaşmanın hikâyesini Atatürk'ün Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras, olgulara dayanarak anlatır. Bkz. Atatürk'ün Dış Politikası, Kaynak Yayınları, İstanbul, Ocak 2003, s.149 vd, 169 vd, s.183 vd.

Sovyet Devrimi ve Türk Devriminin birbirinden kopuşları, en sonunda iki devrimin de yıkımını getirmiştir. Türkiye, İkinci Dünya Savaşından sonra "Küçük Amerika" sürecine itilir. Sovyetler Birliği ise, 1960'a doğru kapitalizme geri dönüş yoluna girmiştir. Birbirinden ayrılan Türk ve Sovyet devrimleri, ateşin ortasında kalmış ve kendilerini sokmuşlardır. 1990 yılında Sovyet Devriminin yıkımına son nokta konduğu zaman, Türk Devrimi de son kalelerini vermekte, Atlantik'te boğulmaktaydı. Demek ki, Atatürk'ün biricik vasiyeti olan Sovyet Devrimi ile dostluk, basit bir dış politika seçeneği değil, fakat Kemalist Devrimin biricik yaşama olanağı imiş.

İki devrimin birlikte çöküşü, her iki ülke için, varlık yokluk sorununu gündeme getirmiştir. 1990'dan sonra Sovyetler Birliği ve arkasından Rusya iki kez parçalandı. Bela Rusya ve Ukrayna gibi tarih boyunca Rusya'nın parçası olan ve halkları Rusça konuşan coğrafyaların ayrı "devletler" olabileceği akla gelmezdi.

Türk-Rus ilişkilerinin tarihi şöyle özetlenebilir: Gericilik ve emperyalizm, iki ülkeyi karşı karşıya getiriyor. Devrim ve halkçılık ise, birleştiriyor.

Devrimini yitiren Rusya ve Türkiye, güçlü ve etkin konumlarını da yitirmiş ve zayıflama sürecine girmişlerdir.

Sovyet Devrimi ile Türk Devrimi arasındaki bu eşzamanlı yükseliş ve inişler, kuşkusuz karşılıklı ideolojik etkileşime de yol açmıştır. Burada biz Kemalist Devrimin milletlerarası kaynaklarını araştırdığımız için, daha çok Sovyet Devriminin etkileri üzerinde duracağız. İdeoloji, program ve siyaset düzlemlindeki bu etkileri, öne çıkan olaylar ve eylemler ekseninde açıklayacağız.[154]

154 Bu konuda ayrıntılı bilgi ve tahliller için bkz. Mehmet Perinçek, age, s.17 vd.

Havza Buluşması

Mustafa Kemal Paşa'nın 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıktıktan sonra Havza'daki 18 gün süren çalışmaları sırasında, Sovyetler Birliği'nden gelen temsilcilerle yaptığı görüşmeyi Mehmet Perinçek çeşitli kaynaklara dayanarak aydınlatmıştır.[155] Bu görüşmede, Sovyet yetkilisi, emperyalistlerin Anadolu'da kurmayı tasarladığı Ermeni, Pontus ve Kürt devletlerine karşı kesin tavır açıklar ve Türkiye'nin mücadelesini destekleyeceklerini belirtir. Ayrıca bu amaçla silah ve para yardımı için de söz verir.

155 Mehmet Perinçek, age, s.28 vd.

Havza buluşmasında ideoloji ve program sorunları da konuşulur. Mustafa Kemal, tasarladıkları hükümet tarzının "Şuralar Cumhuriyetine", yani Sovyetlere benzediğini belirtmiş ve "Devlet Sosyalizmi" uygulayacaklarını açıklamıştır. Bu açıklamanın Sovyet desteğini almak için yapılan bir kandırmaca olduğu öne sürülmüşse de, daha sonra kabul edilen Halkçılık Programı ve 1921 Anayasası, Havza buluşmasında belirtilen görüşlerin anayasa haline getirildiğini kanıtlar.

Havza buluşmasının gerçekleştiği günlerde, Mustafa Kemal'in maiyetinde bulunan Kurmay Binbaşı Hüsrev (Gerede)'nin, 7 Haziran 1919 tarihinde, Havza'dan Kâzım Karabekir'e yolladığı mektup, o günlerin başlıca gündem konusunu da içermektedir. Hüsrev Gerede, yurdun kaderinden sorumlu olanların, Bolşeviklerle resmî ilişkiler kurarak onların ilkelerini öğrenmeleri ve bunların nasıl uygulanacağını kararlaştırmaları gerektiğini vurgular. Ayrıca düşmana karşı direnmek için Ruslardan silah ve malzeme sağlanması ve bu maksatla iki ülke arasında ortak bir sınır olması zorunluluğuna da işaret eder. Böyle bir sınır ancak Bolşeviklerin Kafkaslar'ı ele geçirmesiyle sağlanabilecektir.[156]

156 Kâzım Karabekir, İstiklâl Harbimiz, c.I, Emre Yayınları, İstanbul, s.96 vd'den aktaran: Mehmet Perinçek, age, s.40.

Amasya'daki Gizli Komutanlar Toplantısında Bolşeviklik Kararı

Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarının 19-22 Haziran 1919 günleri arasında beş gün süren Amasya'daki "Gizli Komutanlar Toplantısı"nda aldıkları kararlar, Amasya Tamimi olarak yazılmış ve duyurulmuştur. Ancak bu toplantıda bazı gizli kararların da alındığı belgelere yansımıştır.

Bu kararların en önemlisi, “gereğinde geçici idare” kurulmasıdır. Yani artık “İstanbul Anadolu’ya hakim değil, tabi olmak mecburiyetindedir.”[157] Aslında bu karar, Anadolu’da bir Millî Hükümet kurma, başka deyişle Cumhuriyet’i kurma kararıdır. Bu kararla birlikte, Bolşevik olma konusunun da tartışıldığı ve bu seçeneğin gereğinde bir kurtuluş çaresi olarak benimsendiği, Mustafa Kemal Paşa’nın imzasını taşıyan bir şifre telgraf ve ayrıca bir mektupla belgelenmiştir.

157 Atatürk’ün Bütün Eserleri, c.19, Nutuk I, s.44; Nutuk/Söylev, c.III, TTK Basımevi, Ankara, 1999, s.1234, Belge 27. Bu konuda bkz. Doğu Perinçek, Kemalist Devrim-4/Kurtuluş Savaşı’nda Kürt Politikası, Kaynak Yayınları, geliştirilmiş 3. basım, İstanbul, Temmuz 2010, s.177.

Birincisi Atatürk’ün 3. Ordu Müfettişi imzasıyla, Erzurum’da Kolordu Komutanı Kâzım (Karabekir) Paşa’ya hemen görüşmelerin bitişinden bir gün sonra 23 Haziran 1919 tarihinde yolladığı şifreli telgraftır:

> “Bolşevizmin anlayış ve ortaya çıkış şekli bir daha müzakere edilerek, (…) bunun memleket için bir sakıncası olmayacağı düşünüldü.”[158]

158 Atatürk’ün Bütün Eserleri, c.3, Mayıs 2000, s.114.

Kâzım Karabekir, İstiklal Harbimiz adlı eserinde, Mustafa Kemal ve arkadaşlarının Bolşeviklik yoluyla kurtulacağımız eğilimine daha İstanbul’da iken girdiklerini belirtir ve Amasya toplantısında, bu fikrin, “olgun bir hale geldiğini” saptar.[159]

159 Kâzım Karabekir, İstiklâl Harbimiz, c.I, Emre Yayınları, İstanbul, s.96.

Mustafa Kemal Paşa, 29 Şubat 1920 tarihinde Talat Paşa’ya yolladığı mektupta da, gerekirse Bolşevikliğin benimseneceğini şöyle ifade eder:

> “Vatanımızı parçalamak ve milletimizi İngiliz boyunduruğu altında görmek uğursuz ihtimali karşısında Bolşevik prensiplerini fiilen tatbik etmekte kurtuluş çaresi tahmin olunursa, tatbiki yönündeki müşkülata rağmen bugün hakim olduğumuz kuvvete dayanarak, o hususa da başvurmak lazım gelebilir.”[160]

160 Atatürk’ün Bütün Eserleri, c.6, Ağustos 2001, s.409.

“Bolşeviklik kararı” öyle görülüyor ki, emperyalizm ve işbirlikçileri tarafından da saptanmıştır. Damat Ferit Paşa, İngiliz Amirali F. de Roberck’e, “Mustafa Kemal’in Bolşevikliği getirmek istediğini” söyler. Bolu Valisi ise, yayımladığı bildiride, Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarını

“Bolşevik” olmakla suçlar ve halkı bu “Moskoflara”, bu “Bolşeviklere” karşı silahlı savaşa çağırır.[161]

161 Mehmet Perinçek, age, s.42.

Kurtuluş Savaşı Döneminde Sovyet Devrimi’nin Etkileri

Atatürk, 23 Nisan 1920’de Büyük Millet Meclisi Hükümeti’nin kurulmasından sonra, Sovyet Devrimi’nin Türk Devrimi üzerin

Hâkimiyeti Milliye başyazılarını derleyen Kurtuluş Savaşı'nın İdeolojisi başlıklı kitap (solda)

Hâkimiyeti Milliye gazetesinin başlığı (aşağıda)

161 Mehmet Perinçek, age, s.42.

deki etkilerini sık sık vurgulamıştır. Meclis açıldıktan daha dört ay geçmeden, 14 Ağustos 1920 günü yaptığı konuşmada, Sovyet Devriminin “Bütün insanlığın emperyalist ve kapitalist idarelerin zalimane tahakküm ve zorbalığından kurtarılmasını” hedef aldığını belirtir.[162] Atatürk, Sovyet Devriminin bu hedefini bir ay sonra 13 Eylül 1920 günü Meclise verdiği “Halkçılık Programı” diye bilinen Anayasa önergesine aynen bu ifadelerle aldı.[163] Türk Devrimi’nin önderi, 1921 yılı sonunda, Sovyet Devrimi’nin ve Rus milletinin “Bütün zulüm dünyasına karşı harekette öncülüğünü büyük takdir ile anmaktadır.”[164] Rus milleti, büyük devrimiyle Türkiye ile Asya arasındaki yolları açmıştır ve Rus Devrimini yapan kimselerin bu nedenle de “yücelterek hatırlamak, insani bir vazife”dir.[165]

162 Atatürk’ün Bütün Eserleri, c.9, s.172; Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, I, s.95.

163 Atatürk’ün Bütün Eserleri, c.9, s.323.

164 Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.12, s.191. 30 Aralık 1921.

165 Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.12, s.296.

Yine Atatürk, 3 Mart 1922 tarihli konuşmasında Sovyet Devriminin Türk Devrimi üzerindeki ideolojik etkisini samimi bir dille anlatır:

> "Rus devrimi, bütün masum ve mazlum insanların nazarı dikkat ve basiretini açtı. Çünkü onlara zulümden, ihtirastan kurtulmak için Rusya yol göstermişti.
>
> "Şimdi itiraf etmek mecburiyetindeyim ki, bu kıyam ve bu isyan vuku bulduğu dakikada biz, Rusya'da olduğu gibi emperyalizm ve kapitalizmin manasını düşünmemiştik. Yalnız, mevcudiyetimizi tehdit eden kuvvetleri idrak ediyorduk.
>
> "Vaziyet geliştikten sonra bizi de tehdit eden kuvvetlerin, Rusya'daki inkılaba sebebiyet veren mevcudiyetler olduğu anlaşıldı.
>
> "Hakikaten Türkiye halkının karşısında emperyalistler, kapitalistler… mevcudiyetini, bağımsızlığını imhaya kalkşan istilacılar mevki almışlardı."[166]

166 Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.12, s.298 vd.

Hâkimiyeti Milliye'de Savunulan "Türk Komünizmi"

Mustafa Kemal Paşa'nın başyazarlığını yaptığı Hâkimiyeti Milliye gazetesi, Ankara'daki BMM hükümetinin resmî organıdır. Hâkimiyeti Milliye, Kurtuluş Savaşına yol gösteren ideolojinin saptanmasında birinci kaynaktır. Çoğu Mustafa Kemal Paşa tarafından yazılmış veya onayından geçmiş başyazılarda, açıkça "Türk Komünizmi" veya Sosyalizm savunulmaktadır. Milli Mücadeleye rehberlik eden düşünce birikimi üzerine söz söyleyebilmek için, Kaynak Yayınları tarafından Kurtuluş Savaşı'nın İdeolojisi başlığı altında derlenen yazıları incelemek şarttır. Büyük tarihçimiz Prof. Dr. Halil İnalcık'ın belirttiği gibi, Hakimiyeti Milliye yazıları okunmadan, Cumhuriyet tarihi yazılamaz.[167]

167 Tarihçilerin Kutbu -Prof. Dr. Halil İnalcık Kitabı-, Söyleşi: Emine Çaykara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1. basım, İstanbul, Ekim 2005, s.43.

Hâkimiyeti Milliye'nin başyazılarında dile getirilen görüşler, 60 yıldır milletimizden gizlenmektedir. Hâkimiyeti Milliye gazeteleri başyazılarında Sovyet Devriminin etkisini gösteren şu görüşler yer alıyor:

– En büyük düşman kapitalizmdir.
– Dünyanın bütün milletleri Bolşeviklerle birleşecektir.
– Bağımsızlık için en iyi vasıta Komünizmdir.
– Anadolu zenginleri ve fakirleri Komünizm mücadelesinde birleşiyor.
– Türk Komünizmi, Rus Bolşevikliğinden farklıdır.
– Türk ve Rus devrimleri birlik halindedir ve insanlığın kurtuluşuna önderlik etmektedirler.
– Dünya kapitalistler ile mazlumlar arasında iki kampa bölünmüştür.
– Asya'da meselenin özü, milliyet meselesidir ve bağımsızlığın kazanılmasıdır.
– Doğu İhtilalinin bir merkezi Moskova, bir merkezi Ankara'dır.
– Ermenistan, Doğu İhtilaline karşı emperyalistler tarafından kullanılıyor.
– Arapların bağımsızlık hakları vardır ve medeniyetleri köklüdür.
– Dünya Sosyalizme ilerliyor.

Kemalizmin milletlerarası kaynakları arasında Sovyet Devriminin ve Sosyalizmin yerini açıklayan bazı çarpıcı bölümleri aynen alıyoruz:

En büyük düşman kapitalizm: "En büyük düşman, düşmanların düşmanı ne falan ne de filan millettir; bilakis bu, (…) bütün dünyaya hâkim olan 'kapitalizm' afeti ve onun çocuğu olan 'emperyalizm'dir. (…) Bugünlerde başımıza musallat edilen Yunan, bütün düşman âlemin parçasından başka bir şey değildir. Daha doğrusu, kapitalizm saltanatının mazlum milletlere karşı gönderebileceği son kuvvet, son ordudur! Nitekim bundan evvel üzerimize ordular saldırmış olan düşmanlar yine böyle kapitalizm saltanatının ordularından başka bir şey değildi. Moskof orduları, İtalya orduları, Bulgar ve Yunan orduları, kısacası bütün düşmanlarımız tamamen 'kapitalizm' tarafından ayaklandırılırlardı. Bir zamanlar, tarihin eski devirlerinde dünya birtakım despot hükümdarların istibdatları altında ezilirdi. Sonraları milletler bu istibdatı yıktılar. Fakat bu defa da onun yerine paranın, sermayenin zulmü geçti. Sermaye, bugüne kadar dünyada yapılmış olan bütün fenalıkların yegâne etkeni, yegâne mesulü idi; bugün de odur; eğer bütün dünyayı süratle istila eden kapitalizm aleyhtarlığı olmasaydı, bu zulüm yarın da devam edecekti. Çok şükür, zulüm devrinin son günlerindeyiz. Kapitalizm sade falan ve filan milletin düşmanı değildir. Bilakis bütün dünyanın, bütün milletlerin müşterek düşmanıdır: Milletleri birbirine düşüren kuvvet o, kardeş kanları döktüren fesatlar ondan, dünyayı kaplayan sefaletin müsebbibi, özetle bütün insanlığı inleten zulmün yegâne

zalimi odur. (…) Bize bugün sınır itibariyle dünyanın en güzel, en hayale sığmaz barış şartlarını verseler, kapitalizm dolabı memlekette bugünkü şeklinde kaldığı takdirde mahvımız muhakkaktır. (..) Zenginlerimizi dolandıran o, fukaramızı soyan o, mal ve mülkümüzü çalan, haysiyet ve namusumuzu mahveden, bizdeki faziletleri şeytan gibi birer birer iknaya çalışan, bizi birbirimize düşüren hep odur. Şu halde kendimizi kurtarmak için evvela bizim, sonra da bütün dünyanın şu melun kapitalizmin afetinden kurtulması lazım gelir. Bunda sade biz menfaattar değiliz, kapitalizm sade bizim gibi zayıf milletler arasında değil, bilakis bizzat kapitalist memleketlerde de aynı derecede tahripkâr, insanlık düşmanıdır. Hatta İngiltere'de, hatta Fransa'da ve Amerika'da da böyledir. Ve oralarda da kapitalizm usulünden istifade edenlere nispetle bunun zulmü altında inleyenlerin miktarları yüz binlerce kere ziyadedir. Şu halde kapitalizmin düşmanı yalnız biz değil, bütün dünya onun düşmanıdır. Bütün dünya bizimle beraber demektir."[168]

168 Kurtuluş Savaşı'nın İdeolojisi, Hâkimiyeti Milliye Yazıları, "En Büyük Düşman" (20 Temmuz 1920), s.79. (Kurtuluş Savaşı'nın İdeolojisi -Hâkimiyeti Milliye Yazıları-, Çevrimyazı: Hadiye Bolluk, Sadeleştirme: Kurtuluş Güran, Kaynak Yayınları, Genişletilmiş 2. basım, İstanbul, Nisan 2004.)

Bütün milletler Bolşeviklerle birleşecek: "Bolşevikliğin bütün dünyayı zapt eden hakiki adalet ve hakiki eşitlik fikirlerinin pek şiddetli istilasına karşı, silahla karşılık verebilecek kuvvet, ancak İngilizlerden ibaret kalacak ve diğer milletler de birer birer Bolşeviklerle birleşeceklerdir. Bütün Avrupa'ya karşı İngiltere yalnız kalacak, pek uzun zamanlardan beri daima en birinci düşmanları aleyhine bütün dünyayı birleştirmek usulünü siyasetlerinin temel taşı olarak kabul eden İngilizler, bu defa bütün dünyanın birleşmiş düşmanlığına karşı yalnız başına kalacaklar. Güzel bir ceza ve ibret verici bir akıbet! (…) Tarih ve talih, Anadolu Türklerini büyük bir vazifeye davet ediyor. Öyle bir vazife ki, kendimizi kurtaracağı için farz, dünyaya hizmet edeceği için mukaddes. Şu halde ne duruyoruz?"

169Bağımsızlık için en iyi vasıta Komünizm: "Komünizm hareketi gibi bir inkılap, yahut genel manasıyla şu Anadolu halkına dahili ve harici, az olsun sükûn ve rahat verecek herhangi bir değişim, Hâkimiyeti Milliye'nin aziz ve kutsi tanıdığı bir hadisedir. Hâkimiyeti Milliye ister ki, millet işlerinde kendi kendine ve yalnız kendi hâkimiyeti altında, yalnız kendi

hayrı, kendi selameti ve bağımsızlığı için hâkim olsun. Mademki bu gayeyi temin edecek vasıtaların en iyisi Komünizm olduğu muhakkaktır, Hâkimiyeti Milliye tabii ki onun en hararetli savunucusudur."[170]

169 Kurtuluş Savaşı'nın İdeolojisi, "Muzafferiyet Arifesi", 2 Ağustos 1920, s.85 vd.

170 Kurtuluş Savaşı'nın İdeolojisi, "Cereyanlar", 9 Ekim 1920, s.92 vd.

Anadolu zenginleri ve fakirleri Komünizm mücadelesinde birleşiyor: "Anadolu bugün komünizm gayeleri uğrunda büyük bir mücadele yapıyor ve kati adımlarla bu yeni cihanın kapısına doğru süratle yürüyor. (…) Anadolu, Rusya'daki manasıyla haşin ve kanlı bir amele diktatörlüğüne muhtaç olmaksızın komünist olacak, gayet seri bir olgunlaşma ile kapitalist âlemden uzaklaşarak ve onunla muzafferane mücadele ederek, komünizm gayelerine kadar uzayıp giden yolların eşiğinden atlayacaktır. (…) Bugün görüyoruz ki, Anadolu'nun zengin diye tanınmış birçok insanları Komünizm davasının baş savunucuları arasına geçebilecek bir hararet gösteriyorlar, niçin? Korktukları için mi? Hayır. (…) İyice biliyorlar ki, Komünizm kendilerini maddeten sarsar, fakat manen takviye eder; ve pek iyi anlıyorlar ki, Avrupa kapitalizminin bilhassa son kararından sonra, artık bu memlekette hiçbir Türk için hayat imkânı kalmamıştır. (…) Demek oluyor ki, bir memlekette kapitalizm zulmü dahilden değil de hariçten gelecek olursa, o memlekette zenginle fakirin aynı zulme karşı birleşmesi mümkündür. (…) Şu halde bundan bir şey anlaşılıyor ki, Anadolu'da, Rusya'daki tarzda haşin ve kanlı bir proletarya diktatörlüğü tesisine lüzum kalmaksızın Komünizm gerçekleşecek ve belki de imha için sarf olunan kuvvetler canlandırmaya tahsis edileceği için, Anadolu Komünizmi daha verimli, daha faydalı neticelere doğru gidecektir."[171]

171 Kurtuluş Savaşı'nın İdeolojisi, "İki Komünizm", 12 Ekim 1920, s.96 vd.

Türk Komünizmi ile Rus Bolşevikliğinin farkı: "Türkiya'da komünizm, milletin ruhundan gelen yakıcı, yıkıcı, kırıcı ve dökücü bir ihtilal ile gerçekleşecek değildir. (…) Türkiya'yı, komünizmin halk kitleleri için muhakkak surette hayırkâr olan geleceğine götürmek isteyenler, Bolşevizm derecesinde seri ve ateşli bir inkılap için ne Rusya'daki tarzda bir doğuş ve hazırlayış ne de onda böyle kuvvetli bir silah görmüyorlar. Aynı zamanda esasen yukarı tabakadan idare edilmek lazım gelen bu hareket, yüksekten gelen bir mutlakıyet idaresinin Rusya'da bulunduğu gibi şiddetli ve inatçı bir mukavemetine de tesadüf etmiyor. Dolayısıyla Rusya'da Bolşevizmin

kullandığı inkılap usullerini burada tatbik etmek istemek kadar inkılapçılıktan haberdar olmayış tasavvur edilemez. Bolşevizm inkılabı bütün Komünizm hareketleri için bir örnek, bir model değil, pek kıymetli, pek canlı, pek muazzam bir rehberdir. Bu rehberden istifade etmeyi, onun gösterdiği yollardan gitmeyi ne kadar candan arzu edersek, onun usullerini şekil itibariyle aynen taklit etmekten de o derece sakınırız."[172]

172 Kurtuluş Savaşı'nın İdeolojisi, "Rus Bolşevizmi Türk Komünizmi", 16 Ekim 1920, s.100 vd.

Türk ve Rus devrimlerinin birliği ve öncülüğü: "Türklerle Bolşevikler yahut Türk milleti ile Rus milleti aynı Doğu'nun milletleridir; birinin başındaki dert diğerinin başında da vardır. (…) Rusya, bugün Türkiya'nın 12 sene evvelki vaziyetinde bulunuyor. [1908 Devrimi kastediliyor.–D.P.] Türk inkılabını istemeyenler, onun mahvolmasını temin için türlü türlü vesileler icat ve devamlı olarak kendisini meşgul ettiler. Çünkü Türkiya'daki inkılap, Türkiya'yı çiftlik halinde kullanmak isteyenlerin işlerine gelmiyordu. Rusya da bugün aynı vaziyette bulunuyor. Batı'nın emperyalistleri Rus inkılabını söndürmek için ne kadar iblisane tedbir varsa hepsini tatbik ediyorlar. Rusya'yı bir an için rahat bırakmıyorlar. Fakat nasıl Türkiya'da inkılap ruhunu öldürmeyi başaramadılarsa, Rusya da öyle olacak, bütün mazlumlar dünyasını zalimler aleyhinde ayaklandıracak, inkılap yürüyecektir. İşte Türklerle Ruslar arasındaki birlik gayesi burada birleşmiş ve ittifak, birliğin kuvvetlendirilmesi ve takviyesi için imzalanmıştır.

> "Yeni Rusya yeni Türkiya el ele, dünyayı emperyalist zulmünden kurtaracak olan hareketin öncüleridir."[173]

173 Kurtuluş Savaşı'nın İdeolojisi, "Türk-Bolşevik İttifakı", 5 Ekim 1920, s.90 vd.

Dünyanın kapitalistler ve mazlumlar kampına bölünmesi: "Artık dünya iki büyük ordugâh haline dönüşmüştür: Bir tarafta zalimler ve kapitalistler, diğer tarafta mazlumlar ve bedbahtlar dünyası. (…) Bolşevikler, Avrupa'yı Komünizme karşı şiddetle müdafaa eden Leh ordularını pek fena bir halde bozdular. (…) Yine son haberlerden anlıyoruz ki, Bolşevikler Romanya sınırını geçmişlerdir. Demek Avrupa'yı tehdit eden istila, doğrudan doğruya Avrupa sınırlarına temasa başlamıştır. Fakat bu işler bu kadarla da kalmıyor, İran'da Rişavet kasabası da Bolşeviklerin eline geçmiştir ki, İran ahvalinin mevcut vaziyetine nazaran neticeler itibariyle hayli mühim olacaktır. (…) İşler artık öyle bir mecraya girmiştir ki, son baharla beraber büyük

inkılaplara şahit olacağımıza şiddetle kanaat getiriyoruz. (…) Mazlum Türklerin bütün davalarını bir anda halledecek, cihan siyasetinin dalgaları arasında tehlikelerin en büyükleriyle karşılaşmış olan Türkiya bir anda kurtulacaktır!”[174]

174 Kurtuluş Savaşı’nın İdeolojisi, “Dünya Dönüyor” (23 Temmuz 1920), s.82.

Asya’da meselenin özü milliyet ve bağımsızlık hırsı: “Bolşevizm, Avrupa’nın yegâne tahkim vasıtasını kırmak, sömürge havzalarında toplardan ve hâkim siyasilerden daha ziyade zulmeden sermaye hâkimiyetini kaldırmak itibariyle, Asya’da, Avrupa için hiçbir dayanak noktası bırakmayacaktır. Fakat Avrupa’nın bütün düşünürleri aynı zamanda bilirler ki, bu cereyanın önünde bulunan Müslüman milletler emek ile sermayenin bugünkü mücadelesinin sırlarına vâkıf olmadıkları için Doğu’da Bolşevizm mesele teşkil etmez. (…) Meselenin özü Asya’da milliyet ve bağımsızlık hırsıdır. (…) Velhasıl Asya tehlikesi vardır. Fakat bu tehlike milyonlarca insanın hürriyet ve bağımsızlığına, medeni kabiliyetine, gelişme ve ilerlemesine doğru yürümek istemesinden doğuyor. Bunu tehlike sayanların insaniyetle münasebet dereceleri düşünülmeye muhtaçtır.”[175]

175 Kurtuluş Savaşı’nın İdeolojisi, “Asya Tehlikesi” (2 Şubat 1920), s.30. Asrın Prensipleri (21 Şubat 1921), s.36.

Doğu ihtilalinin bir merkezi Moskova, bir merkezi Ankara: “Doğu ihtilali namını verdiğimiz Asya ve Doğu Avrupa milletlerinin Batı emperyalistlerine karşı tasavvur ettikleri isyan çoktan beri bir tasavvur olmaktan çıkmış, faaliyet sahasına intikal etmiştir. Bugün bütün Doğu milletlerinin Batı’dan çektikleri mezalimi hakiki miktarıyla hissederek ona karşı mücadeleye karar vermiş olanlar, muntazam teşkilat ile birleşmiş ve işe başlamışlardır. Teşkilatın bir merkezi Moskova ise, diğer bir merkezi Avrupa, bir diğeri Ankara, bir diğeri Bakû, bir beşincisi Taşkent’tir. Hint’in, Çin’in, Afgan’ın, İran’ın, Turan’ın, Türk’ün, Rus’un, kısacası Avrupalılar için halihazırda nüfuz ve müdahale edilemeyen, dünyanın yarısı kadar geniş bir ülkede, dahilen ve haricen kapitalizme karşı içlerinde isyan duyguları duyan birçok millet şimdiye kadar olduğu gibi yalnız çalışmak yerine muntazam bir teşkilata tabi olarak toplu halde çalışmaya ve teoriler ve fikirler sahasından çıkarak fiiliyata geçmeye karar vermişlerdir. (...) Bunun için Batı’ya karşı isyan bayrağını fiilen açmak fikri, bugün her tarafta en ziyade makbul olan ve taraftar bulan bir siyaset programı kabul ediliyor.

Öyle bir program ki, hatta bizzat Batı milletlerinin çalışan fakat sefalet çeken kitleleri de bunun etrafında toplanmıştır.

> "Anadolu kendi varlığının kurtulmasının ancak bu Doğu ihtilalinin muzafferiyeti ile mümkün olduğuna inanmıştır."[176]

176 Kurtuluş Savaşı'nın İdeolojisi, "Doğu İhtilali", 13 Kasım 1920, s.113 vd.

Ermenistan'ın Doğu ihtilaline karşı kullanılması: "İşte Ermenistan, Doğu ihtilal makinesinin iyi işlemesine mani olmak için, bu ihtilalden etkilenecekler tarafından makinenin çarkları arasına sıkıştırılmış yabancı bir cisimden başka bir şey değildir. Makineyi işletmek isteyenler, büyük bir maharet ve takdir edilecek bir kudretle, bu yabancı cismi çarklar arasından çıkarmayı başardılar. Şimdi makine daha büyük bir emniyetle, muntazam ve düzgün bir surette işlemeye başlayacak ve ihtilal başarılı olacaktır."[177]

177 Kurtuluş Savaşı'nın İdeolojisi, "Doğu İhtilali", 13 Kasım 1920, s.114.

Arapların bağımsızlık hakları ve medeniyetleri: "Arabistan ve Irak'ı ihtiva edecek bir sınıra tamah etmek suretiyle bir himaye veya vekâlete boyun eğmek, bilhassa Anadolu'nun bütün geleceğini bir hamlede heder etmek demektir. (…)Araplar bir millet teşkil etmek için icap eden şartlara sahip değildirler de diyemeyiz; çünkü bağımsızlıkları uğrunda hâlâ mücadele eden ve eski bir medeniyete, olgun milli unsurlara sahip bulunan bir millet için böyle bir isnat gülünç olur."[178]

178 Kurtuluş Savaşı'nın İdeolojisi, "Sınır Meselesi" 24 Ocak 1920, s.19.

Dünya sosyalizme, sola gidiyor: "Dünya hadiseleri, siyasiyatında olduğu kadar iktisadiyatında da devletçiliğe, sosyalizme, sola doğru gitmektedir. (…) Şüphesiz dünya cereyanı devamlı olarak sağdan sola gidiyor ve bizim de yöneleceğimiz istikamet, elbet bu olacaktır. (…) Bundan bir sene evvel Lenin'in Türkiye hakkında söylediği meşhur nutku herkes bilir. Lenin bu nutkunda Türkiye için en uygun idare tarzının milliyetperver idare olacağını söylemişti. (…) Sosyalizmin pek çok esaslarını, milli idaremizi bozmadan alır, tatbik ederiz. Mesela şirketleri yavaş yavaş millileştiririz. Hükümet tekelini halk lehine çoğaltırız ve ayrıntısı burada uzun sürecek daha birçok ıslahat yaparız. Özel tabiriyle, bir nevi devlet sosyalisti oluruz. Fakat hakiki vasfımız, Avrupa matbuatının koyduğu isimdir: Milliyetperver Ankara Hükümeti!"[179]

179 Kurtuluş Savaşı'nın İdeolojisi, Hüseyin Ragıp, "Sağdan Sola Doğru", 6-7-8 Mart 1921, s.125 vd.

Halkçılık Programı, Halkçılık Beyannamesi ve 1921 Anayasası

Mustafa Kemal Paşa'nın Heyeti Vekile adına 13 Eylül 1920 günü Büyük Millet Meclisi'ne verdiği "Kanunu Esasi Layihası", yani Anayasa tasarısı, Halkçılık Programı adıyla anılmıştır. Cumhuriyetimizin 20 Ocak 1921 tarihli ilk anayasası Halkçılık Programı'nın görüşülmesi sonucu kabul edilmiştir.

Mustafa Kemal Paşa'nın önergesi 18 Eylül 1920 günü Mecliste okunuyor. 18 Kasım'da müzakerelere başlanıyor. Ve o gün BMM bütün dünyaya Halkçılık Beyannamesi'ni ilan ediyor.

Halkçılık Beyannamesi, Halkçılık Programı'nın en önemli vurgularını içermektedir. Giriş kısmındaki ilk dört madde ufak tefek değişikliklerle bütün dünyaya ilan edilmiştir. Meclis kararı olduğu için artık tasarı olmaktan çıkmış, resmî bir anlam kazanmıştır.

Halkçılık Programı'nın belirgin niteliği, hayata geçmiş olması; bir devrime yol göstermesidir. 1921 Anayasası bu programın ürünüdür. Kurtuluş Savaşı o programla ve o Anayasayla yürütülmüş, Kemalist Devrim, bu programla gerçekleştirilmiştir. Halkçılık Programı ve 1921 Anayasası, kendisini Kurtuluş Savaşıyla kanıtlamıştır. Biz, savaşı hangi programla kazandık, Cumhuriyeti hangi programla, hangi teşkilatla kurduk, cevabı Halkçılık Programı'ndadır.

Bu kitapta Halkçılık Programı'nı ve 1921 Anayasasını, konumuzla ilgili yönleriyle inceleyeceğiz. Kapsamlı bir değerlendirme için, Teori dergisinin 1999 yılı Nisan ayında yayımlanan 111. sayısındaki çalışmaya bakılabilir.[180]

180 Bkz. Doğu Perinçek, "Kemalist Devrim'in Halkçılık Programı", Teori, sayı 111, Nisan 1999, s.3 vd.

Halkçılık Programı ve Beyannamesi, emperyalizme ve kapitalizme cepheden meydan okur. Hem 2, hem 3. maddelerde emperyalizmin ve kapitalizmin tahakkümüne karşı milletin seferber edileceği ve bir İstiklal

Savaşı verileceği belirtilir. Bazı mebuslar haklı olarak sorarlar, hangi kapitalizm, iç mi dış mı diye. Hariciye Vekili Ahmet Muhtar Bey, 22 Ocak 1921 tarihinde, yani Anayasanın kabulünden iki gün sonra, BMM kürsüsünden yaptığı konuşmada, bizde büyük sermayenin bulunmadığına dikkat çeker ve bu programın emperyalizme ve dış kapitalizme karşı olduğunu açıklar.[76]

Halkçılık Programı, özel kâr dürtüsünü değil, halkın ihtiyaçlarını esas alır.

Halkçılık Programı ve 1921 Anayasası, bir şuralar sistemi getirir; devlet örgütlenmesini, vilayet, kaza ve nahiye şuraları temeline oturtur. Merkezde halk yönetiminin en yüksek organı olarak TBMM bulunmaktadır. Atatürk, bu sistemin Sovyet devriminden esinlenerek kabul edildiğini ve Sovyet idaresi anlamına geldiğini açıkça belirtmiştir:

> "Milletimizin bugünkü idaresi, hakiki mahiyetiyle bir halk idaresidir. Ve bu idare tarzı, esası danışma olan şura idaresinden başka bir şey değildir. Ruslar buna Sovyet idaresi derler."[181]

181 Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.12, s.200.

Atatürk, 30 Ağustos zaferinden sonra da, Sovyet idaresi tanımını sürdürür. 1922 yılı Aralık ayında şöyle der:

> "Bugün Türkiye devleti, doğrudan doğruya bir meclis, bir şûra hükümeti ile idare olunur ve sonsuza kadar böyle idare olunacaktır."[182]

182 Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.14, s.176.

Atatürk, Cumhuriyetin temel kuruluşunu açıkladığı, 19 Ocak 1923 tarihli konuşmasında da, şura hükümetini vurgular:

> "Bizim hükümetimiz, bir halk hükümetidir. Tam bir şûra hükümetidir."[183]

183 Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.14, s.329.

Halkçılık Programı ve 1921 Anayasası üzerine çeşitli yorumlar yapılmıştır. Kimileri, Halkçılık Programı'nın ve 1921 Anayasasının Sosyalizmle bir ilgisinin bulunmadığını kanıtlama çabası içine girmişlerdir. Oysa programın kendisi, emperyalizmi ve kapitalizmi hedef almaktadır. İkincisi, Atatürk'ün kendisi bu programın getirdiği yönetim sistemini açıkça "Sovyet idaresi" olarak nitelemektedir. Üçüncüsü, Halkçılık Programı ve 1921 Anayasası'nı, o tarihlerde yayınlanan Hâkimiyeti Milliye başyazıları

ışığında yorumlamak gerekir. O başyazılarda, yukarda kanıtlandığı üzere, “Türk Komünizmi” veya “Devlet Sosyalizmi” savunulmaktadır.

Atatürk’ün 15 yıl Dışişleri Bakanlığı’nı yapan Tevfik Rüştü Aras da, o dönemin ideolojik yönelişini açıkça saptar; CHP kurulurken programa sosyalist ilkeleri geçirmeye çalıştıklarını ve sosyalizmin en temel ilkesi olan emek ve kabiliyete göre gelir sisteminin programda kaldığını belirtir. Aras, “Yurtta Sulh Cihanda Sulh” ilkesinin sosyalist bir görüşü içerdiğini de anlatmıştır.[184] Yine Aras’a göre, Amasya Komutanlar Toplantısı’nda kabul edilen, “gereğinde Bolşevik olma” kararı, Kurtuluş Savaşı boyunca geçerli kalmıştır. Aras, bu gerçeği şöyle ifade ediyor: “Batı ülkeleri bize hayat hakkı tanımıyordu. Atatürk, ‘Bizi dünya tanımazsa, komünistlerle birlik olur, kurulan yeni dünyada yerimizi alırız. Fakat memlekete yabancı eli sokmayız. Görüşümüzde samimiyiz. Bu bir oyun değildir. Ama ne olursak biz oluruz, asla yabancı eli karıştırmayız’ diyordu.”[185]

184 Tevfik Rüştü Aras, Yön dergisi, 30 Ekim 1964.

185 Tevfik Rüştü Aras, Yön dergisi, 30 Ekim 1964.

Atatürk’ün Türkiye Komünist Fırkası Tecrübesi

Buraya kadar belirttiğimiz ideolojik iklimde ve daha önemlisi emperyalizme karşı ölüm kalım savaşı ortamında, Atatürk’ün kendi arkadaşlarına Türkiye Komünist Fırkası kurdurması ve kendisinin de partiye katılması, şaşırtıcı değildir. Mustafa Kemal Paşa’nın 26 ve 31 Ekim 1920 günleri TBMM Reisi imzasıyla Batı Cephesi Kumandanlığı’na “Sevgili yoldaş” diye başlayan ve yine Batı Cephesi Kumandanı Ali Fuat Paşa’ya mektuplarında, ayrıca Ekim sonunda, Çerkez Ethem’e yazdığı “Muhterem Yoldaş” diye biten mektubunda, Ankara’da kendi denetiminde Üçüncü Enternasyonal’e bağlı bir Türkiye Komünist Fırkası kurulduğunu belirtmektedir.[186] Atatürk, bu mektuplarında, Fırka’nın Üçüncü Enternasyonale bağlı Esas Programını ve Dahilî Nizamnamesini elden gönderdiğini de dile getirir. Ayrıca 30 kişiden meydana gelen bir Genel Merkezin ve dokuz kişilik bir Kurucu Heyetin oluştuğu bilgilerini de verir. Büyük önder, Ali Fuat Paşa’ya yolladığı mektupta, Fırka’nın Genel Merkezine, “Fevzi, Ali Fuat ve Kazım Paşalarla, Refet ve İsmet Beylerin de gizli olarak dahil bulunmasını uygun bulduğunu” bildirmiştir.[187] Çerkez Ethem’e yazdığı mektupta ise, kendisinin, Refet Bey’in ve Çerkez Ethem’in

de Genel Merkeze alındığını yazmaktadır.188 Yusuf Hikmet Bayur, başlangıçta Atatürk dahil herkesin komünistlere taraftar olduğunu, Atatürk'ün kurduğu Komünist Partisi'ne, İnönü, Ali Fuat Cebesoy, Celal Bayar, Tevfik Rüştü Aras'ın da girdiklerini belirtir.189

186 Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.10, s.75, 81, 82. Ayrıca bkz. Ali Fuat Cebesoy, Milli Mücadele Hatıraları, s.465, 506 vd, 512; Doğan Avcıoğlu, Milli Kurtuluş Tarihi, II, s.588 vd.

187 Aynı eser, s.81.

188 Aynı eser, c.10, s.82. Çerkez Ethem'in Hatıraları, s.202.

189 Arı İnan, Tarihe Tanıklık Edenler, Çağdaş Yayınları, İstanbul, Şubat 1997, s.300, 342.

Atatürk, iki ay sonra 3 Ocak 1921 günü Meclis'te yaptığı konuşmada da, Fırkanın kuruluşu konusunda bilgisi bulunduğunu, kurucuların "tamamıyla yüksek vatani menfaatleri" amaçladıklarını dile getirir ve onları "en kıymetli, en namuslu, en vatanperver arkadaşlarımız" diye över.190

190 Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.10, s.246.

Türkiye Komünist Fırkası'nın kuruluşunda, Rusya denetimine girmeme ve "milletin pek ziyade muhtaç olduğu birlik ve sükunu" koruma kaygısının ön planda olduğu, Atatürk'ün Ali Fuat Paşa'ya yazdığı mektupta açıkça ifade edilmiştir. Böylece "bu fikirle alakalı bütün cereyanları bir bileşkede toplamanın mümkün olabileceği" düşünülmüştür.191 Devrim merkezinin ikinci bir merkez kabul etmemesi, hem doğaldır, hem de başarı için çok doğrudur.

191 Aynı eser, c.10, s.81.

Atatürk'ün denetimindeki Türkiye Komünist Fırkası'nın Genel Sekreterliğini üstlenen Hakkı Behiç, Mustafa Kemal Paşa'nın Fırkaya taraftar göründüğünü belirtmiştir.192 Atatürk'ün 15 yıl Dışişleri Bakanlığı'nı yapan Tevfik Rüşkü Aras da, Atatürk'ün Komünist Enternasyonal'e girmek için samimi olarak başvurduğunu, ancak o dönemde Komintern'e hakim olan Stalin muhaliflerinin bu talebi kabul etmediklerini anlatıyor.193 Tevfik Rüştü Aras'ın Atatürk'ün kurdurduğu Partiyi Komünist Enternasyonal'e sokmak için Moskova'ya gönderildiğini Yusuf Hikmet Bayur da doğrulamaktadır.194

192 Ali Fuat Cebesoy, age, aynı yerlerde.

193 Yön, 30 Ekim 1964.

194 Arı İnan, Tarihe Tanıklık Edenler, Çağdaş Yayınları, İstanbul, Şubat 1997, s.300.

O günlerde tartışılan konu, Komünizmin "Türkiye'deki tatbik kabiliyeti" veya başka deyişle Türk toplumunun bu sistemi kabul için "gelişme ve istidadı" meselesidir. Burada bir kez daha görülmektedir ki, Atatürk, toplumun yaşadığı maddî sürece uygun bir çözümün peşindedir. Mustafa

Kemal Paşa, 3 Ocak 1920 günü Meclis kürsüsünden yaptığı konuşmada çareyi şöyle açıklar:

> "Komünizm prensiplerinin, kaidelerinin memleketimizde ve milletimiz arasında tatbik kabiliyetini idrak etmek veya idrak edenlerimiz vasıtasıyla bütün memleket ve bütün millete anlatmaktır. Eğer bu hakikatler milletimizin çoğunluğu tarafından tamamiyla idrak buyurulmuş olursa ya kabiliyetimiz vardır, yaparız veyahut tatbik kabiliyeti yoktur, anlarız. Ürkeriz. Yapmayız."[195]

195 Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.10, s.246.

Bu açıklamayla, çözümün hangi maddî gerçekliğe dayanacağı gösterilmektedir; yoksa çözüm ortada bırakılmış değildir. Türkiye'nin o günkü meselesi millidir; amaç, "milli sınır dahilinde, bütün milletin bağımsızlığını temine" yöneliktir. Atatürk, sınır tanımayan Komünizmden bu nedenle farklı düşünmektedir. "Toplumsal devrim, milletin gelişme ve eğilimine bağlıdır." Ruslar, Atatürk'ün birçok yerde belirttiği üzere, bunu anlamışlardır ve herhangi bir dayatmada bulunmamışlardır.[196] Atatürk'ün Dışişleri Bakan Vekili Muhtar Bey de, yine o günlerde Mecliste yaptığı konuşmada, Rusların Türkiye'yi komünist yapma gibi "bir istekleri bulunmadığını" belirtir.[197] Atatürk'ün Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Olağanüstü Yetkili Elçisi General Frunze ile görüşmelerinde de, bu konu ele alınmıştır. Frunze, Rusya'nın ve Komünist Enternasyonal'in Doğu ülkelerinde "ekonomik ve kültürel geri kalmışlıktan dolayı komünist inkılâbı hakkında söz etmeye dahi gerek olmadığını" belirtir. Doğu'da devrimci mücadele, "millî kurtuluş ve demokratik" mahiyettedir. Bu hareketin ekonomik politikası ise, "Devlet Sosyalizmi"dir. "Doğu'nun emperyalizmden kurtuluşu, Batıdaki komünist inkılâbı hızlandıracaktır."[198]

196 Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.10,, s. 247 vd.

197 TBMM Gizli Celse Zabıtları, I, s.340 vd.

198 Yavuz Arslan, age, s.42.

Atatürk, Frunze'ye cevabında aynı bakış açısını dile getirir. O tarihsel dönemde Türkiye'nin önündeki mesele, millî bağımsızlıktır, Halkçılıktır, demokrasidir; bu yoldan "giderek Sovyet sistemine yakınlaşılmaktadır."[199]

199 Yavuz Arslan, age, s.42.

26 Ağustos 1922, Kocatepe'de Sovyet Komutanı

Aralov'un fotoğrafı

Aralov'un heykeli

Atatürk, bu görüşleri kamuoyu önünde de açıkça savunmuştur. Türkiye halkının “hazım kabiliyetine uygun olan” prensip, Halkçılıktır. Halkçılık, “kuvvetin, kudretin, hakimiyetin halkın elinde bulundurulmasıdır. (…) Elbette böyle bir prensip, Bolşevik prensipleriyle çelişmez.”[200]

200 Atatürk’ün Bütün Eserleri, c.9, s.176. 14 Ağustos 1920.

Devlet Sosyalizmi

Mustafa Kemal ve arkadaşları, Kurtuluş Savaşı yıllarında, Sovyetler Birliği’nden gelen “Komünizm” esintileri ile “Devlet Sosyalizmi” arasında gidip gelmişlerdir. 1930’lu yıllarda yeniden Devlet Sosyalizmini benimsediklerini ders kitaplarında bile ifade etmişlerdir.[201]

201 Kemalist Devrimin Devlet Sosyalistliği konusunda bkz. Mahmut Esat Bozkurt, Atatürk İhtilali I-II, s.197 vd; Muammer Aksoy, Atatürk ve Sosyal Demokrasi; Doğan Avcıoğlu, Milli Kurtuluş Tarihi, II, s.469 vd; Doğan Avcıoğlu, Türkiye’nin Düzeni, I, 448 vd; S.N. Tansu, İki Devrin Perde Arkası, 3. basım, Ararat Yayınevi, İstanbul, 1969, s.345 vd; M. Suphi’nin Stalin’e Raporu, Teori, sayı 126, Temmuz 2000 (Kemalistlerin Devlet Sosyalizminden yana olduğunu belirtiyor); Korkut Boratav, 100 Soruda Devletçilik, s.58 vd. (Celal Bayar’ın Hâkimiyeti Milliye’ye cevabı var); Mustafa Kemal-Frunze Görüşmeleri, Kaynak Yayınları, s.39; Medeni Bilgiler, s.72, 527; Tekinalp, Kemalizm, s.228, 243, 252.

Aslında Devlet Sosyalizmi, Türk devrimcileri arasında daha İttihat Terakki döneminde kabul görmüştür. Talat Paşa’nın da Devlet Sosyalizmini savunduğu görülüyor.

Atatürk, Havza’da yaptığı görüşmede, Sovyet temsilcisine “Devlet Sosyalizmi” uygulayacaklarını belirtir. Yukarda değindik.

Hâkimiyeti Milliye gazetesinde de, sık sık Devlet Sosyalizmi savunuluyor. Hüseyin Ragıp, Millî Hükümetin Devlet Sosyalizmini benimsediğini şöyle dile getirmiştir:

> “İktisat Vekili Celal Beyefendi’nin birkaç gün önce yazarımıza Devlet Sosyalizminin faydalarından bahsetmiş olması, bu önemli sorunda Hükümetin de bizimle hemfikir olduğunu gösterir.”[202]

202 Hâkimiyeti Milliye’de 6-8 Mart 1921 günleri yayınlanan Hüseyin Ragıp’ın yazı dizisi. Bkz. Kurtuluş Savaşı’nın İdeolojisi/ Hâkimiyeti Milliye Yazıları, s.122 vd.

Büyük Zaferin hemen ardından Yunus Nadi de bir Sovyet yetkilisine “Cumhuriyeti Devlet Sosyalizmi temellerine dayalı olarak kurduklarını” vurgular.[203]

203 RGASPİ f. 544, l. 3, d. 117, y. 194'ten aktaran Mehmet Perinçek, age, s38.

Devlet Sosyalizmi, 1930'lu yıllarda resmî metinlerde, ders kitaplarında ve devrimin önde gelen düşünürlerinin eserlerinde savunulmuştur. Bizzat Mustafa Kemal, Medeni Bilgiler kitabında, kendi elyazısıyla "Bu içtimai teminlere Devlet Sosyalistliğine yaklaşarak varılabilir" diye yazdı.[204]

204 Prof. Dr. A. Afetinan, Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2. basım, Ankara, 1988, s.72.

Yine Ord. Prof. Reşat Kaynar, kendisinin de bulunduğu bir toplantıda Atatürk'ün Devlet Sosyalizmini savunduğunu aktarır.[205]

205 Atatürk Döneminin Ekonomik ve Toplumsal Sorunları (1923-1938), İstanbul Yüksek İktisat ve Ticaret Mektebi Mezunları Derneği Yayını, Eylül 1977, s.80, 82.

Kemalist Devrimin en önemli teorisyenlerinden Mahmut Esat Bozkurt da, "Türkiye'ye her yönden uyan ekonomik politikanın yine Devlet Sosyalistliği" olduğunu üniversitede verdiği devrim tarihi derslerinde anlatır.[206] Kemalizmin önemli bir düşünürü olan Tekin Alp ise, Kemalist devletçiliğin "gerçek bir Devlet Sosyalizmi" olduğunu birçok kez vurgular.[207]

206 Mahmut Esat Bozkurt, age, s.204.

207 Tekin Alp, Kemalizm, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, Mayıs 1998, s.228, 243, 252.

Mustafa Kemal Paşa'nın Sovyet Temsilcileriyle Görüşmeleri

Atatürk'ün Sovyet temsilcilerine ifade ettiği görüşler, Hâkimiyeti Milliye gazetesi yazılarında ve resmî metinlerde yer alan görüşlerle örtüşüyor. Ancak Sovyet yetkilileri ile ideolojik konuları taktik düzlemde de tartışmaktadır. Bu görüşmelerin tutanakları, Mehmet Perinçek tarafından Sovyet arşivlerinde bulunmuş ve yayınlanmıştır.[208] Türkolog Arif Acaloğlu'nun Rusçadan yaptığı titiz çevirilere şükran borçluyuz.

208 Mehmet Perinçek, Atatürk'ün Sovyetler'le Görüşmeleri.

Bu görüşmelerde, Atatürk, amaç olarak sosyalizmi benimsediklerini, hatta sınıfsız bir toplum için mücadele ettiklerini, ancak Türk toplumlunda henüz keskin sınıf farkları olmadığını ve bütün halkın toptan Ezilen Millet konumunda bulunduğunu belirtmiştir. Buradan hareketle Atatürk,

Türkiye'nin önündeki devrimin millî ve demokratik karakterde olduğuna dikkat çekmiştir. Bu görüşler, Sovyet yöneticileri tarafından da yerinde görülmüştür.

Kocatepe'deki Sovyet Komutanları

Türk Devrimi ile Sovyet Devrimi arasında askerî alandaki işbirliği, dünya tarihinde az rastlanır boyutlardadır. Başta Atatürk, Kemalist Devrimin önder kadrosu, Kâzım Karabekir Paşa'nın belirttiği gibi, "Anadolu'nun kurtuluşu için, Bolşevik ordularıyla el ele vermek" zorundaydı.[209] Bu işbirliği Doğu cephesinde, İngilizlerin "Kafkas Seddi"ni yıkma harekâtlarıyla başlamıştır.[210] Böylece iki yeni devrimci devlet, aralarındaki emperyalist barikadı yıkmış ve sınırdaş olmuşlardır.[211] Türk Ordusu ile Kızıl Ordu'nun buluşmasını Atatürk, 14 Ağustos 1920 günü TBMM'de yaptığı konuşmada müjde olarak bildirmiştir:

209 Kâzım Karabekir, İstiklâl Harbimiz, c.1-2, Emre Yayınları, İstanbul.

210 Mustafa Kemal Paşa'nın, 1920 yılı başında Kafkas Seddi konusunda yaptığı olağanüstü tahlil için bkz. Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.6, s.266 vd; Ayrıca bkz. Kazım Karabekir, İstiklal Harbimiz, II, s.127 vd; s.147 vd.

211 Ayrıntı için bkz. Mehmet Perinçek, Atatürk'ün Sovyetlerle Görüşmeleri, s.80 vd.

> "Kızıl kuvvetler, (…) Ermeni maksatlarını fiil mevkiine koydurmadılar. 1 Ağustos tarihinde Bolşevik hükümetinin Kızıl Ordusu'yla Büyük Millet Meclisi'nin Ordusu Nahcivan'da birbiriyle maddeten birleşmiş oldu (alkışlar). Oraya giden kuvvetlerimiz Kızıl Kuvvetler tarafından özel merasim ve fevkalâde ihtiramat ile kabul edilmişlerdir."[212]

212 Aralov, Hatıralar, s.84 vd; 140 vd.

İki devrim arasındaki askerî işbirliği, büyük boyutlarda para ve silah yardımı düzleminde sürmüştür. Yunan ordusuna karşı Kızıl Ordu subaylarının da katılımıyla ayrıntılı taaruz planları yapılmıştır.[109] Büyük Taarruz öncesinde, Mart-Nisan 1922'de, Mustafa Kemal Paşa'nın cepheyi Sovyet Elçisi Aralov, Azerbaycan Elçisi Abilov ve Sovyet Askeri Ataşesi Zvonavyev ile birlikte denetlediği ve en gizli askeri sırları paylaştığı biliniyor.110 Daha önemlisi Büyük Taarruzun karargahında, Sovyet komutanları Mustafa Kemal Paşa ile birliktedir. Kocatepe'de hemen Atatürk'ün arkasında bir Sovyet

komutanının bulunduğu fotoğraflarla belgelidir. Atatürk’ün arkasında yerde yan yatan subayın şapka ve kaputuna bakılınca, bu giyimin Sovyet Kızılordusuna ait olduğu hemen saptanıyor.

Taksim Abidesi

Dünyada bir Sovyet devrimcisinin heykelini ilk diken ülke, yanlış bilmiyorsam Türkiye’dir. 1928 yılında yapılan Taksim Cumhuriyet Abidesi’nde hemen Atatürk ve İsmet Paşa’nın arkasında ünlü kasketiyle Aralov bulunmaktadır. Anıtların gelip geçici değil, stratejik tavırları yansıttığı dikkate alınırsa, Atatürk’ün Taksim Abidesi’yle verdiği mesajın içeriği daha iyi anlaşılır. Sovyet dostluğu, Türk Devrimi açısından stratejik bir ilkedir.[213]

213 Geniş bilgi için bkz. Aydınlık, sayı 679, 23 Temmuz 2000.

1930’ların Devletçiliği ve Eğitimi

1930’ların devletçiliği ve plancılığı, dünya bunalımının zorunlu kıldığı gelip geçici bir uygulama değil, fakat stratejikti. Nitekim devletçilik, 1931 yılında CHP Programına girdi ve 1937 yılında da Anayasanın 2. maddesine kondu. Yani Devletçilik, o gün yönetimde olan partinin programı olmanın ötesinde, devletin programıydı; bir anayasa emriydi.

1930’larda dünya büyük bir krize girerken, iki ekonomi hızla gelişiyordu. İkisi de kamucu ve plancıydı: Sovyetler Birliği ve Atatürk’ün Türkiyesi.

Sovyet Devrimi ile Türk Devrimi arasındaki dava ve fikir arkadaşlığı, Türkiye’nin eğitim sisteminde de kendini gösteriyordu. Lise 4. sınıfta okutulan 1932 ve 1934 basımlı Tarih kitabında iki devrimin eylemi ve düşüncesi arasındaki ortaklık şöyle vurgulanıyordu:

> “Anadolu’da ortaya çıkan silahlı milli ayaklanma hareketi, siyasi konum ve hedeflerde Sovyet Rusya’yla tam benzerlik arz ediyordu.

> “Düşmanlar aynıydı. Her iki memleketin mücadelesinde ortak noktalar vardı; her iki memleket, coğrafi konumlarından dolayı biri ötekinin düşmanları tarafından kuşatılmasına engel oluyordu.
>
> “Büyük çıkarlardaki bu ortaklık ve birbirine olan ihtiyaç, dostça bir politika yaratmıştır. Bu dostça politika tarafların başarıları arttıkça ve kendini hissettirdikçe gelişmiştir.
>
> “İki memleketin birbiriyle ilişkilerinde nazik ve önemli bir nokta şuydu:
>
> “Millî Türkiye, Bolşevik İhtilali’nin kendi memleketine yayılmasına izin veremezdi. Bolşevik Rusya da, millî cereyanın Rusya’ya yayılmasına müsait olamazdı. Tarafların, bu hassas meselelerde dürüst hareket etmek karar ve siyaseti, aralarında anlaşmazlığa engel olmuştur.”[214]

214 Tarih, IV, 1934, s.59. Kaynak Yayınları’nın 3. basımı, İstanbul, Haziran 2001, s.59.

İki devrimin siyasal konum ve hedeflerindeki tam benzerlik, aslında 20. yüzyılın iki büyük devrimci akımı arasındaki beraberliktir. Milli demokratik devrimler ve sosyalist devrimler, çağımızda el ele ilerlemiş ve ortak devrimci düşün kaynaklarından beslenmişlerdir. Her iki devrimin düşmanı, emperyalizm ve Ortaçağ güçleridir. Bu iki devrim, Tarih kitabının saptamasına göre birbirine muhtaçtır. Bununla birlikte bu iki devrim birbirinin bağımsızlığına saygı göstermişlerdir.[215]

215 Aynı eser, s.59.

Yine ders kitapları, Sovyet devrimi önderi Lenin’den sıcak ifadelerle söz ediyordu. Bu kitaplara göre Lenin, “bir Türk ailesinden geliyordu.”[216] Rusya’da “Bolşeviklerden önce iktidara gelen Kerenski hükümeti, Boğazlar üzerinde hakimiyet iddiasında bulunmuştu. Ancak Rusya’da Komünist ihtilali ile Lenin ve yoldaşları iktidara geçtikten sonradır ki, Rus Bolşevik Hükümeti Brestlitofsk Antlaşması’yla (3 Mart 1918) bütün bu iddialardan vazgeçmiştir.[217]

216 Tarih, IV, s.7.

217 Tarih, IV, 1934, s.31.

Mahmut Esat Bozkurt, üniversitelerde verdiği İnkılâp Tarihi derslerinde, “Lenin’in dehasını” över.[218] O’nun başarıları, “feragatin, cesaretin, zekâ ve bilginin verimi”dir.[219] Atatürk’ün Adalet Bakanı, “Lenin İhtilalinin, Rusya’da başarılı komünizm yarattığını” belirtir.[220] Sovyet Devrimi, “halk bakımından eski rejimle kıyaslanmayacak kadar ekonomik bir yenilik, proleterlik bakımından iyiliğe doğru bir yenilik”tir.[221]

218 Mahmut Esat Bozkurt, Atatürk İhtilali I-II, Kaynak Yayınları, s.63.

219 Aynı eser, s.91.

220 Aynı eser, s.91.

221 Aynı eser, s.146.

Türk Devrimi'nin seçkin teorisyeni Yusuf Akçura da, Lenin için şu saptamalarda bulunur: "Doğu'nun Batı'ya, yani zulme nefretinden yaratılmış bir kahramandır." Lenin, "bütün Doğunundur" ve "bütün mazlumlarındır."[222]

222 Yusuf Akçura, "Halka Doğru" ve Tolstoy, Teori, sayı 188, Eylül 2005, s.52.

Toplu Değerlendirme

Bilimsel Sosyalizmin Kemalist Devrim üzerindeki etkisini şu maddelerde özetleyebiliriz:

- Lenin'in emperyalizm teorisi: Atatürk ve Kemalist Devrim'in önde gelen kadroları, İstiklâl Savaşının başından itibaren Lenin'in emperyalizm teorisini benimsediler. Halkçılık Programı, Hâkimiyeti Milliye yazıları ve Atatürk'ün konuşmalarında, dünyadaki gelişmeler emperyalizm teorisiyle açıklanır. Kapitalizm artık çürüme ve çökme dönemine girmiştir. Mehmet Akif, bu gerçeği şiirleştirerek, "Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar" dizesiyle İstiklâl Marşı'na yansıtmıştır. Kemalist devrimcilere göre, emperyalizmin temelinde sermayenin tekelleşmesi yatmaktadır. Tekelci sermaye yayılmacı olmak zorundadır. İnsanlığın başındaki bela budur. Emperyalizm ve kapitalizm insanlığın baş düşmanıdır. Dünya zalim ülkeler ve mazlum milletler olmak üzere iki büyük kampa ayrılmıştır. Emperyalist ülkeler arasındaki çelişmeler de uzlaştırılabilir türden değildir. Atatürk, son nefesine kadar dünya olaylarını emperyalizm teorisiyle açıklamış ve "Bütün mazlum milletlerin zalimleri bir gün mahv ve yok edeceklerini" belirtmiştir.[223] O "mahvolacak emperyalizm" bellidir; Batı emperyalizmidir. Büyük önder, Ezilen Dünyanın ve insanlığın bu büyük savaştan zaferle çıkacağına emindir. O kadar ki, "Doğudan doğacak güneşi gördüğü kadar."[224] Özellikle Hâkimiyeti Milliye'de yayımlanan başyazılar, emperyalizm teorisini günün olaylarına uygulayan, derinliği olan, olgun bir bakış açısını yansıtır. Bu yazılar yüksek edebiyat değeri, yaratıcılığı ve coşkusuyla da dikkat çekmektedir

223 Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.12, s.201.

224 Dünya gazetesi, 10 Aralık 1954'ten aktaran Enver Ziya Karal, Atatürk'ten Düşünceler, İş Bankası Yayınları, Ankara, tarihsiz, s.7 vd.

- Batı karşıtlığı ve Asyalıyız tanımı: Atatürk Türkiyesi, emperyalizm çağının zalimler-mazlumlar kutuplaşması içindeki yerini çok kesin tanımlamıştır. Türkiye, Avrupa'lı değil, Asyalı'dır ve Doğu Devriminin bir ürünü ve parçasıdır.[225]

225 Bu konularda bkz. Doğu Perinçek, "Kemalist Devrim'in Stratejik Kimlik Beyanı", Teori, sayı 140, s.5 vd.

- Sınıf, ırk, renk farklarının kalmadığı uyum dünyası: Atatürk, Türk toplumunun önüne çağdaş uygarlık hedefini koymuştur. Çağdaş uygarlık, açıkça belli bir sistem olarak tanımlanmamıştır. Atatürk, insanlığın devrimlerle akıp giden büyük serüveninde, yeni toplumsal sistemlerin, yeni uygarlıkların birbirini izlediğini çok iyi anlamış ve açıklamıştır. Bu akış içinde toplumsal-ekonomik sistemler ve uygarlık merkezi de sürekli değişmektedir. Bu nedenle çağdaş uygarlığın önünde olma hedefi, on binlerce yıl geçerli olacak değişken bir tanımdır ve determinist-maddeci tarih kavrayışını yansıtır. Bununla birlikte Atatürk, insanlığın nereye gittiği konusunda görüşler de belirtmiştir:

> "Tekamülün gayesi insanları birbirine benzetmektir; dünyabirliğe doğru yürümektedir; insanlar arasında sınıf, derece, ahlak, elbise, dil, ölçü farkı gitgide azalmlaktadır. Tarih, yaşama kavgasının din, ırk, hars, terbiye yabancıları arasında olduğunu gösterir. Birliğe doğru yürüyüş sulhe doğru da yürüyüş demektir."[226]

226 Afetinan, M. Kemal Atatürk'ten Yazdıklarım. s.44.

Atatürk, "Sömürgeciliğin ve emperyalizmin yeryüzünden yok olacağını ve yerlerine milletlerarasında hiçbir renk, din ve ırk farkı gözetmeyen yeni bir ahenk ve işbirliği çağının hakim olacağını" belirtmiştir.[227] "Toplumlar, birer yüce insanlık kitlesi haline dönüşeceklerdir. İşte o zaman milletlerin bütün gayesini insaniyet ve karşılıklı muhabbet teşkil edecektir."[228] Atatürk, "Komünizmin bilimsel bir doktrin olduğunu" vurguladıktan sonra şunu belirtir: "Ben çok iyi anlıyorum ki, insanlık önünde sonunda birleşmeli ve birlikte kardeşçe yaşamalıdır."[229] Atatürk'ün insanlığın geleceğine ilişkin saptamaları, Bilimsel Sosyalizmin ustalarının sınıfsız toplum tanımlarıyla sözcüğü sözcüğüne aynıdır.

227 125 Enver Ziya Karal, age, s.17.

228 Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.12, s.200.

229 Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.12, s.181. Aynı şekilde bkz. Yavuz Arslan, age, s.42.

Yakup Kadri, Atatürk'ün sınıfsız toplumu amaçladığını şöyle belirtir:

> "Atatürk'te gerçekten sosyalist görüş vardı. O, sınıfsız bir toplum düzenine ulaşmak istiyordu. Sınıfsız toplum tabii ki sosyalist bir idealdir."[230]

230 Bkz. Yön dergisi, yıl 1, sayı 47, 7 Kasım 1962, s.12.

Atatürk'ün 29 yaşındayken Milli Eğitim Bakanlığı'nı yapmış olan Cemal Hüsnü Taray da aynı saptamayı paylaşır:

> "Atatürk, sık sık 'Biz çiftçi ve çoban bir milletiz' derdi. Sınıfsız bir toplum düzenini özlüyordu; say'in yani emeğin her mesleki faaliyette aynı değere sahip olmasını, emeğin en üstün değer tanınmasını, sınıf tezadlarının kaldırılmasını istiyordu."[231]

231 Bkz. Yön dergisi, aynı yerde.

Nitekim sınıfsız toplum amacı, CHP Programlarındaki "İmtiyazsız, sınıfsız kaynaşmış bir kitle" formülünde de ifadesini bulmuştur. Kimi yorumcular, buradaki sınıfsızlığın, aslında sınıf çelişmelerini inkâr anlamına geldiği görüşündedirler. Kemalist Devrimin önderleri, sınıfları inkâr etmediler; aksine tarihi sınıf mücadeleleriyle açıkladıklarını yukarda tarih kitaplarından örnekler vererek anlattık. Kemalist Devrimin kendisi sınıfsaldı; emperyalizm ve komprador sınıfı yanında, feodal sınıfın başındaki hanedanlığı mülkiyet temeliyle birlikte tasfiye etti. Ancak o gün Türkiye'nin temel çelişmesi, burjuvazi ile proletarya arasında değildi. 1920'lerin ve 30'ların Türkiyesi'nde gerçekten de derin sınıf çelişmeleri yoktu. Özellikle İstiklâl Savaşıyla komprador burjuvazinin tasfiye edilmesi ve millileştirmeler yanında Osmanlı hanedanının ve tekkeler gibi feodal kurumların mülkiyetlerinin kamulaştırılması sonucu büyük mülkiyet ve aşırı gelir farklarının olmadığı bir toplum kurulmuştur. Atatürk, bunu Frunze'ye ve diğer Sovyet temsilcilerine çok güzel anlatır. Örneğin 29 Ocak 1921 tarihinde, Birinci Doğu Halkları Kurultayı'nın seçtiği Doğu Halkları Propaganda ve Hareket Konseyi'nin Tam Yetkili Özel Temsilcisi Eşba ile görüşmesinde özetle şunları belirtir: "Büyük sermayedar yoktur ve işçi sınıfı çok cılızdır. Toprak meselesi, Doğu illeri dışında yakıcı değildir. Bu koşullarda Türkiye'nin önündeki mesele, küçük özel sermayeyi kamulaştırmak olamaz. Türk Devrimi, dış kapitalizmin saldırısını

göğüslemek göreviyle yüz yüzedir."[232] Sovyet temsilcileri, Mustafa Kemal Paşa'nın bu görüşlerine hak vermişlerdir. O gün mesele, daha fazla eşitlik değil, emperyalizm ve feodalizmin temelleriyle birlikte tasfiyesi ve sermaye birikimi idi. Atatürk, bunu çok iyi görmüştür. Ancak nihai hedef olarak sınıfsız toplumu amaçladıklarını da belirtmekten geri kalmamıştır.

232 Mehmet Perinçek, Atatürk'ün Sovyetlerle Görüşmeleri, s.90 ve Tutanak için bkz. s.297 vd, özellikle s.301.

- Aşamalı devrim teorisi: Atatürk, aşamalı devrim teorisini savunuyordu. Tarih bilinciyle çok kesin bir kanıya sahipti ki, toplumlar ancak önlerindeki sorunları çözebilirler. Hiçbir topluma önünde bulunmayan bir sorun dayatılamazdı. Atatürk ve arkadaşları, Türkiye'nin milli demokratik devrim aşamasında bulunduğunu hep vurguladılar.[233]

233 Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.12, s.181. Aynı şekilde bkz. Yavuz Arslan, age, s.42.

Altı Ok, bir milli demokratik devrim programıydı. Hedef alınacak sınıflar beliydi. Toplum, bu aşamada emperyalizmden ve Ortaçağ ilişkilerini temsil eden ağalık, beylik ve şeyhlikten kurtulacaktı. Bu yönde dünya ölçeğinde önemli işler yapıldı. Ancak Atatürk'ün ömrü, toprak ağalığının kökten tasfiyesine yetmedi. Son yıllarda yaptığı Meclisi açış konuşmalarında sürekli çiftçiyi topraklandırma görevini vurgulaması önemliydi. Kemalist Devrimin tamamlanmadığını gösteren açıklamalardır bunlar.

- Arasız devrimler: Atatürk, Lenin'in Türkçeye 1960 ve 1970'li yıllarda "kesintisiz devrim" diye çevrilen teorisini de kabul etmişti. Bunu daha güzel bir Türkçeyle "Arasız devrimler" diye ifade etti.[234]Türkiye, Kemalist Devrime kazık çakıp orada kalmayacaktı. Çağdaş uygarlık yönündeki yürüyüşünü arasız devrimlerle sürdürecekti. Bu yürüyüş, sınıfların bütünüyle kalktığı uyum dünyasına doğru idi.

234 tatürk'ün Bütün Eserleri, c.27, s.205.

- Şuralar sistemi: Kurtuluş Savaşı yıllarında yapılan ilk Cumhuriyet Anayasası, şuralar sistemini getiriyordu. Atatürk, yukarda gösterdiğimiz gibi, bu sisteme Rusya'da Sovyet sistemi dendiğini açıkça belirtti.[235] 1924 yılında kabul edilen Anayasa farklıydı ve doğruydu. Toprak ağalığını ve şeyhliği tasfiye etmeksizin şûralar sistemine geçilmesinin sonucunda, yönetim Ortaçağ unsurlarının eline geçerdi. Bu nedenle 1924 Anayasasıyla yürütme güçlendirildi; devrimin merkezi kuvvetlendirildi. Emperyalizme ve Ortaçağ gericiliğine aman vermeyen bir devrimci halkçılık uygulandı.

235 Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.12, s.200; c.14, s.170 ve 329.

- Altı Ok'un devletçilik, halkçılık ve devrimcilik okları: Altı Ok, Kemalist Devrimin programını özetler. Hedef, saltanatın yıkılarak cumhuriyetin kurulması, millî hakimiyet sistemine dayanan millî devletin inşası ve sağlamlaştırılması, halkçı bir yönetim, Ortaçağ'ın prangalarından kurtarılarak aydınlanmış bir toplum ve devletçilikle başarılan planlı bir kalkınma idi. Millî demokratik devrim olarak özetlenebilecek bu program, burjuva demokratik devrimlerin kopyası değildi. Ferdiyetçilik ve liberalizm reddedildi; onun yerine, 1930'larda Sovyetler Birliği'nden esinlenilen kamu ağırlıklı bir ekonomi inşa edildi. Dünyada Sovyetler Birliği'nden sonra plan yapan ikinci ülke, Türkiye oldu. Batılıların 1930'larda "Türk mucizesi" adını verdikleri büyük ekonomik atılım böyle gerçekleştirildi. 1930'ların dünyasında en hızlı ekonomik gelişmeyi gerçekleştiren ilk iki ülke, sırasıyla Sovyetler Birliği ve Türkiye idi. Bu nedenledir ki, Tansu Çiller, 1990'lı yıllarda, Türkiye için "Son sosyalist ülke" nitelemesinde bulunuyordu. Özelleştirme, bu "son sosyalist" sistemi yıkmayı amaçlıyordu.

Kemalist Devrimin bazı düşünürleri ve yorumcular, Halkçılık ve Devletçilik ilkelerinin "sosyalizme götürdüğü" saptamasında bulunmuşlardır. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Prof. Dr. Cahit Tanyol, Doğan Avcıoğlu, Kemal Tahir ve Sadun Aren, 1962 yılında Yön dergisinde yapılan bir açık oturumda bu görüşü paylaşıyorlar.[236]

236 Yön dergisi, yıl 1, sayı 47, 7 Kasım 1962, s.12-14.

Atatürk zamanında Dışişleri Bakanlığı'nın Türkiye'yi dünyaya tanıtmak için yayımladığı kitapçıkta, Türkiye Cumhuriyeti'ni Yön dergisi, yıl 1, sayı 47, 7 Kasım 1962, s.12-14.

"Devletçi sosyalizmi benimsemiş demokratik halk devleti" diye tanımlaması dikkat çekicidir. Kemalist Devrim döneminde bu tür tanımlamalara rastlanmaktadır.

Ahmet Taner Kışlalı da, Kemalist Devrimin "Halkçılık, devletçilik ve devrimcilik ilkelerinin Sovyet Devriminin etkisini yansıttığını" saptamıştır.[237]

237 Ahmet Taner Kışlalı, Atatürk'e Saldırmanın Dayanılmaz Hafifliği, 6. basım, s.21, 37 ve 50.

Kışlalı, Devrimci Toplumcu Çağrı'sında da aynı saptamayı yapmıştır. Bkz. Ben Demokrat Değilim, s.356 ve 393.

Kemalist Devrimin önder kadroları, hem 1920'lerde, hem de 1930'larda liberalizme cepheden karşıydılar. Liberalizm, onların dilinde küfür

anlamına geliyordu. Serbest piyasacılığı her zaman reddettiler. Üretimin amacını, bireysel kâr olarak değil, toplumun genel çıkarı diye belirlediler.

Türkiye'nin 1930'lardaki devlet kapitalizmi, ne kadarıyla kapitalist, ne kadarıyla kamucu idi, bu tartışılır elbette. Ancak şu kadarını belirtelim: Her sosyalizm, biraz kapitalizmdir. Çünkü sosyalizmin bölüşüm ilişkileri, yani emeğe göre paylaşım, emekçiler açısından kapitalizmde de geçerlidir. Komünizm, ihtiyaca göre paylaşımı öngörür. Sosyalizm, kapitalizm ile sınıfsız toplum arasındaki bir geçiş dönemidir ve her sosyalizm, bu açıdan bağrında kapitalist ilişkileri zorunlu olarak barındırır. Sovyetler Birliği'nde kolektifleştirmeye esas olarak 1929 sonrasında İkinci Dünya Savaşı tehlikesinin ufukta görülmesi ve zengin köylülüğün şehirleri açlıkla tehdit etmesi nedeniyle geçilmiştir. Bunun erken bir adım olduğunu o zamanın Sovyet yöneticileri de belirtmişlerdi. Bugünkü Çin de sosyalizmin ilk aşamalarında olduğu saptamasını yapmış ve kamu mülkiyetinin inşasında daha aşamalı ve ağır bir çizgiye yerleşmiştir. Kemalist Devrim'in halkçı ve devletçi uygulaması, başka deyişle karma ekonomi, bugün bütün dünyada yeniden gündeme gelmiştir ve yayılmaktadır. Günümüzün Çin, Hindistan, Vietnam, Kore DHC, Malezya gibi Asya ülkelerinde ve Küba, Venezüella, Brezilya gibi Latin Amerika ülkelerinde uygulanan bağımsızlıkçı, kamucu uygulamalar, biricik kalkınma yolunu ifade ediyor. Alman Başbakanı Schmidt'in de saptadığı üzere, dünyada son 25 yılın gelişen bütün ekonomileri, Asya örneklerinde görüldüğü gibi bağımsızlıkçı ve devletçidir.[238]

238 Helmut Schmidt, Die Mächte der Zukunft.

- Millî sosyalizm: Kemalizmin aslında millî bir sosyalizm olduğunu Yakup Kadri Karaosmanoğlu Atatürk yaşarken açıkça belirtir:

> "Atatürk ilkelerine millî sosyalizm ismi verilebilir. Yalnız hatırlatmak isterim ki, ben millî sosyalizm deyimini kullandığım zaman Hitler ortada yoktu, henüz bu deyime sahip çıkmamıştı. (…) Atatürk devlet başkanı olmuştu. Bir devlet başkanı da sosyalizm diyemezdi ya. Bu iş etrafındakilere düşüyordu."[239]

239 Yön dergisi, yıl 1, sayı 47, 7 Kasım 1962, s.12, 13.